ПРИВАТНА ВИСОКООБРАЗОВНА УСТАНОВА
ИНСТИТУТ ЗА БИЗНИС И МЕНАЏМЕНТ ХАЈДЕЛБЕРГ СКОПЈЕ

ЗБОРНИК

на стручни трудови

Трет стручен собир на тема:

АКЦИСКИТЕ ИСТРАЖУВАЊА КАКО ФАКТОР ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА КВАЛИТЕТ ВО РАБОТАТА НА ГРАДИНКИТЕ - ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА ПРЕДИЗВИЦИТЕ И РЕШАВАЊЕ НА КОНКРЕТНИ ПРОБЛЕМИ

СКОПЈЕ, 7 април 2025 година

ЗБОРНИК на трудови на Трет стручен собир на тема:

АКЦИСКИТЕ ИСТРАЖУВАЊА КАКО ФАКТОР ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА КВАЛИТЕТ ВО РАБОТАТА НА ГРАДИНКИТЕ - ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА ПРЕДИЗВИЦИТЕ И РЕШАВАЊЕ НА КОНКРЕТНИ ПРОБЛЕМИ

ИЗДАВАЧ: ИНСТИТУТ ЗА БИЗНИС И МЕНАЏМЕНТ ХАЈДЕЛБЕРГ СКОПЈЕ

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

ПРЕТСЕДАТЕЛ:
проф. д-р Синиша Наумоски

Членови:
проф. д-р Мирјана Алексова
проф. д-р Константин Петковски
д-р Марина Кузмановска
м-р Надица Гировска
Елеонора Костоска Јованоска
Билјана Тасевска Чунгурски
Нериман Јајовска

Техничко уредување:
М-р Даниела Стефаноска

Лектор:
Дарко Темелкоски

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

373.24.012(062)

СТРУЧЕН собир на тема: Акциските истражувања како фактор за обезбедување на квалитет во работата на градинките - идентификување на предизвиците и решавање на конкретни проблеми (3 ; 2025 ; Скопје)
Зборник на стручни трудови [Електронски извор] / Трет стручен собир на тема: Акциските истражувања како фактор за обезбедување на квалитет во работата на градинките - идентификување на предизвиците и решавање на конкретни проблеми, Скопје, 7 април 2025 година ; [уредувачки одбор претседател Синиша Наумоски]. - Скопје : Институт за бизнис и менаџмент Хајделберг, 2025. - 98 стр. : илустр. ; 21 см

Начин на пристапување (URL): http://imbhs.eu. - Текст во PDF формат, содржи 98 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 16.06.2025. - Фусноти кон текстот. - Abstracts и библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-67395-0-8

а) Акциски истражувања -- Воспитно-образовен процес -- Детски градинки
-- Собири

COBISS.MK-ID 66113285

СОДРЖИНА:

- ЕКРАНИЗАМ ИЛИ АУТИЗАМ ---------- 4
Автор: Верче Мијалова
- КОМУНИКАЦИСКИ ВЕШТИНИ НА ВОСПИТУВАЧОТ ---------- 10
Автор: Александра Андоновска Јанева
Коавтор: Ирена Арсова
- ТЕШКОТИИТЕ ВО СОЦИЈАЛИЗАЦИЈАТА И ОДНЕСУВАЊЕТО КАЈ ДЕЦАТА ОД ПРЕДУЧИЛИШНА ВОЗРАСТ ---------- 20
Автор: Веселинка Лучкова
- СОРАБОТКАТА МЕЃУ ПРЕДУЧИЛИШНИТЕ УСТАНОВИ И РОДИТЕЛИТЕ ---------- 29
Автори: Ирена Арсова
Коавтор: Александра Андоновска-Јанева
- МИСЛЕЊЕТО НА ВРАБОТЕНИТЕ ВО ЈОУДГ 8 МАРТ – СТРУГА, ЗА ПОТРЕБИТЕ ОД ФИЗИЧКИ АКТИВНОСТИ КАЈ ДЕЦАТА ---------- 38
Автор: Катерина Маркоска
Коавтор: Жаклина Јанкуловска
- ФАКТОРИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА РАБОТНАТА КЛИМА ВО ДЕТСКАТА ГРАДИНКА ----- 45
Автор: Маринела Готак
Коавтор: Елеонора Чабуковска
- МЕСТОТО И УЛОГАТА НА ПЕДАГОЗИТЕ И ПСИХОЛОЗИТЕ ВО ПОДОБРУВАЊЕ НА РАБОТАТА НА ГРАДИНКАТА ---------- 54
Автор: Наташа Маџункова
Коавтор: Митра Митревска
- ВЛИЈАНИЕТО НА МУЗИКАТА ВРЗ РАЗВОЈОТ НА ДЕЦАТА ВО ПРЕДУЧИЛИШНАТА ВОЗРАСТ ---------- 63
Автор: Тања Ангеловска
- МИСЛЕЊЕТО НА ВОСПИТУВАЧИТЕ, НЕГУВАТЕЛИТЕ И СТРУЧНИТЕ РАБОТНИЦИ И СОРАБОТНИЦИ ЗА БРОЈОТ НА ДЕЦА ВО ВОСПИТНИТЕ ГРУПИ ВО ГРАДИНКИТЕ -------- 71
Автор: м-р Роза Костеска
Коавтор: Татјана Грегова
- КОЛКУ ВРЕМЕ ДЕЦАТА ПОМИНУВААТ ПРЕД ЕКРАНИ И КАКО РОДИТЕЛИТЕ РАЗМИСЛУВААТ ЗА ШТЕТАТА И КОРИСТА ОД ТОА ---------- 79
Автор: Андријана Михаиловска-Никовска
Коавтор: Сања Мицевска-Стојковски
- МЕТОДОЛОШКИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА ВОСПИТУВАЧИТЕ ВО ПРЕДУЧИЛИШНИТЕ УСТАНОВИ ---------- 88
Автор: Благородна Ушева
Коавтор: Тања Оцедова

ТРЕТ СТРУЧЕН СОБИР
7 април, 2025 година

НАСЛОВ НА ТРУДОТ
ЕКРАНИЗАМ ИЛИ АУТИЗАМ

Автор:
Верче МИЈАЛОВА[1]

[1] Верче Мијалова, воспитувач во ЈОУДГ „Ацо Караманов“-Радовиш, е-пошта: mijalovaverche37@gmail.com

АПСТРАКТ

Дигиталната технологија во денешниот свет доби толку големо значење поради нејзината лесна пристапност што децата ги заменија своите игри и играчки со телевизиска содржина и други екрани. Децата се изложени на екрани уште од најрана возраст, но нивната прекумерна употреба може да доведе до сериозни проблеми во сите области на развојот на детето. За влијанијата на екраните и другите дигитални технологии сè повеќе се дискутира, најмногу преку медиумите, додека научните трудови и податоци од оваа област се секогаш оскудни.
Екранизмот е термин што го користат професионалци како логопеди, психолози и други сродни професии и тие го опишуваат како зависност од екраните, што на крајот предизвикува нарушување. Исто така, се наведува дека во првите три години од животот на детето, кога тоа е најчувствително, прекумерната изложеност на екран може да доведе до промени во структурата на мозокот на негативен начин. Понатаму, истражувањето што следело деца на возраст под две години укажува на поврзаност помеѓу возраста на која децата биле изложени на екрани и нивните јазични вештини на подоцнежна возраст, т.е. децата што порано биле изложени на екрани имале помалку развиени говорни и когнитивни вештини.

Клучни зборови: екранизам, аутизам, дигитални технологии, претшколска возраст

ABSTRACT

In today's world, digital technology has gained so much importance due to its easy accessibility, which is why children have replaced their games and toys with television content and other screens. Children are exposed from an early age, but too frequent use of various screens can lead to serious problems in all areas of child development. The influence of screens and other digital technologies is being discussed more and more often, mostly through the media, while scientific papers and data in this area are still scarce.
Screenism is a term that is present among professionals such as speech therapists, psychologists and other related professions, and they describe it as an addiction to screens, which ultimately causes a disorder as such. Also, it is stated that in the first three years of a child's life, when the child is most sensitive, excessive consumption of screens can lead to a change in the structure of the brain in a negative way. Furthermore, according to studies that followed children under the age of two, they report a correlation between the age at which children were exposed to screens with their language skills at a later age, i.e. children who were exposed to screens earlier had less developed speech and cognitive skills.

Keywords: screenism, autism, digital technology, preschool age

1. ВОВЕД

Во денешно време се забележува растечки тренд на употреба на технологија во домовите, која децата ја користат од најмала возраст. Постои пораст на изложеноста на екраните во семејствата, а со тоа и загриженост за влијанието врз децата и семејството воопшто. Истражувањата во оваа област се присутни уште од првото појавување на екраните во домовите, односно со присуството на телевизијата како прв масовен екран во домаќинството.

Како што споменавме, децата се опкружени со медиуми и технологија уште од мали, па нивните потреби и интереси за медиумските содржини се сè посилни. Воведен е нов термин „екранизам“, кој се однесува на негативното влијание на екраните врз мозокот, особено кај малите деца. Зависноста од екранот често се нарекува „дигитален аутизам“. Многу е важно родителите одговорно и правилно да ја проценат соодветноста на содржината која им е достапна на децата во секое време.

Екраните и нивната содржина ги одредуваат формите на однесување, размислување и начините на комуникација на децата уште од најрана возраст. Токму затоа децата и адолесцентите важат за особено чувствителен тип медиумска индустрија бидејќи сè уште се во фаза на формирање ставови, усвојување норми на однесување, но и поради недостиг на доволно развиени емоционални и морални способности.

Поради изложеноста на екраните, играта на децата значително се промени. На пример, симболичната игра станува игра во која децата преземаат играчки и симболи од телевизиските содржини, додека претходно симболите биле луѓе од детската околина. Гледањето телевизија го намалува времето што децата го поминуваат играјќи, но и ги менува средината и содржината на самата игра. Понатаму, децата носат играчки или предмети што се поврзани со одредена телевизиска содржина или содржина на екранот во образовните институции и други средини.

2. ТЕОРЕТСКИ СОЗНАНИЈА

Зависноста од екранот е нов термин кој, според студиите, се карактеризира како негативно влијание на продолжената изложеност на екрани што, пак, влијае на мозокот, емоционалниот развој, вниманието, развојот на говорот и недостигот на концентрација. Прекумерната изложеност на екрани влијае на целокупниот развој на децата. Според истражувањата, дури и 4-месечно дете првпат е изложено на екрани, а 90 % од децата на двегодишна возраст знаат да користат мобилни телефони и таблети.

Деновиве постојано сме опкружени со екрани, па тешко е да се избегне нивното присуство во семејството. Во странската литература може да се најдат податоци за тоа како употребата на екранот се појавува на најрана возраст. Рајдаут (2017) покажува дека во Соединетите Држави времето на изложеност на екран меѓу децата се зголемило тројно во рок од две години. Податоците сугерираат дека изложеноста на екрани во текот на денот во раното детство генерално е во просек помеѓу еден и два часа, при што поголемиот дел од изложеноста се троши на гледање телевизија.

Исто така, постои зголемен тренд на изложување на децата на екрани од најрана возраст, при што доенчињата од 6 месеци се изложени на екрани. Иако се препорачуваат упатства за оптимална употреба на екранот за време на раниот развој, родителите сè уште не го прифаќаат ова, туку нивната пониска свест и перцепција за тоа како нивните деца уживаат во времето поминато пред екран (Хелер, 2021).

Многу од темите за истражување се однесуваат на тоа како телевизиската содржина и содржината на новите електронски уреди со екран влијаат на тоа. Според Ковн (2022), содржината е поделена на едукативна, просоцијална и насилна. Неговото истражување за поврзаноста на различни содржини за деца на возраст од 2 години со прекумерна изложеност на екранот заклучува дека гледањето образовни содржини најмалку е поврзано со прекумерна

изложеност во иднина. Од друга страна, просоцијалната содржина, која има позитивна цел, последователно не влијаеше на намалувањето на користењето на екранот.

Кога се споредуваат насилните содржини и прекумерната изложеност на екранот, не била пронајдена врска бидејќи на таа возраст малку деца гледале насилни содржини. Телевизиските содржини, генерално, се сметаат за неразбирливи и несоодветни за децата во рана фаза (Андерсон, 2017) и затоа негативно влијаат на развојот на јазикот. Од друга страна, некои автори сугерираат дека родителите користат побогат речник и воведуваат нови зборови откако заедно гледаат телевизија (Андерсон, 2017).

Причините наведени за ова се вербалните и когнитивните вештини кои се во нивниот ран развој и ограниченото времетраење и модулирање на вниманието, кои се ограничувачки фактори во експерименталното истражување (Самаракон, 2019). За жал, нема доволно истражувања за влијанието на екраните на рана возраст, па доказите за нивното влијание се ограничени.

Според новото истражување, прекумерното време поминато пред екран, од секаков вид, негативно ги менува структурите на детскиот мозок. Резултатите покажуваат дека колку подолго детето гледа телевизија или видеосодржини на екраните, толку подлабоки се промените во мозокот. Изложеноста на малите бебиња и децата до три години на екрани е поврзана со побавен развој на општиот и функционалниот говор, вештините и подготвеноста на децата за градинка.

Исто така, екраните на таа возраст често доведуваат до проблеми со спиењето, проблеми во однесувањето, долгорочни проблеми во социјалниот развој, вклученост и способност за следење на часовите и академски успех.

3. ЕМПИРИСКИ СОЗНАНИЈА ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Учесници во истражувањето се експерти од различни профили чија професија е поврзана со директен контакт со деца од рана развојна возраст – логопеди, социјални педагози, психолози, работни терапевти и воспитувачи вработени во градинката ЈОУДГ „Ацо Караманов“-Радовиш. Во истражувањето учествуваа вкупно 50 испитаници. Во однос на анкетата, добиени се следниве резултати:

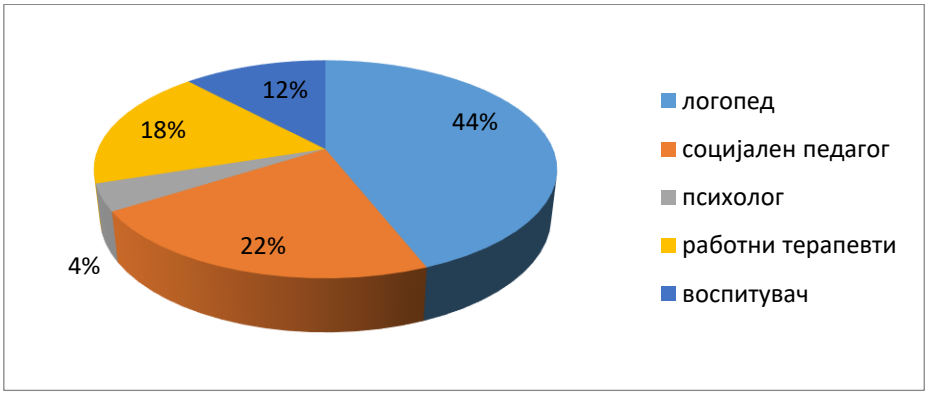

Слика 1. Занимања на вработените во ЈОУДГ „Ацо Караманов“-Радовиш

На испитаниците им беа поставени следните прашања:

1. Дали сметате дека децата на возраст од 1 до 7 години треба да имаат временски ограничувања во користење на екранот?
2. Дали сметате дека содржината на која се изложени децата е важна во контекст на влијанието на раниот развој (1-7 години)?
3. Дали сметате дека екраните влијаат негативно врз раниот развој на децата (1-7 години)?

4. Дали сметате дека изложеноста на екрани може да предизвика аутизам?

На поставените прашања испитаниците ги дадоа следните одговори, соодветно на нивните ставови и мислења:

1. Во однос на првото прашање, 91 % одговориле дека децата треба да имаат временски ограничувања во користењето на екраните.
2. На изјавата дали содржината на која се изложени децата е важна во контекст на влијанието на раниот развој, се согласиле 77 % од испитаниците.
3. Одговорите на испитаниците на ова прашање се однесуваат на тоа дека веруваат дека екраните имаат негативно влијание врз раниот развој на децата, односно целосно се согласуваат 74 % од испитаниците, ниту се согласуваат ниту не се согласуваат 19 % од нив, а 6 % од нив не се согласуваат или целосно не се согласуваат со изјавата.
4. На прашањето дали сметаат дека изложеноста на екрани може да предизвика аутизам, 3 % од испитаниците се согласуваат, а додека 77 % не се согласуваат со овој став.

4. ЗАКЛУЧОК

Во последните две децении дигиталните технологии забрзано се развиваат и се прошируваат и влијаат на сите членови на општеството, од најстарите до најмладите. Децата се раѓаат и растат опкружени со дигитални медиуми, кои значително влијаат на нивниот севкупен развој преку формирање на нивните ставови и верувања и обликување на моделите на однесување. Разновидната медиумска содржина што изобилува во дигиталните медиуми позитивно и/или негативно влијае на когнитивниот, социјалниот, емоционалниот, моралниот и физичкиот развој на детето, а начинот на кој ќе влијае врз нив зависи од видот на содржината и нејзината соодветност за возраста на детето, како и од времето поминато пред екранот.

Важно е родителите да бидат активно вклучени во животот на своето дете, да ги проверуваат содржините што ги гледаат нивните деца и да поставуваат ограничувања за видот на содржината и времето што им е дозволено да го поминуваат пред екраните на дигиталните медиуми, но секогаш треба да се трудат тоа време да го заменат со квалитетна интеракција и играње со нив, со други деца или возрасни. Овој труд спроведе анкета на родители на деца од рана и предучилишна возраст (на возраст од 1 до 7 години), во која секој испитаник претставуваше по едно дете, а целта беше да се испита колку време децата и нивните родители поминуваат пред екраните на електронските медиуми, како и до кој степен родителите ја следат содржината што се гледа и колку се запознаени со значењето и карактеристиките на терминот „екранизам“.

Дополнително, важно е да се едуцираат сите оние што се во директен контакт со децата, пред сè родителите, семејството, воспитувачите и другите стручни лица, со цел да се контролира содржината и да се ограничи времето на изложување на децата, а со тоа да се реагира навремено и да се овозможи децата да имаат здраво и безгрижно детство.

5. РЕФЕРЕНЦИИ

1. Anderson, D. R., Subrahmanyam, K. on behalf of the Cognitive Impacts of Digital Media Workgroup (2017). Digital Screen Media and Cognitive Development. Pediatrics
2. Babic, I. (2024) Ekranizam: kada treba za dijete potražiti savjet stručnjaka превземено од https://www.adiva.hr/adiva/adiva-plus-sadrzaj/ekranizam-kada-treba-za-dijete-potraziti-savjet-strucnjaka/
3. Berk, L. A. (2015). Dječja razvojna psihologija. Naklada Slap

4. Blanuba Trobelj, D., Sria, S. (2014). Tv-sadržaji i slobodna igra djece u vrtiću. Croatian Journal of Education
5. Dalope, K. A., i Woods, J. L. (2018). Digital Media Use in Families: Theories and Strategies for Intervention
6. Domoff, S. E., Borgen, A. L., & Radesky, J. S. (2020). Interactional theory of childhood problematic media use. Human Behavior and Emerging Technologies
7. Ferreira, J., Prucha, B., Souto, R., Peixoto Lima, R., Morna, C., Pinto, O. (2020). Screen time use in children less than five years old. Nascer e Crescer – Birth and Growth Medical Journal

Gwynette, M. F., Sidhu, S. S., Ceranoglu, T. A. (2018). Electronic Screen Media Use in Youth With

ТРЕТ СТРУЧЕН СОБИР
7 април, 2025 година

НАСЛОВ НА ТРУДОТ
КОМУНИКАЦИСКИ ВЕШТИНИ НА ВОСПИТУВАЧОТ

АВТОРИ:
Александра АНДОНОВСКА ЈАНЕВА[2]
Ирена АРСОВА [3]

[2] Александра Андоновска Јанева, раководител во ЈОУДГ „Димче Мирчев“-Велес, е-пошта: a_andonovska@yahoo.com
[3] Ирена Арсова, раководител во ЈОУДГ „Димче Мирчев“-Велес, е-пошта: arsovairena1979@gmail.com

АПСТРАКТ

Комуникациските вештини на воспитувачот играат клучна улога во воспитно-образовниот процес бидејќи тие директно влијаат на развојот на децата и нивната социјална интеракција. Воспитувачот треба да поседува различни комуникациски вештини, вклучувајќи активно слушање, невербална комуникација, емпатија, јасно изразување на мисли и способност за решавање конфликти. Развојот на овие вештини е суштински за создавање поволни услови за воспитување, образување и правилен раст и развој на децата. Во овој стручен труд ќе ги видиме значењето на комуникациските вештини на воспитувачот, влијанието на воспитниот процес и како да ги подобриме комуникациските вештини. Истражувањето беше спроведено во три градинки и беа опфатени 41 воспитувач. Според добиените резултати, се увиде дека има потреба од подобрување на комуникациските вештини на воспитувачот бидејќи добрите комуникациски вештини му овозможуваат на воспитувачот да ги разбере потребите на децата, да ги мотивира да учат и да се изразуваат, како и да решаваат конфликти на мирен и конструктивен начин, додека добрата комуникација со родителите придонесува во одржувањето на отворени и конструктивни разговори кои, пак, водат до одлична соработка и доверба помеѓу воспитувачот и семејството. Предлог-мерки за подобрување на комуникациските вештини на воспитувачите се посета на обуки, семинари, работилници, колегијална поддршка, работа на проекти, почести официјални и неофицијални средби на кои ќе се споделуваат искуства.

ABSTRACT

The communication skills of the educator play a key role in the educational process, as they directly affect the development of children and their social interaction. The educator should possess various communication skills, including active listening, non-verbal communication, empathy, clear expression of thoughts and the ability to resolve conflicts. The development of these skills is essential for creating favorable conditions for the upbringing, education and proper growth and development of children. In this professional paper we will see the importance of the educator's communication skills, the impact on the educational process and how to improve communication skills. The research was conducted in three kindergartens and included 41 educators. According to the results obtained, it was realized that there is a need to improve the communication skills of the educator, because good communication skills enable the educator to understand the needs of children, to motivate them to learn and express themselves, as well as to resolve conflicts in a peaceful and constructive manner, while good communication with parents contributes to maintaining open and constructive conversations that in turn lead to excellent cooperation and trust between the educator and the family. Suggested measures to improve the communication skills of educators are attending trainings, seminars, workshops, peer support, working on projects, more frequent official and unofficial meetings where experiences will be shared.

1. ВОВЕД

Комуникацијата е основа на сите образовни и воспитни процеси, особено во предучилишната возраст. Комуникациските вештини на воспитувачот играат клучна улога во процесот на образование и воспитание на децата. Овие вештини не се само основа за квалитетна комуникација меѓу воспитувачот и децата, туку и за создавање позитивна и стимулативна средина во која децата ќе се развиваат, учат и ќе се чувствуваат сигурни. Воспитувачите не само што се одговорни за пренесување на знаење туку и за развој на социјалните и емоционалните вештини на децата. За да постигнат ефективен воспитен процес, воспитувачите мораат да имаат способност да комуницираат на различни нивоа, што подразбира не само јасно изразување на мисли и чувства, туку и активно слушање, разбирање на невербалната комуникација, емпатија и адаптирање на комуникациските стратегии во зависност од потребите, возраста и развојот на децата.

Активното слушање е основна компонента која овозможува воспитувачот да ги разбере потребите и чувствата на детето, што ја подобрува меѓусебната доверба. Јасното изразување и приспособување на говорот во согласност со возраста на детето ги олеснува децата да ги разберат пораките и да се изразуваат. Невербалната комуникација, како што е контактот со очи, изразите на лицето и телесната положба, има огромно влијание на воспитниот процес. Таа помага да се создаде атмосфера на разбирање и емпатија.

Воспитувачите треба да се свесни за моќта на комуникацијата и да ја користат како средство за едукација, решавање конфликти и поттикнување на социјални вештини кај децата. Развивањето на овие вештини не само што придонесува за личниот и социјален развој на децата туку и за нивната успешна интеграција во колективниот живот.

2. ТЕОРЕТСКИ СОЗНАНИЈА

Теоријата за комуникациски вештини објаснува како луѓето ги развиваат и ги користат своите способности за ефективна комуникација. Оваа теорија се фокусира на различни аспекти на комуникацијата, како што се јазикот, невербалната комуникација, слушањето и разбирањето, како и вештините што се потребни за успешно изразување идеи и чувства. Теоријата за активното слушање е комуникациска вештина која се состои од сослушување, разбирливо покажување интерес и одговор на пораките. Теоријата вклучува не само физичко слушање, туку и когнитивна и емоционална вклученост во процесот на разбирање и одговор. Активното слушање вклучува: потврда (покажување дека сте разбрале, на пример, со потврда или со повторување), обратна информација (давање повратни информации на она што е кажано), прашување за јасност (поставување прашања кога нешто не е разбирливо), активното слушање помага да се избегнат недоразбирања и да се поттикне продуктивен дијалог.

Теорија за невербалната комуникација се однесува на начините преку кои комуницираме без да користиме зборови. Ова вклучува: телесен јазик (позиции на телото, гестови), изрази на лицето, контакт со очи, гласовни варијации (интонација, темпо и јачина на говорот), просторна дистанца (личен простор). Теоријата на невербалната комуникација истакнува дека често несвесно комуницираме многу повеќе преку нашето тело отколку преку зборови и дека невербалните сигнали можат да имаат поголемо значење од самите зборови.

Ервин Гофман во својата теорија за социјалната интеракција ја истакнува улогата на „претставата на самиот себе“. Според него, секогаш кога комуницираме со други, „играме улоги“ и настојуваме да се прикажеме на начин што ќе биде прифатен од другите. Ова значи дека комуникацијата е силно обликувана од нашата самосвест и од очекувањата на другите. Претставување на себе – луѓето се обидуваат да изградат позитивен имиџ пред другите. Промена на улогите – истата личност може да игра различни улоги во зависност од ситуацијата и контекстот.

Според теоријата на Смалтц и Смит, ефикасната комуникација се случува кога комуникаторот (говорникот) ја пренесува пораката на таков начин што примачот ќе ја разбере и ќе може да реагира. Се истакнуваат неколку важни аспекти за ефикасната комуникација: јасност и прецизност на пораката, приспособување на пораката според потребите и интересите на примачот, избегнување препреки, како што се конфузија или нерелевантни информации.

Даниел Големан разви теорија која се фокусира на емоционалната интелигенција (ЕИ) како клучна за ефективната комуникација. Според оваа теорија, луѓето со висока емоционална интелигенција имаат способност да препознаат и контролираат своите емоции, како и да ги разбираат и да влијаат на емоциите на другите. Оваа теорија вклучува пет клучни компоненти: самосвесност – разбирање на своите емоции; саморегулација – контрола на емоциите; мотивација – способност за контрола и постигнување цели; емпатија – разбирање на емоциите на другите; социјални вештини – способност за управување со односите.

Комуникацијата е основа на сите образовни и воспитни процеси, особено во претшколската возраст. Воспитувачот игра клучна улога во развојот на детето, а успешните комуникациски вештини се неопходни за да се обезбеди ефективна интеракција со децата, нивните родители и соработниците. Комуникацијата не е само говор, туку и слушање, невербална комуникација, емпатија и решавање конфликти. Комуникациските вештини на воспитувачот се клучни за неговата професионална улога. Преку јасно и ефективно комуницирање, воспитувачот ги води децата во учењето и развојот, создава позитивна и стимулативна средина и помага во социјализацијата. Добрите комуникациски вештини му овозможуваат на воспитувачот да ги разбере потребите на децата, да ги мотивира да учат и да се изразуваат, како и да решава конфликти на мирен и конструктивен начин.

Основни компоненти на комуникациските вештини на воспитувачот – јасниот и разбирлив говор е основа на ефикасната комуникација. Воспитувачот треба да користи едноставни и пријателски изрази, но и да биде свесен за употребата на соодветен тон и темпо на говорот. Активното слушање е важен аспект на комуникацијата, воспитувачот треба да покажува интерес за она што го зборуваат децата, да ги слуша и да ги разбере нивните потреби и чувства. Ова вклучува и невербално слушање, како што е контакт со очи, насмевка и покажување внимание. Невербална комуникација: гестови, мимики и држење на телото имаат големо значење во воспитувачката комуникација. Воспитувачот треба да биде свесен за своето невербално изразување и како тоа влијае на децата. Позитивна невербална комуникација, како што е пријателски поглед или поддршка на детето, создава доверба и безбедност. Разбирањето и сочувствувањето со чувствата на децата е важен аспект на воспитната комуникација. Емпатичниот воспитувач ќе ја подобри самодовербата на детето и ќе го поттикне на позитивно изразување на своите чувства.

Во воспитниот процес се јавуваат конфликти, како помеѓу децата така и помеѓу воспитувачот и децата. Воспитувачот треба да има вештини за мирно и праведно решавање на конфликтите и да поттикнува на соработка и развој на социјалните вештини кај децата. Воспитувачот има големо влијание во развојот на комуникациските вештини кај децата. Преку комуникација, тој ги учи децата како да се изразуваат, како да ги разликуваат и да управуваат со своите чувства, како да слушаат и да ги почитуваат другите и како да соработуваат во групи. Воспитувачот треба да им помогне на децата да развијат самодоверба во комуникацијата, што ќе биде корисно не само во градинката, туку и во понатамошниот живот. Комуникацијата со родителите е исто така важен аспект на работата на воспитувачот. Одржувањето на отворени и конструктивни канали за комуникација со родителите е клучно за создавање партнерство во воспитниот процес. Воспитувачот треба да биде во редовен контакт со родителите, да ги информира за напредокот на детето и да ги слуша нивните забелешки и предлози. Оваа двострана комуникација помага во изградбата на доверба и партнерство помеѓу воспитувачот и семејството.

3. ЕМПИРИСКИ СОЗНАНИЈА ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Воспитувачот игра клучна улога во развојот на детето, а успешните комуникациски вештини се неопходни за да се обезбеди ефективна интеракција со децата, нивните родители и соработниците. Преку јасно и ефективно комуницирање, воспитувачот ги води децата во учењето и развојот, создава позитивна и стимулативна средина и помага во социјализацијата. Поради важната улога на воспитувачот и неговите комуникациски вештини, направивме истражување преку анонимна анкета која беше наменета за воспитувачи, се спроведе во три градинки „ Димче Мирчев“ – Велес, „Мајски Цвет“ – Битола, „Ацо Караманов“ – Радовиш и беа опфатени 41 воспитувач.

Демографските податоци за испитаниците се графички претставени во продолжение.

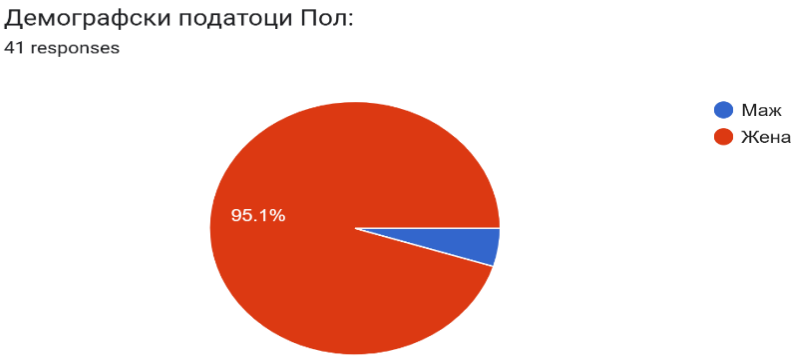

Графикон 1: Структура на испитаниците според полот

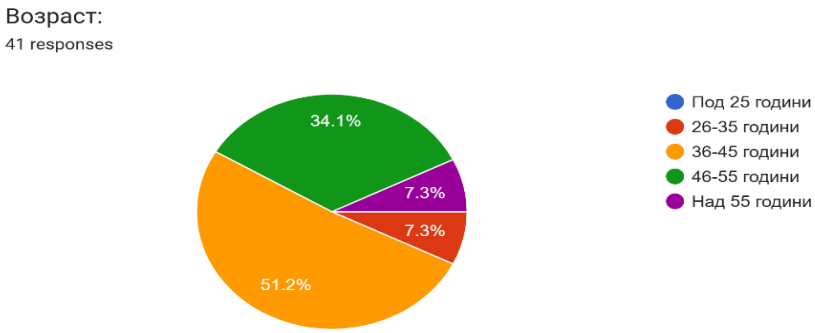

Графикон 2: Структура на испитаниците според возраст

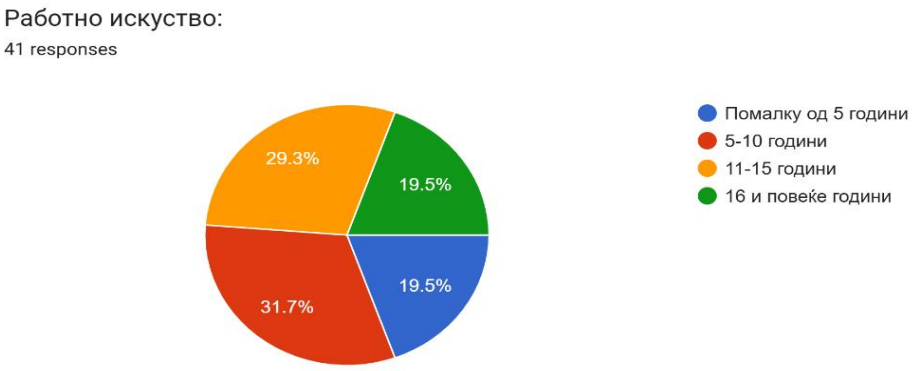

Графикон 3: Структура на испитаниците според работното искуство

За потребите на истражувањето на испитаниците им се поставени осум прашања, а графичкиот приказ на одговорите на овие прашања се систематизирани и претставени со следните графички прикази.

Графикон 4: Графички приказ на прашање бр. 1

Графикон 5: Графички приказ на прашање бр. 2

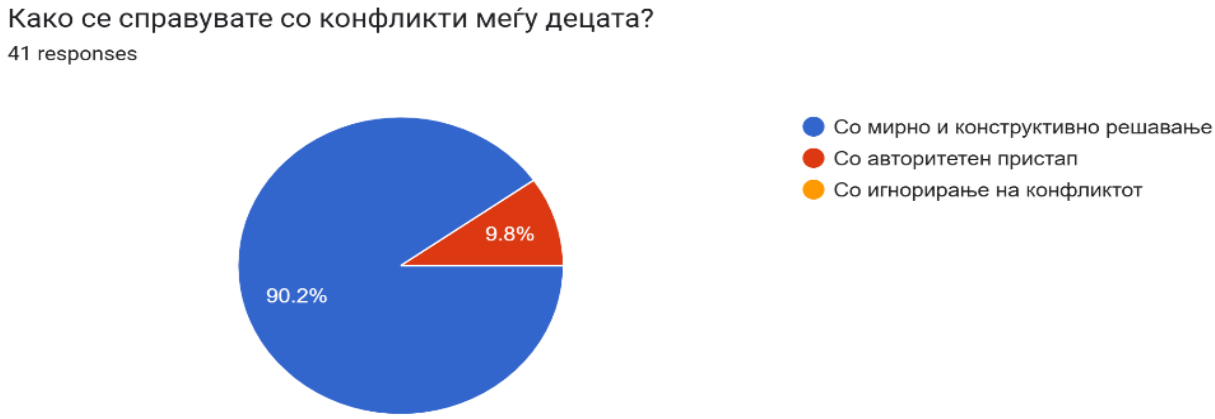

Графикон 6: Графички приказ на прашање бр. 3

Графикон 7: Графички приказ на прашање бр. 4

Графикон 8: Графички приказ на прашање бр. 5

Графикон 9: Графички приказ на прашање бр. 6

Како ја оценувате комуникацијата со колегите и другите вработени?

41 responses

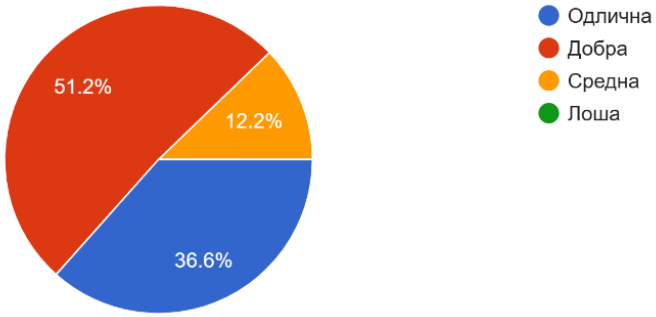

Графикон 10: Графички приказ на прашање бр. 7

Дали сметате дека комуникациските вештини на воспитувачите треба да се подобрат?

41 responses

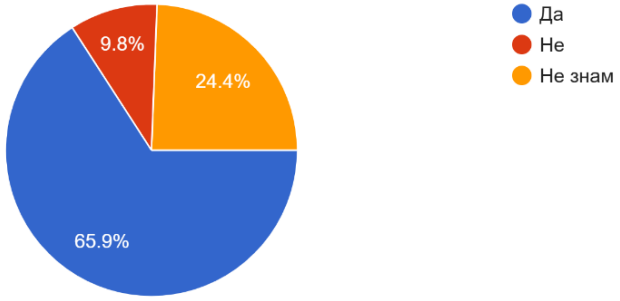

Графикон 11: Графички приказ на прашање бр. 8

Какви методи сметате дека треба да се користат за подобрување на комуникациските вештини на воспитувачите? (Пишете ги вашите предлози):

41 responses

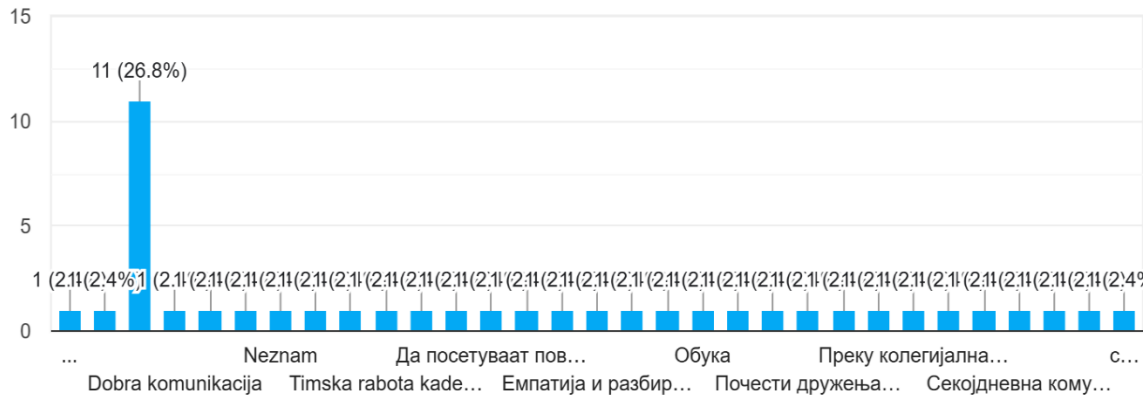

Графикон 12: Графички приказ на прашање бр. 9

Следните фактори се однесуваат, редоследно, на графиконот 12.

- добра комуникација;
- да посетуваат повеќе семинари и обуки за подобрување на комуникациските вештини, читање стручна литература и да умеат да го применат сето ова;
- самоиницијативно вклучување на вебинари;
- емпатија и разбирање, позитивна повратна информација и активно слушање;
- работилници и обуки со студии на случај за нововработените;
- учество на работилници, неформални средби помеѓу вработените, обуки, работилници, активно слушање и емпатија, јасна позитивна вербална комуникација, тимска работа, рефлексија;
- трпеливост, смиреност и слушање на соговорникот;
- читање стручна литература во слободно време и нејзина практична примена;
- секојдневна комуникација и соработка;
- разговор, поттикнување и мотивација на воспитувачите;
- тимска работа каде што секој член на тимот ќе биде активен субјект;
- повеќе обуки и нивна примена;
- преку колегијална поддршка;
- почести средби со целиот тим на стручни работници и соработници во градинката;
- почести официјални и неофицијални средби, обуки, семинари, споделување на искуства, заеднички проекти;
- заеднички подготовки на дневните активности, споделување искуства и идеи, секојдневна соработка и заедничко решавање проблеми;
- почести дружења надвор од работно место;
- подобрување на односите со родителите;
- подобра комуникација и сплотеност;
- користење говор на тело и одржување контакт со очи и
- секакви форми на соработка.

4. РЕЗИМЕ

По спроведеното истражување, добивме сознание дека треба да се работи на подобрување и усовршување на комуникациските вештини на воспитувачите бидејќи комуникациските вештини на воспитувачот се основа на емпатија, разбирање и поддршка, што создава сигурна и подготвена средина за учење и растење на децата. Развивањето на комуникациските вештини на воспитувачот, не само што го подобрува воспитувањето туку и ги збогатува релациите со децата, нивните родители и колегите.

Развивањето на комуникациските вештини кај децата во градинка има значителен бенефит за нивниот општ развој, како и долготрајни позитивни ефекти на нивниот развој, како на личен така и на социјален и когнитивен план. Овие вештини не само што им помагаат да се интегрираат во социјални групи и да се справуваат со емоциите туку и ги подготвуваат за поуспешен и пофункционален живот. Благодарение на овие вештини, децата учат како да се изразуваат, како да ги разберат и да ги почитуваат другите и како да се справуваат со секојдневните предизвици.

Комуникациските вештини на воспитувачот имаат значително влијание врз родителите и нивните релации со воспитувачите, како и на општата благосостојба на детето. Ефективната комуникација може да доведе до низа позитивни ефекти како што се: поголема транспарентност и доверба, подобра соработка и партнерство, поддршка за родителите, зголемена мотивација за учество на родителите во секојдневните активности.

Комуникациските вештини на воспитувачите може да се подобрат со посета и учество на семинари, обуки, вебинари, работилници, официјални и неофицијални средби за размена на

искуства на воспитувачите, читање стручна литература, постојано надградување на воспитувачот.

5. РЕФЕРЕНЦИИ

1. Emotional intelligence and communication – Daniel Goleman
2. Rebekah Granger Ellis (Skripti, pecateni materijali, prezentacii, izvadoci od licni trudovi)
3. Интерперсонални комуникациски вештини – Станислав Петковски, Бети Андоновиќ

ТРЕТ СТРУЧЕН СОБИР
7 април, 2025 година

НАСЛОВ НА ТРУДОТ
ТЕШКОТИИТЕ ВО СОЦИЈАЛИЗАЦИЈАТА И ОДНЕСУВАЊЕТО КАЈ ДЕЦАТА ОД ПРЕДУЧИЛИШНА ВОЗРАСТ

АВТОР:
Веселинка ЛУЧКОВА[4]

[4] Веселинка Лучкова, воспитувач при ЈОУДГ „Димче Мирчев“-Велес, е-пошта: luckovaveselinka@gmail.com

АПСТРАКТ

Проблемот што се третира во овој стручен труд се однесува на тешкотиите при социјализацијата и однесувањето на децата, како предизвик со кој се соочуваат воспитувачите и негувателите во предучилишните установи, а чие манифестирање во подоцнежниот период може да резултира со сериозни и посериозни облици на однесување. Почетокот на социјализацијата и темелите на добро / примерно однесување започнуваат од најмала возраст, од што произлегува дека на оваа возраст можат да се приметат и првите отстапувања.
За истражувањето беше користен онлајн прашалник, кој беше анонимен и доставен до повеќе предучилишни установи во државата. Како испитаници беа вклучени воспитувачи, негователи и стручни соработници. Одговор дадоа 148 испитаници. Од одговорите на испитаниците може да се заклучи дека проблемите во однесувањето и тешкотиите при социјализацијата претставуваат значителен проблем, децата потешко се вклучуваат во врсничката интеракција, а понекогаш се исклучени од социјалните активности. Интервенцијата во предучилишната возраст може да биде насочена кон родителите преку различни работилници и поддршка од стручните соработници, како и на децата преку различни игри.

ABSTRACT

The problem treated in this professional work refers to the difficulties in socialization and behavior of children, as a challenge faced by educators and caregivers in preschool institutions, and whose manifestation in the later period can result in serious and more severe forms of behavior. The beginning of socialization and the foundations of good/exemplary behavior begin at the youngest age, which results that at this age the first deviations can be noticed.
For the research, an online questionnaire was used, it was anonymous, delivered to several preschool institutions in the country. As respondents were included educators, caregivers and professional associates. Answer was given by 148 respondents. From respondents' responses it can be concluded that behavioral problems and difficulties in socialization represent a significant problem, children are harder to engage in peer interaction, and sometimes are excluded from social activities. The intervention in preschool age can be directed to parents through different workshops and support from professional associates, as well as children through different games.

1. ВОВЕД

Социјалниот развој подразбира усвојување на некои норми и правила на однесување кои се карактеризираат како пожелни во одредено друштво. Здравиот социјален и емоционален развој кај децата овозможува лесно функционирање и вклопување во одреден колектив, во спротивно можат да бидат отфрлени, и тоа да предизвика дополнителни проблеми во однесувањето.

Најдобра возраст кога може да се работи на подобрување на способностите поврзани за социјалниот и емоционалниот развој е предучилишната возраст. Со самото тоа што голем број деца посетуваат предучилишни установи, тие претставуваат идеално место каде што може да се влијае на подобрување на социјалните вештини и интеракцијата со врсниците. Развиените социјални вештини можат да го намалат екстернализираното проблематично однесување и позитивно да влијаат на развојот на детето. Притоа треба да се обрне внимание и на емоционалниот развој како клучен за правилно канализирање на емоциите кои, пак, се еден вид трегер за однесувањето. Најчесто децата со емоционални проблеми имаат и социјални проблеми и затоа најчесто се споменуваат заедно. Социоемоционалниот развој се смета за пресвртница и важен аспект од подготвеноста на децата за училиште, а понатаму за дел од општеството како одговорни учесници. Затоа е клучно навремено да се работи на јакнење и развој на социоемоционалните компетенции кај децата од најмала возраст, како и во решавањето на проблемите во однесувањето. Постојат различни пристапи, начини и интервенции, зависно од тоа кон кого се наменети – родители, деца или заедно.

2. ТЕОРЕТСКИ СОЗНАНИЈА

Социјалниот развој подразбира збир на различни промени кои доаѓаат од некои влијанија на личноста (биолошки, психолошки или социјални), а кои имаат за цел што подобро приспособување, односно учење на одредени облици на прифатливо друштвено однесување, со цел да се надминат одредени проблеми во опкружувањето кои се присутни во одреден временски период[5].

Социјалната компетентност претставува способност за разбирање на сопствените и туѓите чувства, мисли и однесување во интерперсоналните ситуации, како и соодветното однесување кое се темели на тоа разбирање. Оној што не е толерантен, не ги почитува другите, не сочувствува, не придава никакво внимание кон другите, нема способност за компромис, не знае да реши конфликтни ситуации, не може да функционира со други луѓе. Сите овие ставови се усвојуваат во раната возраст и во детството. Децата треба да знаат дека родителите се на прво место, дека претставуваат авторитет кој треба да се почитува, како и на другите возрасни кои работат со децата. Голем број деца од раѓањето до петтата година искусуваат социоемоционални проблеми и проблеми во однесувањето поради различни фактори во врска со самите нив, средината или семејството[6].

Тешко е да се идентификуваат социјалните и емоционалните проблеми кај децата од предучилишна возраст. Развиени се многу пристапи за да се поддржи идентификацијата на емоционалните проблеми и проблемите во однесувањето[7]. Иако е постигнат напредок во идентификацијата на социоемоционалните проблеми и однесувањето, сепак бројот на деца со вакви проблеми и понатаму расте[8]. За да се разбере во која мера тие влијаат на социјалниот и емоционалниот развој на детето, емоционалните и бихевиоралните проблеми треба добро да се дефинираат. Во минатото емоционалните проблеми и проблемите во однесувањето се

[5] Brkovic, 2011
[6] Bratton, Ray, Rhine, Jones, 2005
[7] Caselmand &Self, 2008
[8] Carter, Briggs-Gowan,&Davis,2004

дефинирале како девијантно однесување, особено во раното детство. Децата што се однесувале неадекватно или во која било смисла поинаку од другите деца припаѓале во оваа категорија. Денес во емоционалните тешкотии и тешкотиите во однесувањето припаѓаат повеќе категории, иако генерално за сите такви деца што покажуваат некој облик на несоодветно однесување е карактеристично дека немаат доволно развиени социјални и емоционални компетенции. Истражувањата покажуваат дека социоемоционалниот проблеми и проблемите во однесувањето во раните години имаат тенденција на раст доколку не се преземат соодветни мерки[9]. Токму поради ова мора да се нагласи дека проблематичното однесување во подоцнежните години не доаѓа неочекувано или одеднаш. Со оглед на тоа дека социоемоционалните и бихевиоралните тешкотии се среќаваат уште во раното детство, во предучилишната возраст, многу е важно интервенциите да почнат токму од оваа возраст. Како друг фактор за потребата од рана интервенција е што децата во оваа возраст сè уште не се во состојба сами да го менуваат своето однесување[10]. Така, со интервенцијата и поддршката што ќе ја добијат можат да го коригираат однесувањето.

Социоемоционалните и проблемите во однесувањето можат да се поделат на интернализирани и екстернализирани проблеми во однесување[11]. Според теориите на Виготски и Пијаже, тие се тесно поврзани и меѓусебно претставуваат причина и последица. Екстернализираното однесување е и највоочлив облик на емоционална тешкотија и проблеми во однесувањето. Ваквите деца претставуваат голем предизвик за сите во нивното опкружување. Нивното однесување најчесто е поврзано со емоционалната регулација. Според многубројни истражувања, најчесто се среќаваат кај машките деца[12]. Некои од екстернализираните проблеми во однесувањето се нарушување на вниманието, нарушување на однесувањето, агресивно и антисоцијално однесување[8]. Децата со нарушено внимание имаат тешкотии да истраат во една ситуација подолг временски период. За овие деца е предизвик да бидат сконцентрирани и да се дел од заеднички активности. Околу 10 % од децата во предучилишна возраст имаат вакво нарушување. Докажано е дека нарушеното внимание има негативно влијание врз социоемоционалното однесување и долгорочни последици, како на пример, антисоцијално однесување[13].

Кога ќе се вклучи и агресивното дејствување, нарушеното однесување е и дел од емоционалната вознемиреност. Децата што секојдневно манифестираат однесување кое вклучува удирање, буткање, викање или користење недолични зборови се поврзуваат со нарушеност во однесувањето или агресивно однесување и скоро секогаш се отфрлени од врсниците што се плашат од нивната реакција[14]. Отфрленоста од групата има негативен ефект и проблемите можат да ескалираат со други симптоми на нарушено однесување. Исто така, истражувањата покажале и на врска помеѓу агресивното и антисоцијалното однесување[9].
Антисоцијалното однесување е тесно поврзано со социјалниот развој и произлегува од недоволно развиени социјални вештини и емпатија кои ги предизвикуваат различни фактори, а се најчесто поврзани со семејството[15].

Важно е мерките што ќе се преземат да не се фокусираат само на намалувањето на екстернализираните облици на однесување. Треба да имаат за цел и градење и јакнење на социјалните и емоционалните вештини[16]. Тука може да помогне поддршката од предучилишната установа, специјалните едукатори, психолози и педагози и секако воспитувачите кои ја водат поддршката во групата. Најчесто, најделотворна е терапијата низ

[9] Carter et al,2024
[10] Waliski & Carlson,2008
[11] Jianhong, 2004
[12] Zunic-Pavlovic I Kovacevic-Lepojevic, 2011
[13] Campbell, Shaw,&Gilliom, 2000
[14] Dodge et al.,2003;Ladd,2006
[15] Diken, & Rutherford, 2005
[16] Schmitt et al,2014

игра, преку чии техники децата спонтано учат како да се однесуваат, да ги канализираат емоциите, да развиваат емпатија, да развиваат вештина за решавање конфликти.

Многу универзални превентивни програми во предучилишните установи се насочени кон развојот на социоемоционалните компетенции на децата. Една од нив е *интегралната метода* која е имплементирана во 9 предучилишни установи во Хрватска, чија цел е поттикнување на социоемоционалните компетенции и превенција од нарушено однесување. За таа цел се дефинирани социоемоционални вештини како услов за развој на просоцијално однесување, како и програмски активности предвидени за воочување и увежбување на социоемоционалните компетенции кои се однесуваат на децата, родителите и контекстот на градинката воопшто[1714]

3. ЕМПИРИСКИ СОЗНАНИЈА ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Истражувањето беше извршено врз основа на анкетен прашалник, кој беше доставен онлајн, до повеќе градинки во државата. Прашалникот беше составен од 15 прашања и на него одговорија 149 испитаници, воспитувачи, негователи и стручни соработници.

Основните податоци за испитаниците се дадени во продолжение преку соодветен графички приказ.

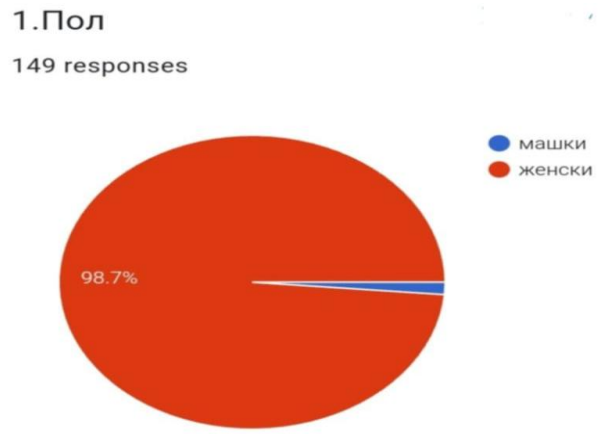

Графикон 1: Графички приказ според полот на испитаниците

Второто прашање се однесуваше на степенот на образование, при што од 149 испитаници воспитувачи и негователи се 144 испитаници со следниот степен на образование:

– 3 испитаници се магистри
– 92 испитаници се со високо образование во струката
– 4 испитаници се со вишо образование
– 45 испитаници се со средно образование

Стручни работници се 5 испитаници и тоа:

– 1 испитаник е психолог
– 1 испитаник е педагог
– 2 испитаници се логопеди
– 1 испитаник е дефектолог

[17] Basic, 2012

Третото прашање се однесува на работното искуство на испитаниците, а податоците се систематизирани и графички прикажани во следниот графикон 2.

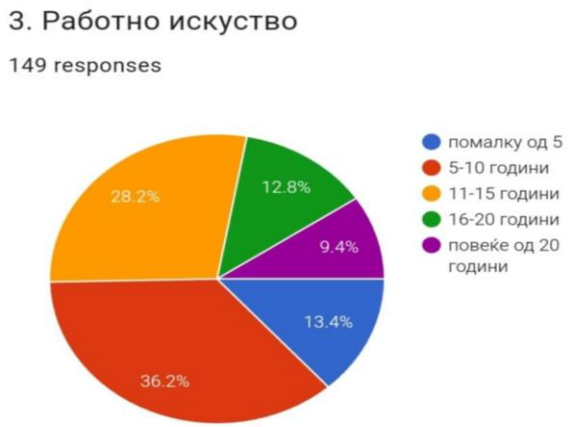

Графикон 2: Графички приказ според работното искуство на испитаниците

На испитаниците им беше доставен анкетен прашалник со 12 прашања и одговорите на испитаниците се прикажани во продолжение со соодветен графички приказ.

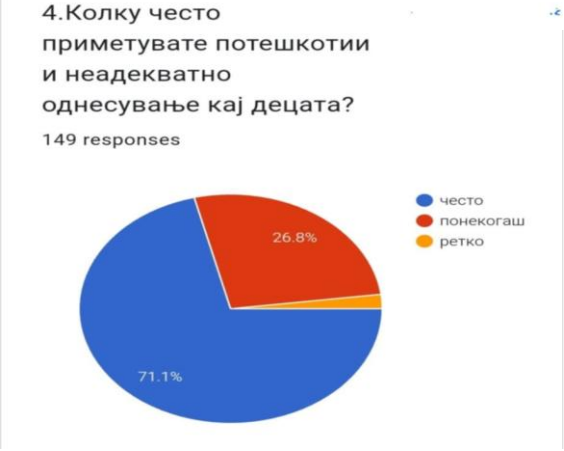

Графикон 3: Одговори на прашањето бр. 4

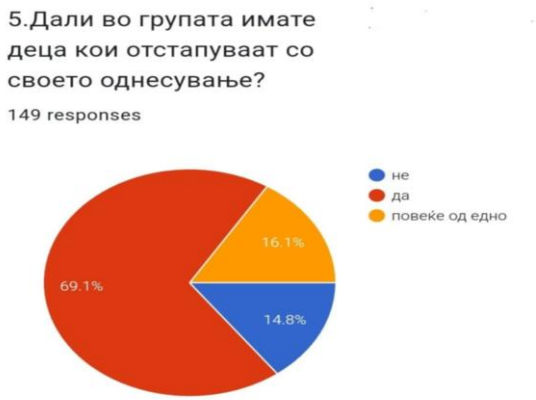

Графикон 4: Одговори на прашањето бр. 5

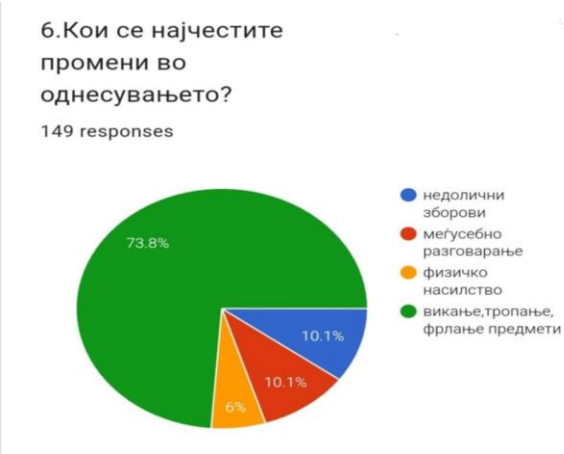

Графикон 5: Одговори на прашањето бр. 6

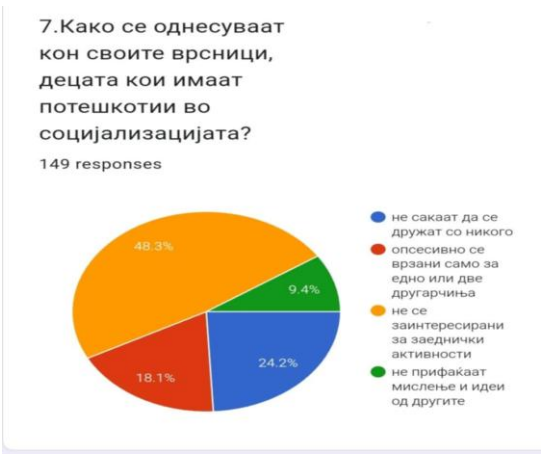

Графикон 6: Одговори на прашањето бр. 7

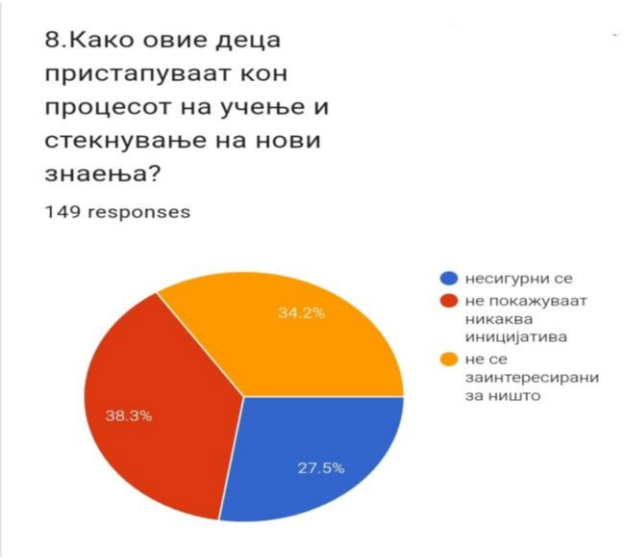

Графикон 7: Одговори на прашањето бр. 8

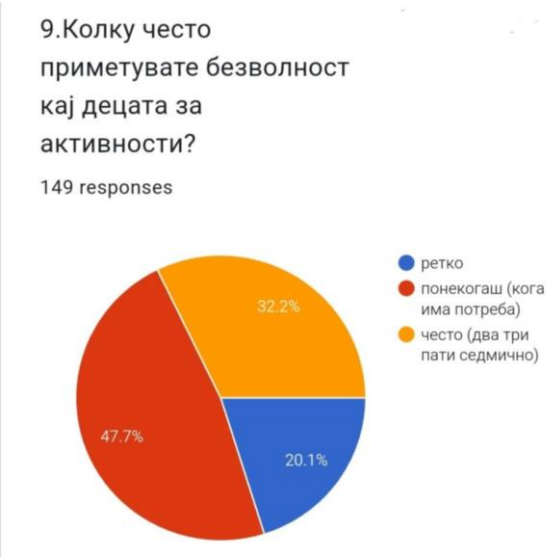

Графикон 8: Одговори на прашањето бр. 9

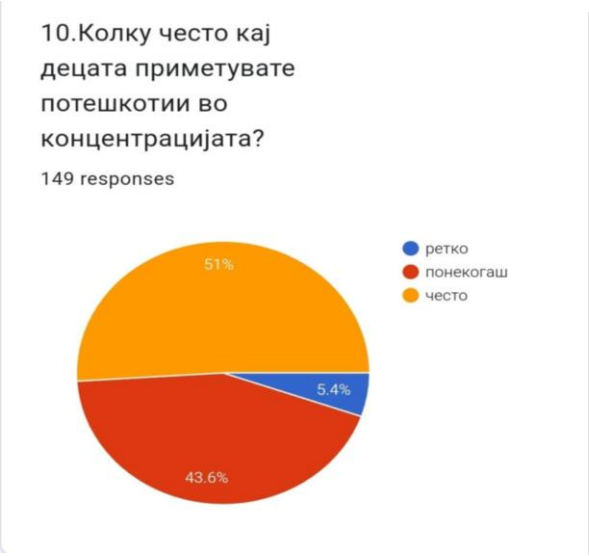

Графикон 9: Одговори на прашањето бр. 10

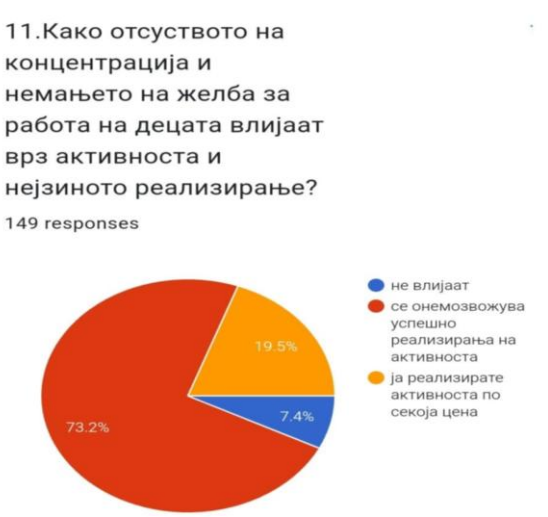

Графикон 10: Одговори на прашањето бр. 11

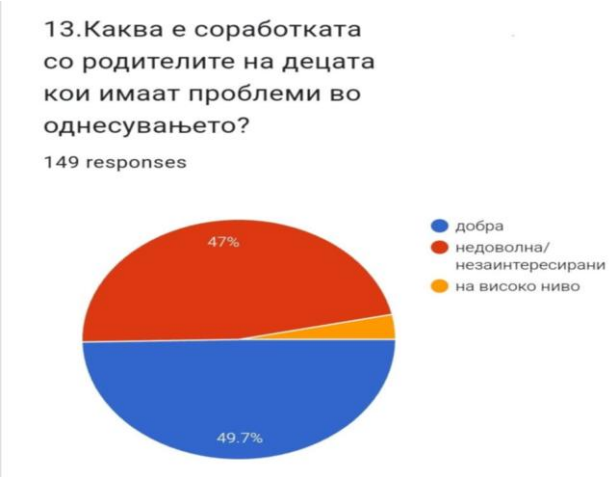

Графикон 11: Одговори на прашањето бр. 12

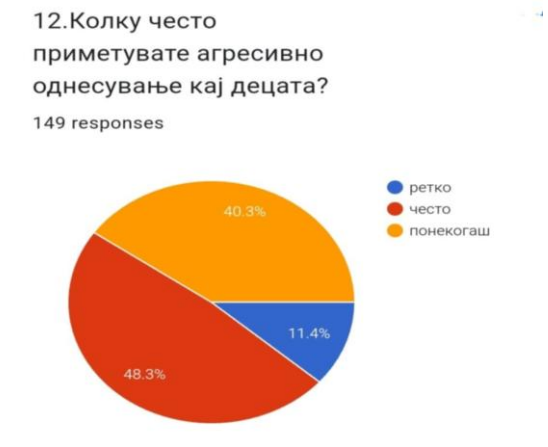

Графикон 12: Одговори на прашањето бр. 13

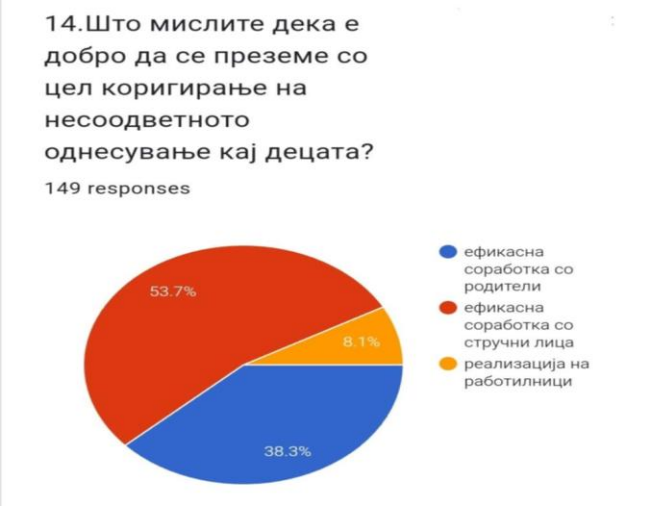

Графикон 13: Одговори на прашањето бр. 14

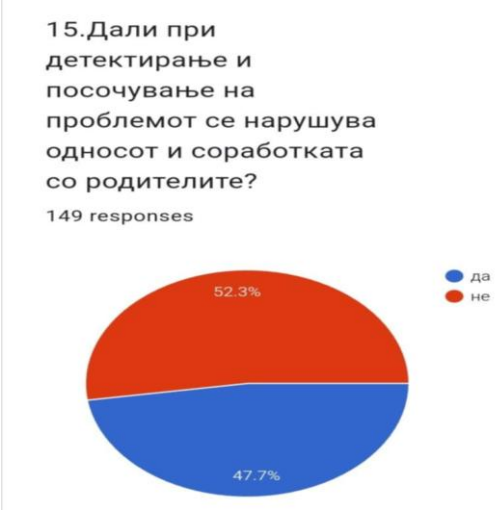

Графикон 14: Одговори на прашањето бр. 15

4. РЕЗИМЕ

Сумирајќи ги резултатите од прашалникот, можеме да за забележиме дека бројот на деца кај кои е недоволно развиено нивото на социјализација и тешкотиите во однесувањето е висок. Самото тоа повлекува неможност за нормално одвивање на воспитно-згрижувачкиот процес. Воспитно-згрижувачкиот тим препознава и воочува отстапување во однесувањето кај децата и сметаат дека работилниците со стручни лица се потребни за успешно да се справат со ситуацијата. Од друга страна, пак, родителите во голем дел се оценети дека немаат доверба во воочувањето на состојбата со нивните деца и најчесто при укажување ја намалуваат или исклучуваат соработката.

Ако се земе предвид дека социоемоционалните проблеми и проблемите во однесувањето претставуваат појдовна точка за сериозни облици на нарушено однесување во подоцнежниот период, можеме да заклучиме дека раната детекција и интервенциите се од особено значење. Несоодветни за оваа возраст се програмите и работилниците во кои ќе бидат вклучени и децата и родителите. Децата најдобро учат низ игра, па токму ваквиот пристап за коригирање и моделирање на однесувањето е најсоодветен, а доколку се вклучат и родителите тогаш не само што ќе добијат поддршка, туку ќе се изгради и здравиот однос родител-дете.

5. РЕФЕРЕНЦИИ

1. Brkovic 2011
2. Bratton, S. C., Ray, D., Rhine, T., & Jones, L. (2005). The Efficacy of Play Therapy With Children.
3. Caselman, T. D., & Self, P. A. (2008). Assessment instruments for measuring young children's social-emotional behavioral development.
4. Carter, A. S., Briggs-Gowan, M. J., & Davis, N. O. (2004). Assessment of young children's social-emotional development and psychopathology
5. Waliski, A. D., & Carlson, L. A. (2008). Group Work with Preschool Children: Effect on Emotional Awareness and Behavior
6. Jianghong, L. (2004). Childhood Externalizing Behavior: Theory and Implications.
7. Zunic-Pavlovic I Kovacevic-Lepojevic 2011
8. Campbell, S. B., Shaw, D. S., & Gilliom, M. (2000). Early externalizing behavior problems: toddlers and preschoolers at risk for later maladjustment

9. Dodge, K. A., Lansford, J. E., Burks, V. S., Bates, J. E., Pettit, G. S., Fontaine, R., Price, J. M. (2003). Peer rejection and social information-processing factors in the development of aggressive behavior problems in children
10. Diken, I. H., & Rutherford, R. B. (2005). First step to success early intervention program
11. Schmitt, S. A., Flay, B. R., & Lewis, K. (2014). A Pilot Evaluation of the "Positive Action" Prekindergarten Lessons
12. Bašić, (2012). Socijalno-emocionalno učenje i prevencija rizičnih ponašanja u okruženju predškolskih ustanova

ТРЕТ СТРУЧЕН СОБИР
7 април, 2025 година

НАСЛОВ НА ТРУДОТ

СОРАБОТКАТА МЕЃУ ПРЕДУЧИЛИШНИТЕ УСТАНОВИ И РОДИТЕЛИТЕ

АВТОРИ:
Ирена Арсова[18]
Александра Андоновска-Јанева[19]

[18] Ирена Арсова, раководител во ЈОУДГ „Димче Мирчев“-Велес, е-пошта: arsovairena1979@gmail.com

[19] Александра Андоновска Јанева, раководител во ЈОУДГ „Димче Мирчев“-Велес, е-пошта: a_andonovska@yahoo.com

АПСТРАКТ

Меѓусебната комуникација и интеракција меѓу родителите и воспитувачите е од особено значење за децата и нивниот правилен развој. Квалитетната соработка, во смисла на заеднички активности (приредби, работилници и слично) и средби, значајно придонесуваат кон следење и правилно насочување на детскиот развој. Во таа смисла, направена е анализа на програмата за воспитно-образовната работа во предучилишните установи за да се утврди планираната соработка меѓу предучилишните установи и семејството. Со помош на анкетен прашалник е испитано мислењето на воспитувачите и родителите за успешноста на нивната досегашна соработка. Крајна цел на истражувањето е да се утврдат квалитетот и интензитетот на моменталната соработка меѓу воспитувачите и родителите и да се дадат препораки за нејзино подобрување.

ABSTRACT

Mutual communication and interaction between parents and educators is of particular importance for children and their proper development. Quality cooperation, in terms of joint activities (events, workshops, etc.) and meetings, significantly contributes to monitoring and properly directing children's development. In this sense, an analysis of the program for educational work in preschool institutions was conducted in order to determine the planned cooperation between preschool institutions and the family. Using a survey questionnaire, the opinion of educators and parents on the success of their cooperation to date was examined. The ultimate goal of the research is to determine the quality and intensity of the current cooperation between educators and parents and to provide recommendations for its improvement.

1. ВОВЕД

Семејството е првата средина во која детето расте и се развива. Тоа е место каде што детето стекнува свест за себе, усвојува и формира одредени морални ставови, погледи за светот што го опкружува. Во семејството детето се чувствува заштитено и прифатено, тоа му го овозможува и поттикнува телесниот, сознајниот и социоемоционалниот развој и истовремено му овозможува усвојување на одредени културни традиции и вредносни ориентации. Покрај семејството, една од првите социјални опкружувања на детето е предучилишната установа. Таа претставува еден вид општествен ресурс кој би требало да ги поттикнува, охрабрува, да им помага и да ги упатува родителите во воспитувањето на децата. За да постои континуитет во развојот на детето и неговото правилно и квалитетно воспитување, неопходно е да постои континуитет и заемна поврзаност меѓу семејството и предучилишната установа. Во спротивно, доколку не би постоела соработка меѓу семејството и предучилишната установа, доколку меѓусебно не разменуваат информации за детето и дејствуваат сосема одвоено, би дошло до дисконтинуитет во воспитанието. За успешна соработка меѓу семејството и предучилишната установа најважно е да постои партнерски однос меѓу нив, како и позитивна мотивација и кај родителите и кај воспитувачите. Истражувањата покажуваат дека најуспешни се оние воспитувачи кои родителите ги сметаат за партнери, односно активни учесници во процесот на воспитувањето на децата (Vukomanovic, 1989).

2. ТЕОРЕТСКИ СОЗНАНИЈА

Соработката на воспитувачите и градинките е многу значајна затоа што помага во јакнењето и градењето на добри партнерски односи. Постојат различни начини на соработка, како позначајни може да се наведат следните:

- индивидуални разговори со родителите;
- родителски состаноци на возрасните;
- состанок на мали групи родители;
- заеднички состаноци на родителите, воспитувачите и децата;
- советување на родителите, предавања, трибини;
- посета на родителите на градинката и запознавање;
- заеднички активности и проекти;
- информирање на родителите;
- посета на воспитувачите во домовите на децата.

Индивидуални разговори со родителите. Запознавање со ставовите и размислувањата на родителите поврзани со воспитанието и образованието на нивните деца; собирање информации за развојот и животот на детето во семејството; запознавање со начините на поттикнување и работа со децата во семејни услови; информирање на родителите со вашите запазувања во однос на однесувањето на детето, неговите резултати и постигнувања од работата и однесувањето во групата; запознавање на родителите со можностите за примена на постапки за развој на детето преку поттикнување, осамостојување, создавање и развивање; запознавање со усогласеноста во однос на постигнувањата и постапките; разговори за примена на соодветни постапки во семејното воспитување.

Родителски состаноци на групата. Овие состаноци се групни и се организираат повеќепати во текот на една воспитно-образовна година. Во однос на организацијата на состанокот треба да се одредат време и тема; во однос на информирањето на родителите за состанок треба да се одреди дали тоа ќе биде писмено (со покана), телефонски или усно преку детето; во однос на темата и изборот на оние што ќе го реализираат состанокот се избираат актуелни теми поврзани со детскиот живот, а реализатори на состанокот може да бидат

воспитувачот, раководителот, директорот, претставници од стручната служба итн. Педагошки работилници на кои родителите преку забавен и поучен начин ќе бидат запознаени за воспитно-образовниот живот во градинката.

Состанок на мали групи родители. Овие состаноци подразбираат: групи родители на децата од една или повеќе групи; основно начело за состанување и работа на овие групи треба да е: доброволната основа; состаноците се организираат периодично, а за успешно функционирање на овие мали групи на родители потребна е нивна добра соработка со сите воспитувачи, раководната и стручната служба во градинката.

*Заеднички состаноци на родителите, воспитувачите и децата***.** Овие состаноци обично се реализираат на почетокот и на крајот на одреден образовен период; кога се работи за тема која ги засега сите страни и чинители на воспитно-образовниот процес (воспитувачи, родители и деца); корисни се како подготовка на некои важни претстојни активности; кога се реализираат тематски состаноци.

Советување на родителите, предавања, трибини. Правилното насочување на родителите за консултации со релевантни стручни служби во градинката и надвор од неа, информирање и правилно насочување на родителите за можни советувања поврзани со воспитанието и образованието во организација на градинката, општината, советувања во организација на невладини организации.

Посета на родителите на градинката и запознавање. Родителите треба да го познаваат објектот и условите каде што одат нивните деца, а тоа подразбира: родителите да ги познаваат просториите каде што нивните деца секојдневно поминуваат половина од денот; изнаоѓање прифатливи и интересни форми на соработка на родителите и објектот; посета на градинката по повод патрон празник и други јавни манифестации организирани од страна на градинката.

Заеднички активности и проекти. Добрата соработка помеѓу родителите и воспитувачите се остварува и преку планирање и реализирање заеднички активности. Планирањето и реализирањето на заедничките активности со цел нивно зближување може да се манифестира преку: работилници, уредување на дворот во градинката и просториите, организирање разни приредби и свеченост, предавања организирани во објектот, заеднички излети итн.)

Информирање на родителите. Информирањето на родителите може да биде во усна или пишана форма; усното информирање е непосредно или преку децата, а писмениот материјал се манифестира преку: покани, известувања во врска со напредокот на децата, информации за активностите на градинката, летоци и брошури од образовен карактер.

Посета на воспитувачите во домовите на децата. Посетата на домовите на децата не е толку честа појава. Таа може да се реализира во исклучителни случаи, особено кога станува збор за согледување на условите за живот на децата што припаѓаат на маргинализираните и социјално загрозените групи деца. Посетите најчесто се реализираат од страна на воспитувачите. Пред посетата потребна е подготовка и јасно дефинирани цели на посетата. Посетата реализирана од претставник или претставници од градинката во домот на детето испраќа јасна порака на родителите и детето дека тие се нивни цврсти соработници и пријатели.

Главната задача во соработката со родителите е усогласување на воспитното и образовното дејствување со цел најдобар раст и развој на детето.

3. ЕМПИРИСКИ СОЗНАНИЈА ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Истражувањето е спроведено во ЈОУДГ „Димче Мирчев“-Велес. Целта на оваа анкета е да се истражат соработката меѓу предучилишните установи и родителите. Истражувањето опфати вкупно 26 воспитувачи, сите вработени во ЈОУДГ „Димче Мирчев“-Велес

За потребите на истражувањето се користеше како инструмент изготвен анкетен прашалник за воспитувачи. Резултатите од спроведеното истражување се графички прикажани во продолжение на стручниот труд.

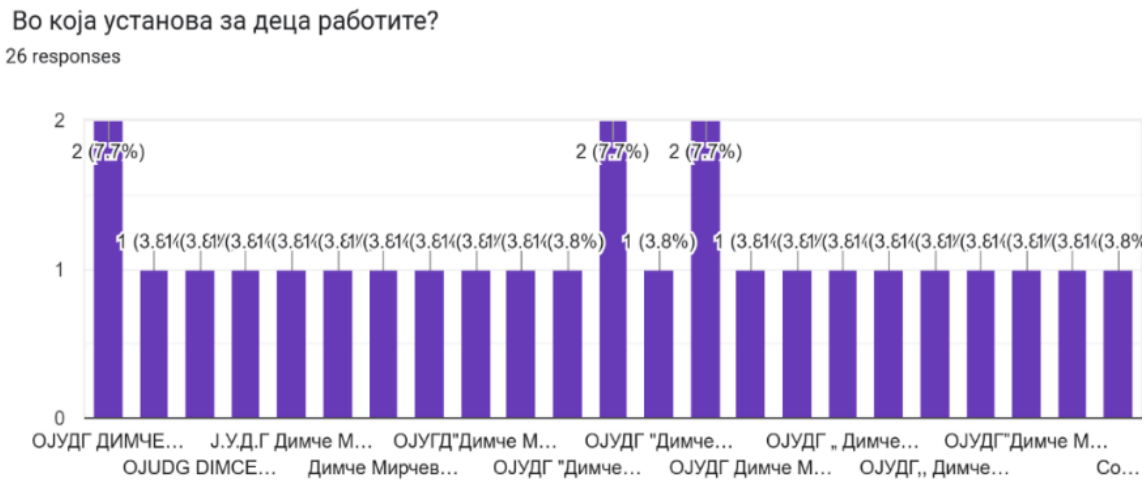

Графикон 1: Распределба на испитаниците според градинката во која работат

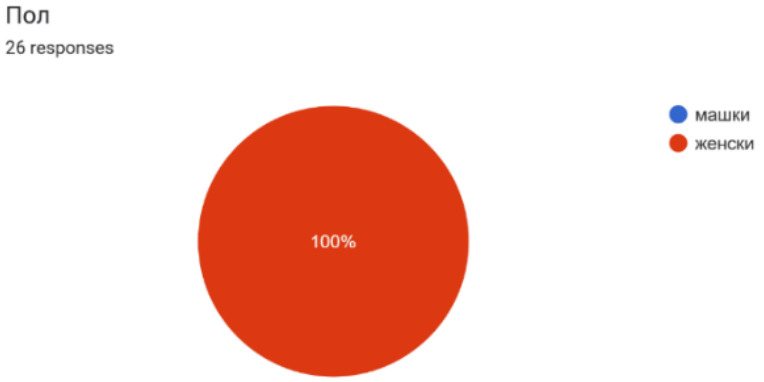

Графикон 2: Опфат на испитаниците според полот

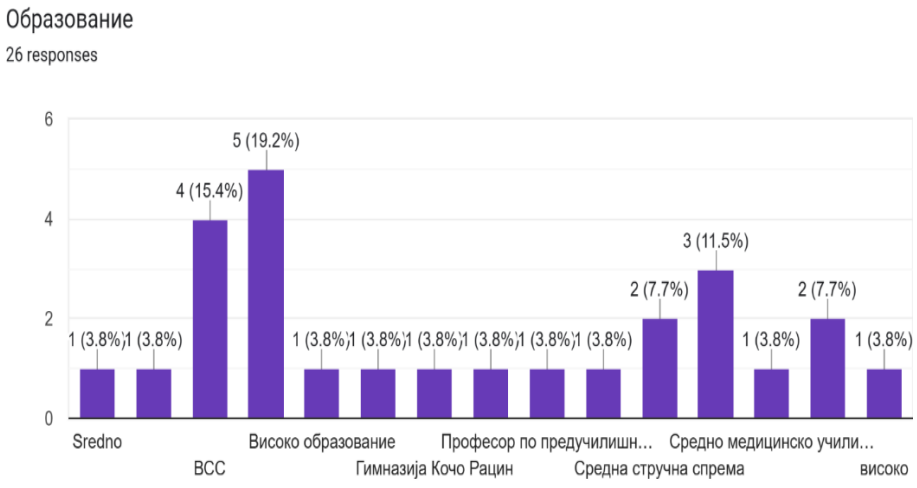

Графикон 3: Распределба на испитаниците според стекнатиот степен на образование

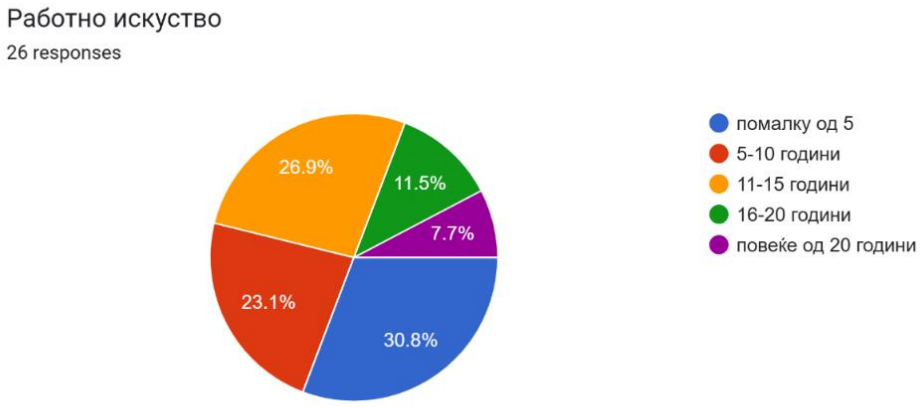

Графикон 4: Распределба на испитаниците според работното искуство

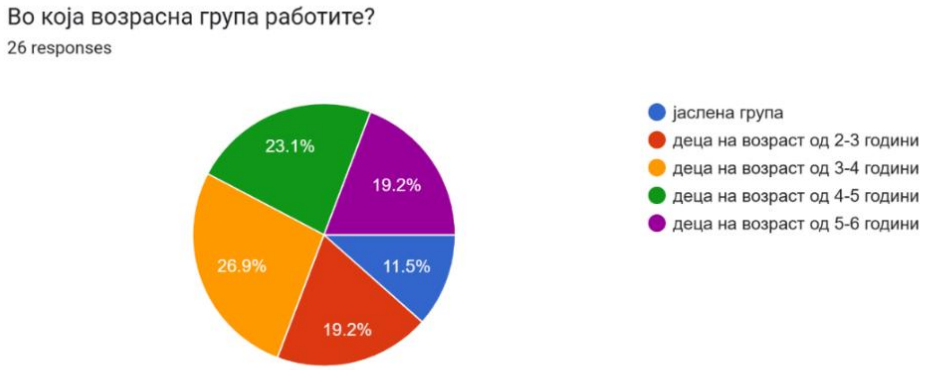

Графикон 5: Распределба на испитаниците според тоа со која возрасна група работат

По овие прашања за општи податоци во однос на воспитаниците, следуваат графичките прикази на одговорите на испитаниците во однос на прашањата од анкетниот прашалник.

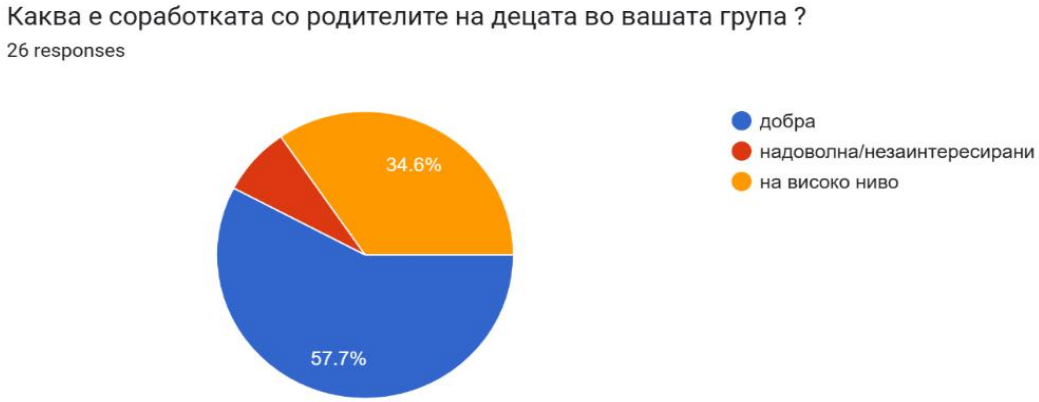

Графикон 6: Соработка со родителите на децата

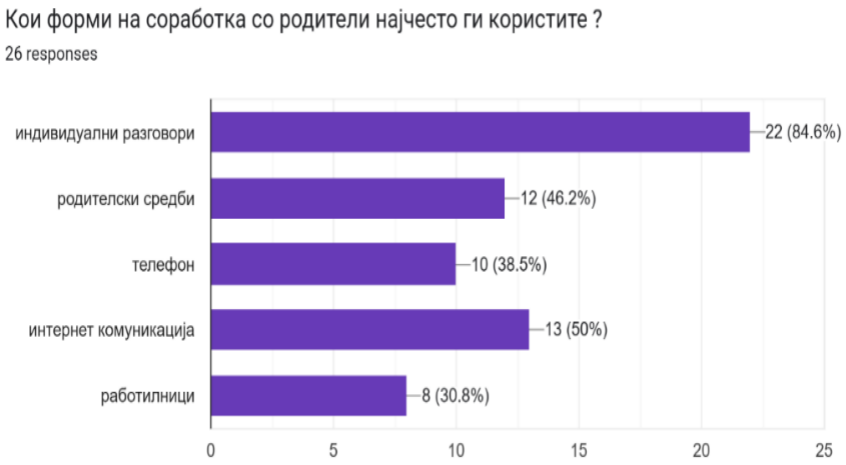

Графикон 7: Форми на соработка со родителите на децата

Графикон 8: Потпишување согласност од родителите на децата за фотографирање / снимање на некои активности и настани со учество на децата

Графикон 9: Потпишување согласност од родителите на децата за излегување надвор од објектот

Графикон 10: Потпишување согласност од родителите на децата за учествување во факултативни активности

Графикон 11: Потпишување согласност од родителите на децата за учествување во факултативни активности

Графикон 12: Задоволство од родителите на децата за учествување и помош при организирање екскурзии, посети на театар, кино, ЗОО и др.

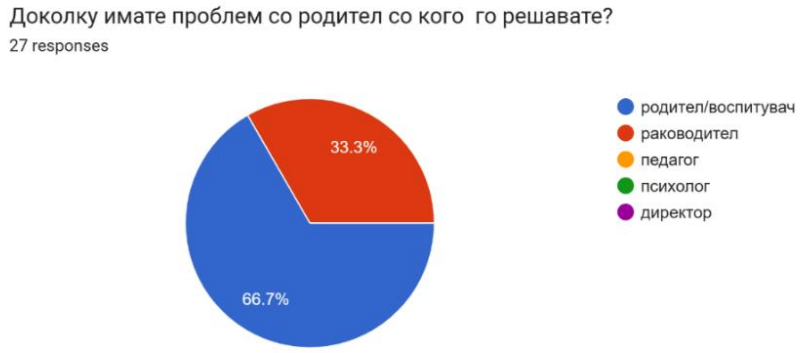

Графикон 13: Субјекти што учествуваат во решавањето проблеми со родителите на децата

Графикон 14: Начини на кои може да се подобри соработката меѓу воспитувачите со родителите на децата

4. РЕЗИМЕ

Постоењето коректен и отворен однос меѓу семејството и предучилишната установа е предуслов за целосен раст и развој на децата. По спроведеното истражување добивме сознание дека соработката помеѓу воспитувачите и родителите е добра, но не е на високо ниво и затоа е потребно да се работи на подобрување и усовршување на соработката на воспитувачите и родителите.

Постојаната, континуирана соработка на релација семејство – воспитно-образовна институција, родител - воспитувач придонесува за развој на детето, за унапредување на работата на учителот, за јакнење на улогата која ја има родителот во развојот воспитувањето, едукацијата на сопственото дете. Потребата за активно вклучување на родителот, за партнерство со воспитно-образовната институција произлегува од фактот што родителите се првите воспитувачи, учители, кои на воспитувачите можат да им ги дадат и најкорисните информации кои ќе се база, основа за насочување и преземање на идните заеднички акции за благосостојба на секое дете. Партнерството, негувањето на соработката е предизвик за секој воспитувач што се обидува да го трасира патот кон изнаоѓање на услови, облици, средства за остварување конструктивна соработка.

„За децата можеме да го направиме најдоброто само со помош на нивните родители. Стручните лица можат многу да им помогнат на родителите, но не можат да ги заменат, затоа што колку и да знаат за децата не знаат ништо посебно за секое одделно дете“ (Penelope Leach).

1. РЕФЕРЕНЦИИ

1. Vukomanovic, N. (1989), Roditelji u dečjem vrticu, Sarajevo: Zavod za udzbenike i nastavna sredstva
2. Penelope Leach

ТРЕТ СТРУЧЕН СОБИР
7 април, 2025 година

НАСЛОВ НА ТРУДОТ
МИСЛЕЊЕТО НА ВРАБОТЕНИТЕ ВО ЈОУДГ 8 МАРТ – СТРУГА, ЗА ПОТРЕБИТЕ ОД ФИЗИЧКИ АКТИВНОСТИ КАЈ ДЕЦАТА

АВТОРИ:
Катерина Маркоска[20]
Жаклина Јанкуловска[21]

[20] Катерина Маркоска, воспитувач во ЈОУДГ „8 Март“, Струга е-пошта: dukat5sm@yahoo.com
[21] Жаклина Јанкуловска, воспитувач во ЈОУДГ „8 Март“, Струга е-пошта: zaklina_j1@yahoo.com

АПСТРАКТ

Проблемот што се третира во овој труд е недоволна физичка активност кај децата. Семејството и средината во кои детето расте и живее треба да му обезбедат на детето услови за правилен раст и развој и за стекнување искуства потребни за секојдневниот живот. Меѓутоа, за жал, немаат сите деца секогаш поволни услови за правилно растење и развивање. Освен неповолни услови за живот, како што се чист воздух, зелени површини, недоволно игри на отворен простор, денешните деца се соочуваат со користење електронски уреди во седечка положба. Поради соочувањето со вакви недостатоци, се наметна потребата од истражувањето. Ова истражување се спроведе со сите вработени во установата ЈОУДГ „8 Март“-Струга. Учествуваа 56 воспитувачи, негователи и стручна служба од објектите „Пеперутка“ и „Сонце“. Како инструменти на истражување користевме прашалник составен од 10 прашања, посета на активности по групи, разговори со практичарите.

ABSTRACT

The problem addressed in this paper is the insufficient physical activity among children. The family and the environment in which a child grows and lives should provide conditions for proper growth and development, as well as for gaining experiences necessary for everyday life. However, unfortunately, not all children always have favorable conditions for proper growth and development. In addition to unfavorable living conditions, such as clean air, green spaces, and insufficient outdoor play, today’s children also face excessive use of electronic devices while in a sitting position. Due to these shortcomings, the need for this research emerged. This research was conducted with all employees at the public institution JGUDG “8th of March” in Struga. A total of 56 participants, including educators, caregivers, and the professional service staff from the facilities “Butterfly” and “Sun,” took part. As research instruments, we used a questionnaire consisting of 10 questions, group activity visits, and conversations with practitioners.

1. ВОВЕД

Физичката активност претставува суштински елемент во правилниот раст и развој на децата. Во овој период преку игра и движење децата ги развиваат своите моторички способност, координацијата и физичката издржливост. Физичкиот развој во основа ги подобрува вештините за контрола, координација, манипулација и движење. Тоа им помага на децата да стекнат доверба во она што можат да го прават и да им овозможи да ги почувствуваат позитивните придобивки. Физичкиот развој кај децата е неразделен од сите други аспекти на развој, тој е можност тие да ги развиваат и да ги практикуваат моторичките вештини и да го зголемат разбирањето за тоа што треба да го прават за да бидат безбедни и здрави. Вработените во предучилишните установи, особено воспитувачите и негувателите, имаат клучна улога во промовирањето и организирањето на секојдневните физички активности. Под правилен раст и развој се подразбираат промените што настануваат кај децата, а се однесуваат на тежината, висината, големината на телото, мускулите, коските и функцијата на внатрешните органи. Поради недоволни физички активности според истражување е констатирано дека е зголемена појава гојазност. Овој труд има за цел да го истражи нивното мислење за значењето на физичката активност, начинот на нејзино спроведување и предизвиците со кои се соочуваат[22].

Тие се среќаваат со многубројни предизвици што ја отежнуваат нејзината редовна и квалитетна реализација: недоволна опременост со спортски реквизити, недоволно обучени кадри за планирање и реализација на специфични активности, понекогаш ограничување од страна на родителите поради страв од повреди и сл.

2. ТЕОРЕТСКИ СОЗНАНИЈА

Според Светската здравствена организација, децата на возраст од 3 до 6 години треба да бидат активни најмалку 3 часа дневно (180 мин). Од кои најмалку 60 минути треба да бидат со умерен до интензивен интензитет. Физичката активност не само што придонесува за физичко здравје, туку има и позитивно влијание врз когнитивниот развој, социјализацијата и емоционалната стабилност. Кај предучилишните деца движењето е примарен начин на истражување на светот за учење преку искуства[23].

За воспитувачот да може успешно да ги организира активностите од доменот физичко здравје и моторен развој и правилно да го оптоварува детскиот организам, мора да ја познава анатомската и функционалната градба на детскиот организам. Детскиот организам претставува динамичен систем кој постојано се развива и менува, од раѓање па се до зрелост. Кај малите деца главата е релативно поголема во однос на телото, со растот пропорциите стануваат слични како кај возрасен човек. Коскениот систем кај децата содржи повеќе органска материја и е побогат со вода, што го прави поеластичен, но е поранлив на деформации. Мускулите кај децата се помеки и имаат помала сила. Состојбата на мускулите се подобрува со растот, со правилна физичка активност, здрава исхрана и други фактори. За правилен раст и развој на детето потребно е внесување на сите хранливи материи преку исхрана во адекватна количина и квалитет.[24] Тоа се сите нутритиенти кои се потребни за раст и развој на организмот, регулација на метаболичките процеси и овозможување адекватна енергија за функција на телото.

Физичкиот развој во основа ги подобрува вештините за координација, контрола, манипулација и движење. Тоа им помага на децата да стекнат доверба во она што можат да го прават и да им овозможи да ги почувствуваат позитивните придобивки. Физичкиот развој кај малите деца е неразделен од сите други аспекти на развој, тоа е можност тие да ги развиваат и

[22] Симеон Ренџов (1990), Играме, растеме, вежбаме

[23] Министерство за образование и наука (2014), Програма за рано учење и развој, Скопје

[24] Оливер Бојчески, Марина Б., Ирена Т., Весела М. (2014) Спортско-медицински основи, Струга

да ги практикуваат моторичките вештини и да го зголемат разбирањето за тоа што треба да го прават за да бидат здрави и безбедни. За децата да се стекнат со моторичките вештини, потребно е да се зајакне нивното искуство во нивните секојдневни моторички активности. Здравјето и моторичкиот развој се клучни фактори во процесот на растењето и развојот на малите деца и претставуваат паралелен и комплементарен процес. Под раст се подразбираат промените што настануваат кај децата, а се однесуваат на тежината, висината и големината на телото, мускулите, коските и функцијата на внатрешните органи. Развојот се однесува на промените што настануваат во степенот на комплексноста во извршување на одредени функции и стекнувањето одредени вештини, каде што се оди постепено од поедноставни до посложени промени. Промените што настануваат во текот на растењето се исти кај сите деца, само степенот на промените покажува одредена индивидуалност кај нив. Особено е важен развојот на синапсите во мозокот, што директно влијае врз когнитивниот развој на детето. Клучните вредности што се очекуваат кај децата од 0 до 6-годишна возраст се основа за дефинирање на стандардите за рано учење и развој за овој аспект. Тие се однесуваат на физичката компатибилност и добрата физичка кондиција, активното учество на децата во животната околина која ги опкружува и способноста за примена на здрави и безбедни практики во секојдневните активности. Развојниот процес кај децата во делот „Здравје и моторички развој“ е даден преку следните подрачја: Груб моторички развој, кој се однесува на воспоставување контрола на рамнотежата и координацијата на деловите од телото при одење, трчање, скокање, качување по скали, лизгање, бркање и сл.; Фин моторички развој, децата стекнуваат вештина како да ги користат дланките и прстите при фаќање, цртање, закопчување, отворање, сечење и сл.; Здраво и безбедно однесување, децата започнуваат да разбираат дека дневните рутински активности и безбедните практики влијаат на нивното здравје и Сензомоторен развој, кој се однесува на стекнувањето на способности тие да воспостават интеракција со околината преку комбинација на сетилата и моторните вештини.

3. ЕМПИРИСКИ СОЗНАНИЈА ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Направено е истражување кај воспитно-згрижувачки тимови во детската градинка ЈОУДГ „8 Март“-Струга. Појавата што се третира во овој стручен труд е мислењето на вработените во предучилишната установа за потребата од физички активности.

Меѓу вработените беше споделен анонимен прашалник од 10 прашања, испитаници беа вкупно 50 воспитувачи и негователи од двата објекта. Се поставија прашањата:

1. Дали сметате дека физичката активност е важна за здравиот раст и развој на децата?
2. Колку често децата од вашата група учествуваат во организирани физички активности?
3. Дали сметате дека децата во градинката имаат доволно можности за физичка активност во текот на денот?
4. Кои видови физички активности најчесто ги применувате со децата?
5. Колку време на ден ѝ е посветено на физички активности на групата?
6. Според вашето мислење, кои се најголемите придобивки од редовна физичка активност?
7. Дали сметате дека е потребно поголемо вложување во опрема и простор за физички активности во вашата градинка?
8. Дали мислите дека имате доволно стручни знаења за спроведување физички активности?
9. Дали би сакале да учествувате во дополнителни обуки за планирање и спроведување физички активности за деца?
10. Кои се според вас најголеми пречки за редовно практикување физичка активност?
11. Што би предложиле за унапредување на физичката активност во вашата градинка?

Од прашањата за одговори со „да“ и „не“ вкупно се 4 прашања и се претставени во следнава табела:

Прашање	Да	Не
1	50	0
2	0	50
3	50	0
4	50	0

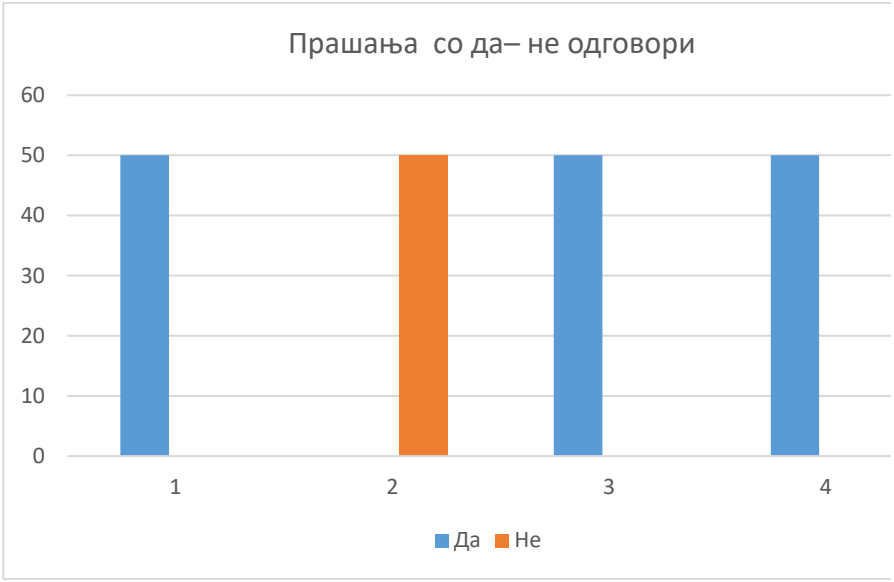

1. *Дали сметате дека физичката активност е важна за здравиот раст и развој на децата?*
   Добиен е резултат со 50 одговори со „да“, а 0 одговори со „не“, што значи дека вработените во градинката сметаат дека физичката активност е многу важна за здравиот раст и развој на децата.
2. *Дали сметате дека децата во градинката имаат доволно можности за физичка активност во текот на денот?*
   Добиениот резултат со 0 одговори со „да“, а 50 одговори со „не“, што значи дека вработените сметаат дека во нашите објекти нема доволно можности за физички активности. Тоа произлегува од немање доволен простор и други ресурси.
3. *Дали сметате дека е потребно поголемо вложување во опрема и простор за физички активности во вашата градинка?*
   Добиен е резултат со 50 одговори со „да“, а 0 одговори со „не“, што значи дека вработените во градинката сметаат дека е повеќе од потребно вложување во опрема и простор за физичка активност. Сите помошни простории се пренаменети за занимални за згрижување деца.
4. *Дали би сакале да учествувате во дополнителни обуки за планирање и спроведување физички активности за деца?*
   Добиен е резултат со 50 одговори со „да“, а 0 со одговор „не“, што значи дека сите вработени сакаат да учествуваат во дополнителни обуки за планирање и спроведување физички активности за деца. Во нашата градинка никогаш не се организирала обука за овие потреби.

Од прашања со повеќе и опширни одговори вкупно се 7 прашања, од кои 6 се прикажани во табела и се добиени следниве резултати:

1. *Колку често децата од вашата група учествуваат во организирани физички активности?*

Од добиениот резултат, 32 велат испитаници практикувале секојдневно физички активности, 15 неколкупати неделно и 3 еднаш неделно. Што значи дека повеќето вработени секојдневно организираат физички активности со децата.

2. *Кои видови физички активности најчесто ги применувате со децата?*

Од добиениот резултат, 0 испитаници одговориле дека не практикуваат движење и вежби во сала, 45 испитаници одговориле дека практикуваат игри на отворено, 30 практикувале организирани спортски активности и 50 танцување. Што значи дека најчесто применувани се танцувањето, играње на отворено и организирани спортски активности, а физички активности во сала воопшто не се практикуваат поради немање соодветна сала.

3. Колку време на ден ù е посветено на физички активности на групата?

Од добиениот резултат, 15 вработени посветуваат помалку од 30 мин. на физички активности со деца, 18 испитаници посветуваат од 30 мин. до 60 мин., а 17 испитаници посветуваат повеќе од 60 мин. На физички активности со децата. Од овој резултат се забележува дека голем процент од вработените посветуваат малку време на физички активности со деца.

4. Според вашето мислење, кои се најголемите придобивки од редовна физичка активност?

Добиен е резултат со 50 одговори кои мислат дека најголема придобивка е развој на моторички способности, 38 испитаници мислат дека придобивка е подобрување на здравјето и физичката издржливост, 25 се изјасниле за социјализација и тимска работа и 27 се изјасниле дека физичките активности се корисни за подобрување на концентрацијата и вниманието.

5. Дали мислите дека имате доволно стручни знаења за спроведување физички активности?

Добиен е резултат со 17 одговори кои сметаат дека целосно се оспособени за спроведување физички активности со деца, 28 делумно и 5 испитаници не се стручно подготвени и им е потребна дополнителна обука. Вработените се изјаснуваат според сопствено мислење. Потребно е да се одржат обуки за да се разбере значењето на физичката активност и целосната подготвеност на тие што ја спроведуваат.

6. Кои се според вас најголемите пречки за редовно практикување физички активности?

Добиен е резултат со 2 испитаници кои се изјасниле дека имаат недостиг на време за реализација на физички активности со деца, 50 испитаници одговориле дека имаат недостиг на соодветен простор, 38 недостиг на опрема, 7 недоволно стручни знаења, 0 недостиг на интерес кај деца и 0 со друго. Сите вработени се со констатација дека во нашата градинка има недостиг на соодветен простор и недоволно опрема за реализација и планирање на физичките активности со деца.

Последното прашање е формулирано како 11. Дополнителни мислења и предлози, за тоа што предлагаат вработените во градинката, како унапредување на употреба на физички активности со децата. Нивните предлози се: обезбедување соодветен простор, сала за физички активности, соодветна опрема, сите потребни реквизити, број на деца според норматив, вработување професор по физичка култура и спорт, информирање на родителите за значењето на физичките активности во предучилишната установа и сл.

4. РЕЗИМЕ

Од истражувањето спроведено кај воспитно-згрижувачки тимови во детската градинка ЈОУДГ „8 Март“-Струга, на тема „Мислењето на вработените во предучилишната установа за потребата од физички активности“ може да се заклучи следново: Сите вработени се запознаени со значењето на физичката активност врз севкупниот развој на детето – моторички, социоемоционален, како и когнитивен. Меѓутоа, се соочуваат со многубројни предизвици и проблеми, како кадровски така и просторно.

Сите вработени се истомисленици за недостигот од соодветен простор за реализација на физички активности. Исто така, во секојдневната практика се соочуваат со недостиг на соодветно реквизити со цел спроведување правилни вежби и подвижни игри за правилен раст и развој на детето. Неретко се соочуваат со несоодветна соработка со дел од родители кои не ги одобруваат физичките активности и престојот на воздух поради страв од повреди и настинки на нивните деца. Зголемениот број деца е секојдневен проблем, а посебно при реализација на

активности од доменот физичко здравје и моторен развој. Голем број вработено од двата објекта се заинтересирани за обуки за организирање и реализација на физички активности со деца. И покрај многубројните предизвици со кои вработените се среќаваат секојдневно, сепак, може да се констатира дека се реализираат физички активности максимално користејќи го постојниот простор, како и благодатите на дворот, блиската околина и местоположбата.

5. РЕФЕРЕНЦИИ

1. Министерство за образование и наука (2014), Програма за рано учење и развој, Скопје
2. Симеон Ренџов (1990), Играме, растеме, вежбаме, Скопје
3. Оливер Бојчески, Марина Б., Ирена Т., Весела М., (2014) Спортско-медицински основи, Струга
4. Богдановска М., Стојаноска Т., Развој на функцијата на движењата кај децата од предучилишна возраст, Скопје
5. Мицевски В. (2015),Физичко образование и спорт за деца од предучилишна возраст, Битола
6. Светска здравствена организација, (2019), Водич за физички активности за деца до 5 години, Женева
7. Жугиќ М., Благоевиќ М., (2015), Воспитувачот и физичката активност во предучилишните установи, Бања Лука

ТРЕТ СТРУЧЕН СОБИР
7 април, 2025 година

НАСЛОВ НА ТЕМА:
ФАКТОРИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА РАБОТНАТА КЛИМА ВО ДЕТСКАТА ГРАДИНКА

АВТОРИ:
Маринела ГОТАК [25]
Елеонора ЧАБУКОВСКА [26]

[25] Маринела Готак, педагог, ЈОУДГ„Ацо Караманов“-Радовиш, е-пошта: marinela.z@hotmail.com
[26] Елеонора Чабуковска, психолог, ЈОУДГ „Ацо Караманов“-Радовиш, е-пошта: cabukovskaeleonora@yahoo.com

АПСТРАКТ

Овој стручен труд произлезе од потребата да се добие повратна информација од вработените за моментната социоемоционална клима во Установата и да се определат факторите што би влијаеле таа да се подобри. Како една од основните детерминанти за квалитетна градинка, социјалната клима беше предмет на нашето акциско истражување. Целта беше да се добие увид во мислењето на вработените во поглед на организација и раководење на работата на Установата, унапредување на меѓучовечките односи, односно воспоставен систем за развивање позитивни ставови кај вработените и комуникацијата. За таа цел психологот изработи два анкетни прашалници од затворен тип, еден во писмена и еден во електронска форма. Беа опфатени сите 74 вработени од градинката, воспитно-згрижувачки, стручен, административен, готварски, технички кадар, како и раководителот на Установата. По спроведувањето, се изврши обработка на податоците од кои произлегоа заклучоци и предлог-мерки за подобрување на работната атмосфера. Она што произлезе како резултат од истражувањето е дека вработените се свесни за важноста на позитивната социјална клима. Во врска со тоа како секој вработен се чувствува на своето работно место, се дојде до заклучок дека постои простор за промена и подобрување во системот на вредности и наградување на вработените, правилно распределување на работните задачи и поттикнување на поотворена комуникација меѓу вработените.

ABSTRACT

This professional paper arose from the need to obtain feedback from employees about the current socio-emotional climate in the Institution and to determine the factors that would influence its improvement. As one of the basic determinants of a quality kindergarten, the social climate was the subject of our action research. The goal was to gain insight into the opinion of the employees regarding the organization and management of the work of the Institution, the improvement of interpersonal relations, that is, an established system for developing positive attitudes among employees and communication. For this purpose, the psychologist created two questionnaires of a closed type, one in written form and one in electronic form. All 74 employees from the kindergarten, educational-caring, professional, administrative, cooking, technical staff as well as the head of the Institution were included. After the implementation, data processing was carried out, which resulted in conclusions and proposed measures to improve the working atmosphere. What emerged as a result of the research is that employees are aware of the importance of a positive social climate. Regarding how each employee feels at their workplace, it was concluded that there is room for change and improvement in the system of values and employee rewards, proper distribution of work tasks, and encouraging more open communication among employees.

1. ВОВЕД

Луѓето, односно човечките ресурси се највредниот, најскапиот и најсложениот потенцијал што го поседува една организација[27]. Тргнувајќи оттука, ако сакаме да имаме квалитетна детска градинка која ќе биде расадник на здрави идни генерации, треба да обрнеме внимание на климата во која човечките ресурси функционираат. Здрава социоемоционална клима која во голема мера ќе го поттикнува тој потенцијал меѓу вработените. Организациската клима е тесно поврзана со факторот мотивација и задоволство кај вработените, а со тоа и нивната продуктивност на работното место.

Си ги поставивме следните прашања:

1. Кој е одговорен за создавање позитивна социоемоционална клима во една организација и кои фактори влијаат таа да се создаде?
2. Како да се одржува, негува таа позитивна клима за работа?

Градењето позитивна социоемоционална клима е различно за секоја установа и тоа треба да се случува според вредностите на самите вработени. Секоја градинка има свои особености и практики што не можат да се пренесат едноставно кај некој друг.

Со ова истражување сметаме дека ќе влијаеме на самосвеста на нашите вработени затоа што самосвесноста е значајна способност точно и прецизно да се регистрираат своите емоции во даден момент и ситуација и да се контролираат сопствените реакции. Тоа често може да биде фрустрирачко и болно, но важно е човек да може да си ги признае и препознае тие свои емоции. Секој вработен се наоѓа често во ситуации кои создаваат силни емоции кои бараат повеќе размислување. Штом си признае и оддели време за да разбере што чувствува, човекот ги има потребните информации потребни за да ја направи вистинската промена во животот или работата, односно да владее со сопственото однесување и ќе придонесе за добра клима за работа.

2. ТЕОРЕТСКИ СОЗНАНИЈА

Според литературата, за една установа / градинка да има добра клима за работа, потребно е да има:

1. Воспоставено уредна и пријатна средина за работа;
2. Воспоставен систем на вредности и систем на наградување;
3. Воспоставена атмосфера на ред и дисциплина;
4. Воспоставена добра соработка со родителите на децата;
5. Воспоставен систем за развивање на позитивни ставови кај вработените;
6. Воспоставен систем за донесување и спроведување одлуки во установата;
7. Воспоставен систем на отворени и чесни комуникации меѓу вработените, родителите и заедницата.

Социоемоционалната клима би ја опишале како:

- „Клима на меѓусебна соработка – соработниците си помагаат меѓу себе заради заеднички успех.“
- Клима на релаксирана работна атмосфера во која секој вработен посветено и со своите максимални потенцијали ги извршува своите работни задачи, чувствува задоволство од работата, мотивиран е, инспириран, добива афирмација во организацијата и се чувствува добро што е дел од организацијата, се чувствува прифатен, почитуван, слободно споделува идеи и е вклучен во процесот на донесување на одлуки.

Климата ја дефинираат три групи психосоцијални фактори – интерперсонални, персонални и структурни фактори кои се претставени со определени димензии на работната

[27] Петковски, К., и Костеска, Р., (2020*): Менаџирање со човечките ресурси во градинката– Изготвување на личен план за професионален развој преку саморефлексија*, Коучинг-Н, Битола

средина, според Moos, 1981, 1986, 1994. Интерперсоналните фактори се презентирани со следниве три димензии: ангажираност, кохезија меѓу соработниците и поддршка од страна на претпоставениот. Персоналните фактори ги сочинуваат овие три димензии: автономија, ориентација кон работните задачи и работен притисок. Структурните фактори се претставени со следниве четири димензии: јасност на работните цели и задачи, контрола од страна на раководството, иновација и физички комфор.

Доколку постои позитивна социоемоционална клима во една работна организација, сите конфликтни ситуации и бариери во комуникацијата помеѓу вработените на различни нивоа или различни тимови и оддели, како и со надворешните засегнати страни, родители и партнери, се решаваат на конструктивен начин со дискусија, аргументирање и позитивна комуникација.

Авторот Ковеј пишува: „Довербата е највисока форма на човечка мотивација затоа што го носи најдоброто кај луѓето. Таа креира морална основа за извонредноста, базирана на вредноста на лидерството, креирајќи ефективно, долготрајно лидерство кое води до профитабилна и успешна организација. Со добро лидерство се мотивираат, охрабруваат луѓето, се водат кон повисоки идеи и морални вредности. Лидерот заедно со вработените ја определуваат визијата на организацијата и таа станува нивна инспирација и мотивација за да постигнуваат подобри резултати во работењето[28].

Владеењето со себе е способност да се употреби свеста за сопствените емоции, за да се остане флексибилен и позитивно да се насочи сопственото однесување. Кога човек е во состојба да ги анализира работите како изгледаат од аспект на другите луѓе, како тие гледаат на работите и акциите што ги преземаат, тогаш тој поседува општествена свест. Општествената свест е способност да се регистрираат емоциите на другите луѓе и да се сфати што точно со нив се случува и како тие размислуваат. Но, многу важно е да се поседува вештина на општење со другите или способност за воспоставување добри меѓучовечки односи. Тоа обезбедува јасна комуникација и ефикасно постапување во конфликтни ситуации. Потребно е да се покажува доверба и почит кон соговорниците.

Вработен во установа каква што е градинката треба да биде добро образован во широк спектар на области, флексибилен, комуникативен, информатички описменет, инвентивен, самокритичен, оспособен за самопроценување и посветен на работата со децата. Во контекст на ова, секој добро оспособен вработен во градинката треба да располага со следните генерички компетенции:

- познавање и способност за примена на голем број стратегии за воспитување и учење;
- поседување соодветни знаења;
- способност за ефективна комуникација со колегите, родителите и со децата;
- способност за создавање клима во која се одвива воспитувањето и учењето;
- способност за ефективно менаџирање со времето;
- свест за потребата од континуиран личен и професионален развој;
- компетенции за решавање на проблеми преку соработка и
- способност да се реагира на различни потреби на децата и нивните родители.

Во овој контекст, како важна компетенција може да се додале и способноста за објективно самооценување, самонабљудување, самовреднување, самосвест (саморефлексија) на вработениот во градинката, на својата работа и на своите постигнувања, своите постапки и своите очекувања и потребата за професионално усовршување со цел стекнување на потребните компетенции.

[28] Петковски, К., и Јошевска, Ф., (2015): *Предизвиците на менаџментот и лидерството во воспитно-образовните организации,* Коучинг-Н, Битола

3. ЕМПИРИСКИ СОЗНАНИЈА ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Стручните работници во текот на февруари и март 2025 година спроведоа акциско истражување кое се однесува на работната клима во детската градинка и кои фактори влијаат за нејзино подобрување. Во истражувањето беа вклучени 74 вработени од сите профили во градинката. За таа цел вработените одговараа на анкетни прашалници од затворен тип, од кои еден во пишана и друг во електронска форма.

Со првиот анкетен прашалник се испитаа мислењата на кадарот што според нив е важно за јакнење на климата во градинката. Од понудени 7 одговори, го заокружуваа степенот на согласување. Беа поделени анкетни прашалници, од кои одговорени беа 39. Во продолжение е даден табеларен преглед на одговорите изразени процентуално.

Табела 1: Фактори за јакнење на климата

За јакнењето на климата во градинката многу е важно, давателите на услуги да покажуваат:					
		Не се согласувам	Делумно се согласувам	Се согласувам	Вкупно
1	Колегијалност	/	7,7 %	92,3 %	100 %
2	Заемна почит и доверба со другите	/	5,1 %	94,9 %	100 %
3	Подготвеност за соработка	/	7,7 %	92,3 %	100 %
4	Флексибилност	/	10,3 %	89,7 %	100 %
5	Самоконтрола во комуникацијата	/	5,1 %	94,9 %	100 %
6	Одговорност	/	2,6 %	97,4 %	100 %
7	Толерантност	/	7,7 %	92,3 %	100 %

Според добиените резултати, може да се заклучи дека најголем дел од вработените се согласуваат дека одговорноста е најважна за јакнењето на климата во градинката. Наредни се заемната почит и довербата со другите и самоконтролата во комуникацијата. На трето место процентуално се колегијалноста, подготвеноста за соработка и толерантноста. На крај, иако висок процент, вработените сметаат дека флексибилноста е важна за јакнењето на работната клима. Многу мал процент од вработените делумно се согласуваат на дадените одговори, додека нема ниту еден вработен што не се согласува дека наведените фактори се важни во работењето.

Вториот анкетен прашалник беше спроведен електронски преку „Гугл формс“. Од вкупно 74 вработени, добивме повратна информација од 50 вработени. Одговорите се однесуваа на тоа како секој вработен се чувствува на своето работно место. Прашањата заедно со процентуалните одговори се дадени подолу, а графички се прикажани по едно прашање кај кое има најголем процент на несогласување со дадената изјава од четирите фактори кои се опфатени.

1. Раководење на работата во Установата

- Работам во уредна, пријатна и креативна атмосфера каде што има ред и дисциплина.
  Не се согласувам 10 %, делумно се согласувам 30 %, се согласувам 60 %
- Поттикнат/а сум да соработувам и да споделувам искуства.
  Не се согласувам 2 %, делумно се согласувам 18 %, се согласувам 80 %
- Имам можност да пренесувам и ми се пренесува добра пракса во Установата на чести состаноци и средби.
  Не се согласувам 6 %, делумно се согласувам 26 %, се согласувам 68 %
- Имам можност да ги следам современите тенденции во развојот на воспитно образовната работа и континуирано стручно да се усовршувам преку посета на семинари и обуки.
  Не се согласувам 6 %, делумно се согласувам 20 %, се согласувам 74 %

- Мотивиран/а сум и инспириран/а критички да ги прифатам новите идеи кои се однесуваат на мојата работа.
  Не се согласувам 4 %, делумно се согласувам 16 %, се согласувам 80 %
- Можам слободно да го изразам сопственото мислење и да учествувам во процесот на донесување на одлуки во Установата.
  Не се согласувам 10 %, делумно се согласувам 22 %, се согласувам 68 %
- Во Установата има воспоставен систем на вредности и наградувања на вработените.
  Не се согласувам 28 %, делумно се согласувам 22 %, се согласувам 50 %
- Има соодветни услови за унапредување на воспитно-образовниот процес во склад со потребите и можностите на децата, семејствата и заедницата.
  Не се согласувам 8 %, делумно се согласувам 30 %, се согласувам 62 %

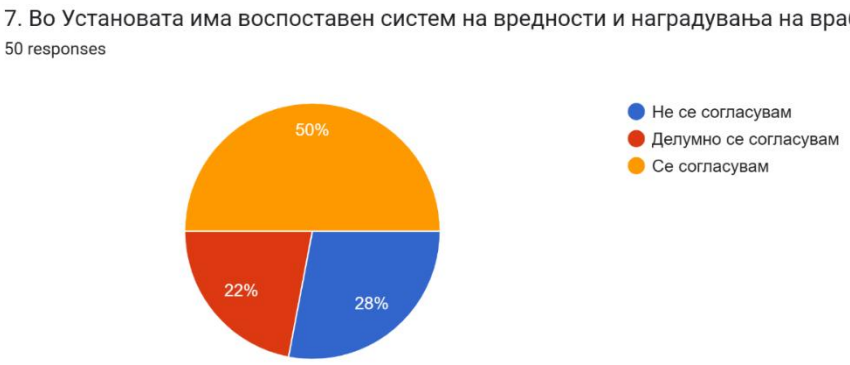

Графикон 1: Систем на вредности и наградување на вработените во градинката

2. Организација на работата во Установата
- *Работата е добро организирана и сум запознаен/а со работните задачи на моето работно место.*
  Не се согласувам 0 %, делумно се согласувам 14 %, се согласувам 86 %
- *Навремено и точно сум информиран/а за тековните планирани активности во Установата и обврските што ги имам.*
  Не се согласувам 4 %, делумно се согласувам 16 %, се согласувам 80 %
- *Се поставуваат јасни барања и оптимални очекувања кои се однесуваат на моите работни задачи.*
  Не се согласувам 2 %, делумно се согласувам 20 %, се согласувам 78 %
- *Работните задачи се правилно распределени и не сум преоптоварен/а на моето работно место.*
  Не се согласувам 14 %, делумно се согласувам 14 %, се согласувам 72 %

Графикон 2: Распределување на работните задачи

3. Унапредување на меѓучовечките односи / воспоставен систем за развивање на позитивни ставови кај вработените

- Сметам дека кога имам потреба добивам соодветна поддршка во работата од колегите во Установата.
  Не се согласувам 2 %, делумно се согласувам 24 %, се согласувам 74 %
- Меѓу вработените е воспоставена отворена и искрена комуникација.
  Не се согласувам 14 %, делумно се согласувам 28 %, се согласувам 58 %
- Внимавам како се однесувам и свесен сум како моето однесување влијае врз колегите.

Не се согласувам 0 %, делумно се согласувам 4 %, се согласувам 96 %

- Ме мотивираат позитивното однесување и позитивната пракса на колегите.

Не се согласувам 4 %, делумно се согласувам 8 %, се согласувам 88 %

- Свесен сум дека самоконтролата и толеранцијата е клучна за одржување на добри меѓучовечки односи.

Не се согласувам 0 %, делумно се согласувам 4 %, се согласувам 96 %

- Свесен/а сум за своите способности и вештини и ја анализирам и самовреднувам мојата работа.

Не се согласувам 0 %, делумно се согласувам 8 %, се согласувам 92 %

- Се чувствувам прифатено, почитувано, слободно и пријатно во Установата.

Не се согласувам 0 %, делумно се согласувам 26 %, се согласувам 74 %

Графикон 3: Отворена и искрена комуникација

4. Комуникација

- Вработените во Установата меѓусебно искрено и добронамерно комуницираат.

Не се согласувам 8 %, делумно се согласувам 38 %, се согласувам 54 %

- Јас и другите вработени во Установата можеме да се самоконтролираме во комуникацијата со другите вработени и родителите.
  Не се согласувам 2 %, делумно се согласувам 28 %, се согласувам 70 %
- Добивам навремена повратна информација за мојата работа од директорот, стручната служба и колегите.
  Не се согласувам 4 %, делумно се согласувам 18 %, се согласувам 78 %
- Заедно со директорот, стручната служба и колегите ги анализираме реализираните активности и работата на Установата и преземаме корективни мерки за подобрување.
  Не се согласувам 6 %, делумно се согласувам 16 %, се согласувам 78 %
- Имам доверба во колегите и самодоверба да побарам помош кога ми е потребна.
  Не се согласувам 2 %, делумно се согласувам 36 %, се согласувам 62 %
- Сите конфликтни ситуации и недоразбирања се решаваат со разговор и почитување на потребите на инволвираните страни.

Не се согласувам 6 %, делумно се согласувам 18 %, се согласувам 76 %

Графикон 4: Искрена и добронамерна комуникација

4. РЕЗИМЕ

Истражувањето го потврди фактот дека социјалната клима е многу важен фактор, од аспект на човечките ресурси, за подигање на квалитетот на услугите што ги нуди нашата детска градинка. Добиените резултати покажаа дека вработените од сите профили се согласни дека колегијалноста, заемната почит, довербата, соработката, одговорноста, толерантноста и ефективната комуникација се клучот за јакнењето на климата во градинката. Впрочем, тоа се и дел од основните морални карактеристики на секој човек и особини на личноста кои сакаме да ги поттикнуваме и кај децата. А децата најдобро учат по пат на имитација и модел од возрасните.

- Вработените во најголем процент се задоволни од раководењето на работата со Установата со можност за подобрување во системот на вредности и наградување на вработените.
- Организацијата на работата на Установата е исто така на задоволително ниво според добиените податоци, со најголем простор за промена во распределувањето на работните задачи и преоптовареноста на работното место.
- За факторот унапредување на меѓучовечките односи треба да се работи на воспоставување отворена и искрена комуникација.
- Искрена и добронамерна комуникацијата како фактор за подобрување на работната клима уште еднаш се потврди како важен елемент на кој има простор да се работи и подобрува.

Од изведените заклучоци произлегуваат и препораките за подобрување на наведените фактори:

- Да се воспостави конкретен, прифатен и транспарентен систем за наградување на вработените;
- Да се работи на редот и дисциплината, како и уредноста на просториите во Установата;
- Да се зголеми бројот на состаноци и средби на кои вработените ќе можат слободно да го изразат своето мислење;
- Да се зголеми бројот на вработени од неопходните профили што недостигаат во Установата, со што би се намалила преоптовареноста на вработените, а работните задачи би можело правилно да се распределат според систематизацијата на работни места.
- Да се подобрат комуникациските вештини на вработените, преку организирање работилници за ефективна комуникација и решавање конфликтни ситуации.

5. РЕФЕРЕНЦИИ

1. Петковски, К., и Костеска, Р., (2020*):* Менаџирање со човечките ресурси во градинката– Изготвување на личен план за професионален развој преку саморефлексија, Коучинг-Н, Битола
2. Петковски, К., и Јошевска, Ф., (2015): Предизвиците на менаџментот и лидерството во воспитно-образовните организации*.,* Коучинг-Н, Битола
3. http://uir.unisa.ac.za/bitstream/10500/2045/10/05chapter4.pdf Chapter four Emotionalcompetence 9 Primal Leadership: Realizing the Power of Emotional Intelligence, By Daniel Goleman, Richard E. Boyatzis, Annie McKee, 2002 13
4. https://24hr.mk/kako-chovechkite-resursi-deluvat-vrz-istrazhuvanjeto-za-klimata-na-vrabotenite/
5. http://periodica.fzf.ukim.edu.mk/godzb/GZ52(1999)/GZ52.17.

ТРЕТ СТРУЧЕН СОБИР
7 април, 2025 година

НАСЛОВ НА ТРУДОТ:
МЕСТОТО И УЛОГАТА НА ПЕДАГОЗИТЕ И ПСИХОЛОЗИТЕ ВО ПОДОБРУВАЊЕ НА РАБОТАТА НА ГРАДИНКАТА

АВТОРИ:
Наташа МАЏУНКОВА[29]
Митра МИТРЕВСКА[30]

[29] Наташа Маџункова, воспитувач во ЈОУДГ „Детска радост“ Гевгелија, е-пошта: natasamadzunkova7@gmail.com
[30] Митра Митревска, директорка во ЈОУДГ „Детска радост“ Гевгелија, е-пошта: mmitreska@yahoo.com

АПСТРАКТ

Проблемот што се третира во овој стручен труд е местото и улогата на педагозите и психолозите во подобрување на работата на градинката. Нивната професионалност, одговорност, ангажираност, проактивност. Принципот на креативна соработка или тимска работа, доброто деловно однесување и неговото влијание врз работата, манифестации на лошо однесување, емпатичната комуникација, како психолозите и педагозите гледаат на нивното место и улогата што треба да ја имаат во градинката. За таа цел е спроведено истражување во 12 градинки од Република Северна Македонија кое се спроведуваше електронски. Работата на педагогот и психологот е да им помогне на децата и нивните родители, како и на другите даватели на услуги добро да се чувствуваат. Во своите стихови, поетот Мика Антиќ вели: „Сите деца имаат крила, само треба да се сетат каде им растат скриени и веднаш ќе полетаат.“ Затоа треба педагогот и психологот да им помогнат на децата директно или индиректно да дадат свој придонес во поттикнување на психофизичкиот развој на секое дете и преку соодветна работа и со директни интервенции во групите да им помогнат на децата во надминување на тешкотиите во адаптацијата, развојните кризи, нарушените навики, проблематично однесување.

ABSTRACT

The issue addressed in this professional paper is the role and place of educators and psychologists in improving the work of kindergartens. Their professionalism, responsibility, engagement, and proactivity are discussed. The principle of creative collaboration or teamwork, good business behavior, and its impact on work, manifestations of poor behavior, empathetic communication, as well as how psychologists and educators perceive their place and role in the kindergarten, are also explored. For this purpose, a survey was conducted in 12 kindergartens in the Republic of North Macedonia, which was carried out electronically. The work of the educator and psychologist is to assist the children and their parents, as well as to ensure that other service providers feel comfortable. According to the poet Mika Antić, “All children have wings, they just need to remember where they are hidden, and immediately they will fly.” Therefore, educators and psychologists must directly or indirectly help children and contribute to stimulating the psychophysical development of each child. Through appropriate work and direct interventions in the groups, they assist children in overcoming difficulties in adaptation, developmental crises, disturbed habits, and problematic behavior.

1. ВОВЕД

Процесот на едукација на човекот, односно неговото воспитание и образование, претставува стекнување знаења, животни и работни вештини, формирање позитивни ставови во однос на основните животни и работни принципи и вредности, како и самомотивација. Тоа, всушност, значи стекнување и развој на компетенции (способности) за овладување со начините за задоволување на потребите, животни и работни искуства, формирање ставови, развивање критичко мислење и критички однос кон работата, доброто, вредностите на светот околу него. Без воспитание и образование човекот не ќе може да преживее и нема да постои можност за развој на техниката и науката**.**

Процесот на едукација, практично, започнува уште со чинот на раѓањето на детето, преку домашното воспитување и образование, но организирана и систематизирана едукација на детето се случува во градинките. Градинката е всушност местото каде што детето започнува вистинско општествено живеење, преку процесот на социјализација, заедничко живеење со своите врсници

Појавата што се третира во овој стручен труд е местото и улогата на педагозите и психолозите во подобрување на работата на градинката, а како проблем може да се идентификува недоволно разбирање на нивната работа, како од нив самите така и од страна на воспитувачите, негувателите, директорите во градинката и родителите на децата. Работата на педагогот и психологот е да им помогнат на децата и нивните родители, како и на другите даватели на услуги добро да се чувствуваат. Според стиховите на српскиот поет Мика Антиќ: „Сите деца имаат крила, само треба да се сетат каде им растат скриени и веднаш ќе полетаат.“ Затоа педагозите и психолозите треба да им помогнат на децата, директно или индиректно, да дадат свој придонес во поттикнување на психофизичкиот и емоционалниот развој на секое дете и преку соодветна работа и со директни интервенции во групите да им помогнат на децата во надминување на тешкотиите во адаптацијата, развојните кризи, нарушените навики, проблематично однесување и сл.

2. ТЕОРЕТСКИ СОЗНАНИЈА

Градинката како предучилишна воспитно-образовна организација претставува еден сложен, комплексен, динамичен, отворен и целесообразен систем. Станува збор за специфичен организациски систем[31]. Секоја градинка се карактеризира со сопствена организациска структура, организациска култура и организациска клима и врши дејност од посебен јавен интерес. Секоја држава, за да обезбеди квалитетно воспитание и образование, треба да поттикне подобрување на работата на градинката и воспитувањето во нив, односно создавање ефективни градинки. Клучни карактеристики на ефективните градинки се: професионално водство, тимска работа, заедничка визија и цели, средина во која се учи, фокус на воспитувањето и учењето, организација која овозможува учење (професионален развој и соработка). Имено, според Сенге (Senge), секоја организација е организација во која се учи, но истовремено градинката треба да биде и организација која учи[32].

Дваесет и првиот век ќе се карактеризира со крупни и постојани промени во животот и работата во организациите. Во тие рамки почнува да се менуваат пристапот и филозофијата во функционирањето на самите организации. Ако порано се сметаше дека главни фактори за успешно функционирање на организациите и луѓето во нив беа материјалните вредности, денес зборовите капитал и вредност добиваат друго значење. Имено, атрибути на капитал и вредност

[31] Петковски К. и Алексова М.: „Водење на динамично училиште“, Биро за развој на образованието, Скопје, 2004, стр. 20

[32] Петковски, К., и Јошевска, Ф., (2015): Современи аспекти на лидерството во воспитно-образовните организации, Херакли комерц и Коучинг-Н, Битола, стр.95

за организацијата денес добиваат луѓето и нивните знаења, способности, вештини и нивниот креативен и развоен потенцијал. Затоа денес човечките ресурси се сретнуваат во стручната литература и под името интелектуален капитал или потенцијал. Заеднички резултат на ваквите промени во сфаќањето и третирањето на современиот менаџмент и на функционирањето на организациите претставува менаџментот на човечки ресурси како посебна научна дисциплина во рамките на менаџментот пошироко[33].

Третирањето на вработените како интелектуален капитал особено е значајно за градинките и давателите на услуги во нив. Во тој контекст, како еден од клучните фактор во работата на градинките се стручните работници во градинките. Традиционално, најголемиот дел од градинките имаат вработени педагози и психолози како стручни работници.

Теоријата, но и практичните сознанија го потврдуваат тоа, дека педагогот во градинката има улога на координатор, советодавна улога и улога на технолог во воспитно-образовниот процес, а психологот има советодавна улога, улога на координатор и превентивна улога. Тоа значи дека тие имаат многу заеднички активности. Имено, заедничките активности на педагогот и психологот може да бидат во однос на советодавната работа со родителите на децата и давателите на услуги во градинката, во консултации при запишување на децата во градинката и во професионалното и стручното усовршување на давателите на услуги. Тоа подразбира заедничка анализа и планирање како да им се помогне на децата, работа со надарените деца, заедничко подготвување на прашалници за родителите, усогласување на ставовите во односна структурата на групите, заедничка работа на избор на теми за стручно усовршување на давателите на услуги и следење на реализираните програми.

Меѓу педагогот и психологот во градинката не треба да има тајни – безусловно треба да ги споделуваат достапните информации, зашто без заедничка работа не е можно решавање на некој проблем и да се одговори на предизвиците на денешнината со кои се соочуваат градинките.

Предности на заедничките активности на педагогот и психологот:

- зголемен дигнитет на работата на педагогот и психологот во градинката;
- подобар квалитет во работата со другите учесници во воспитно-образовниот процес;
- поголема релевантност и кредибилитет пред личностите на кои им даваат одредено мислење;
- резултатите се поквалитетни кога заеднички работат;
- меѓусебната соработка и согласност влијаат родителите да имаат поголема доверба во нив и
- помошта на давателите на услуги е значајно поголема.

Ограничувања на заедничките активности на педагогот и психологот:

- улогата и односот на директорот – ако директорот поттикнува ривалство меѓу педагогот и психологот, тогаш е тешко да се очекува заедничка работа и резултати:
- недостиг на време – преголемиот број административни работи, но и работи кои мора поединечно да се работат водат кон немање време за заедничко работење и
- голем број на деца – поради големиот број деца, понекогаш е невозможно заеднички да се работи на решавање на секој поединечен проблем.

3. ЕМПИРИСКИ СОЗНАНИЈА ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Појавата што се третира во истражувањето подготвено и спроведено за овој стручен труд е определување местото и улогата на педагозите и психолозите во подобрување на работата на градинката. Како проблем може да се идентификува недоволно разбирање на нивната работа,

[33] Петковски, К., и Јошевска, Ф., (2015): Предивиците на менаџментот и лидерството во воспитно-образовните организации, Херакли комерц и Коучинг-Н, Битола, стр.31

како од нив самите така и од страна на воспитувачите, негувателите, директорите во градинката и родителите на децата.

Истражувањето е спроведено електронски (со користење на дигиталната алатка „Гугл формс“) и со него беа опфатени 323 испитаници (воспитувачи и негуватели кои доброволно одговориле) од 12 градинки. За таа цел беа изготвени два инструмента: Скала на ставови за педагози и психолози со по 8 искази.

Добиените резултати претставени се табеларно и графички.

Табела 1: Резултати од инструментот за педагози

	Исказ	1	2	3	Просек
1	Педагогот во градинката треба да воспостави партнерски односи со сите даватели на услуги, во градинката и надвор од неа, со цел да се обезбеди координација на сите активности и настани	1	35	287	2,89
2	Педагогот во градинката треба да дава стручно мислење и помош за сите проблеми и настани во градинката	3	91	229	2,70
3	Педагогот во градинката треба да им дава помош на родителите на децата и давателите на услуги, врз база на следењето на развојот на децата	6	33	284	2,86
4	Педагогот во градинката треба да учествува во изготвувањето на годишната програма за работа, планот за развој и други извештаи во градинката	4	26	293	2,89
5	Педагогот во градинката треба да организира воспитно-образовни активности во соработка со воспитувачите и негувателите, во и надвор од градинката	7	68	248	2,75
6	Педагогот во градинката треба да поттикнува и учествува во изготвување акциски истражувања, пишување стручни трудови, проекти	2	80	241	2,75
7	Педагогот во градинката треба да е повеќе присутен во занималните	20	85	218	2,60
8	Педагогот во градинката треба, по потреба, да заменува отсутни воспитувачи во занималните	7	42	274	2,67

Врз база на претходниот табеларен приказ претставени се и следните графикони:

Графикон 1: Одговори на испитаниците на прашање бр. 1 – педагози

Графикон 2: Одговори на испитаниците на прашање бр. 2 – педагози

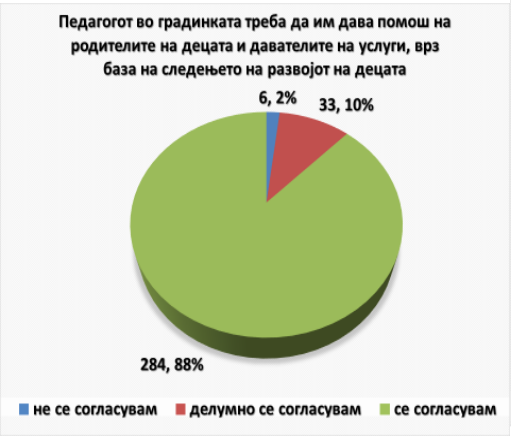

Графикон 3: Одговори на испитаниците на прашање бр. 3 – педагози

Графикон 4: Одговори на испитаниците на прашање бр. 4 – педагози

Графикон 5: Одговори на испитаниците на прашање бр. 5 – педагози

Графикон 6: Одговори на испитаниците на прашање бр. 6 – педагози

Графикон 7: Одговори на испитаниците на прашање бр. 7 – педагози

Графикон 8: Одговори на испитаниците на прашање бр. 8 – педагози

Табела 2: Резултати од инструментот за психолози

	Исказ	1	2	3	Просек
1	Психологот во градинката треба да воспостави партнерски односи со сите даватели на услуги, во градинката и надвор од неа, со цел да се обезбеди координација на сите активности и настани	2	46	275	2,85
2	Психологот во градинката треба да дава стручно мислење и помош за сите проблеми и настани во градинката	8	66	249	2,75
3	Психологот во градинката треба да им дава превентивна помош на родителите на децата и давателите на услуги врз база на следењето на развојот на децата	1	25	297	2,92
4	Психологот во градинката треба да има превентивна улога преку индивидуални разговори, предавања и работилници	3	30	290	2,89
5	Психологот во градинката треба да поттикнува и учествува во изготвување акциски истражувања, пишување стручни трудови, проекти	6	60	257	2,78
6	Психологот во градинката треба да е повеќе присутен во занималните заради рана детекција на деца со посебни потреби и забавен ран детски развој	3	45	275	2,84
7	Психологот во градинката треба да работи со деца што имаат проблем во учењето или поведението и не умеат да одржуваат квалитетни социјални контакти	1	17	305	2,94
8	Психологот во градинката треба да го следи задоволувањето на биолошките и психичките потреби на децата низ воспитно-образовната работа	0	23	300	2,93

Врз база на претходниот табеларен приказ претставени се и следните графикони:

Графикон 1: Одговори на испитаниците на прашање бр. 1 – психолози

Графикон 2: Одговори на испитаниците на прашање бр. 2 – психолози

Графикон 3: Одговори на испитаниците на прашање бр. 3 – психолози

Графикон 4: Одговори на испитаниците на прашање бр. 4 – психолози

Графикон 5: Одговори на испитаниците на прашање бр. 5 – психолози

Графикон 6: Одговори на испитаниците на прашање бр. 6 – психолози

Графикон 7: Одговори на испитаниците на прашање бр. 7 – психолози

Графикон 8: Одговори на испитаниците на прашање бр. 8 – психолози

Врз база на претходната квантитативна анализа може да се спроведе и квалитативна анализа. Со квалитативната анализа може да се констатира дека испитаниците во најголем дел даваат афирмативни одговори, што укажува на тоа дека ја потврдуваат значајноста на местото и улогата на педагозите и психолозите, како стручни работници, во однос на подобрувањето на работата на градинките. Во тој контекст треба да се напомене дека за педагозите се смета дека повеќе фокусот треба да го стават на активности поврзани со воспитно-образовната работа и програмските задачи во занималната, а за психолозите дека фокусот треба да го стават повеќе на децата, преку индивидуални и колективни активности. Исто така, треба да се истакне една субјективност кај испитаниците, а тоа е дека не сметаат за потребно педагозите и психолозите да се повеќе присутни во занималните.

4. РЕЗИМЕ

Од спроведената квантитативна и квалитативна анализа може да се издвојат одредени констатации во однос на местото и улогата на педагогот и психологот во градинката. Како основни и најважни задачи на педагогот во градинката може да се наведат следните:

- го следи воспитно-образовниот процес во сите групи и го контролира спроведувањето на важечките програми за работа;

- преку стручните активи ги обработува одделните стручни теми и подготовки за воспитувачите, негувателите и стручните соработници, во форма на концизни и јасни текстови, битни насоки за некои подрачја на работата;
- обавува чести консултации со давателите на услуги – приправници, давајќи им ги потребните насоки за работа;
- помага во структурирање на просторот и изборот на дидактички материјали во занималната за одделните возрасни групи;
- го следи водењето на педагошката документација на воспитувачите (дневникот за работа);
- организира консултации со давателите на услуги со цел да придонесе во квалитетно планирање и програмирање на воспитно образовната работа, што индиректно влијае на квалитетот на самата реализација;
- ја поттикнува и унапредува соработката со родителите на децата;
- има активна улога во воспоставување систем за професионално усовршување и подобрување на компетенциите на давателите на услуги и
- друго.

Како основни и најважни задачи на педагогот во градинката може да се наведат следните:

- го следи приспособувањето на детето во градинката, особено на оние со посебни потреби;
- го следи задоволувањето и развојот на биолошките, емоционалните и психичките потреби на децата преку воспитно-образовната работа
- го потврдува општиот развоен статус на сите деца;
- ги идентификува децата со посебни потреби, оние со тешкотии во развојот, вклучително и надарените и талентирани деца;
- ја проценува психофизичката способност на децата за продолжување во основно училиште;
- ја поттикнува и унапредува соработката со родителите на децата;
- учествува во организацијата и спроведувањето на професионалното усовршување на давателите на услуги и
- друго.

5. РЕФЕРЕНЦИИ

1. Петковски К. и Алексова М. (2004): „Водење на динамично училиште“, Биро за развој на образованието, Скопје,
2. Петковски, К., и Јошевска, Ф., (2015): Предизвиците на менаџментот и лидерството во воспитно-образовните организации, Хераклиц комерц и Коучинг-Н, Битола
3. Петковски, К., и Јошевска, Ф., (2015): *Современи аспекти на лидерството во воспитно-образовните организации,* Хераклиц комерц и Коучинг-Н, Битола

ТРЕТ СТРУЧЕН СОБИР
7 април, 2025 година

НАСЛОВ НА ТРУДОТ
ВЛИЈАНИЕТО НА МУЗИКАТА ВРЗ РАЗВОЈОТ НА ДЕЦАТА ВО ПРЕДУЧИЛИШНАТА ВОЗРАСТ

АВТОР:
Тања АНГЕЛОВСКА[34]

[34] Тања Ангеловска, воспитувач во ЈОУДГ „Димче Мирчев“-Велес, е-пошта: .....

АПСТРАКТ

Музиката игра значајна улога во развојот на децата во предучилишна возраст и позитивно влијае на нивниот когнитивен, емоционален, социјален и моторички развој. Истражувањата покажуваат дека редовното изложување на музика ги подобрува јазичните способности, меморијата и концентрацијата кај децата. Преку песни и ритмички игри, децата учат нови зборови, развиваат фонолошка свест и ја подобруваат артикулацијата.
Истражувањето се реализираше во ЈОУДГ „Димче Мирчев“-Велес и беа опфатени воспитувачите во возрасните групи од 2 до 3 год., 3-4 год., 4-5 год., 5-6 год. И негувателите од јасленине групи на деца од 0 до 2 год., вкупно беа опфатени 38 испитаници кои беа анкетирани.
Улогата на музиката во предучилшното образование е незаменлива бидејќи таа го збогатува учењето и придонесува за целокупниот развој на детето. Затоа е важно музиката да биде редовно вклучена во наставните програми и активности, со цел да се максимизира нејзиниот позитивен ефект врз децата.
Во овој труд акцент се става на позитивното влијание на музиката во развојот на децата во предучилишната возраст. Недоволната употреба на музиката кај децата во нивното секојдневно окружување во домот и детската градинка при извршување различни активности како доаѓање во градинка, слободни активности, насочени игри, за време на попладневен одмор може да предизвикаат недоволен развој на гласовните способности, меморијата, концентрацијата. Исто така, потребна е и поголема едукација на воспитно-згрижувачкиот персонал во детските градинки бидејќи тие се првата алка во развивање и поттикнување на љубовта кон музиката кај децата.

ABSTRACT

Music plays a significant role in the development of children in preschool age, positively influencing their cognitive, emotional, social, and motor development. Research shows that regular exposure to music improves children’s motor skills, memory, and concentration. Through songs and rhythmic games, children learn new words, develop phonological awareness, and improve their articulation.
The research was conducted in the kindergarten “Dimche Mirchev” in Veles and included educators working with age groups of 2-3 years, 3-4 years, 4-5 years, and 5-6 years. Additionally, caregivers of nursery groups for children aged 0-2 years were included. A total of 38 respondents were surveyed.
The role of music in preschool education is undeniable, as it enriches learning and contributes to the overall development of the child. Therefore, it is important for music to be regularly included in educational programs and activities to maximize its positive effects on children.

1. ВОВЕД

Музиката игра клучна улога во развојот на предучилишните деца и им помага да ги подобрат своите когнитивни, емоционални, моторички и социјални вештини. Истражувањата покажуваат дека изложеноста на музика во раното детство има долгорочни позитивни ефекти врз мозочниот развој и учењето.

Когнитивен развој. Музиката ја стимулира мозочната активност и ги подобрува способностите за помнење, внимание и решавање проблеми. Децата што активно слушаат или учествуваат во музички активности полесно учат нови зборови, ја развиваат способноста за расудување и покажуваат подобри резултати во математичките концепти.

Емоционален и социјален развој. Музиката има моќ да ги изрази и регулира емоциите на децата. Пеењето, свирењето на инструменти и движењето во ритам им помага да ги разберат и изразат своите чувства. Покрај тоа, музичките активности ја поттикнуваат социјалната интеракција бидејќи децата учат да соработуваат, да споделуваат и да комуницираат преку музиката.

Моторички развој. Ритмичките активности како танцување и играње во ритам ги подобруваат координацијата и фините моторички вештини. Свирењето на мали инструменти, како што се тапани или ксилофон, ја зајакнува мускулната контрола и ја подобрува прецизноста на движењата.

Музиката е моќна алатка за стимулирање на севкупниот развој на предучилишните деца. Со вклучување на музички активности во секојдневните рутини, родителите и воспитувачите можат да создадат збогатена средина која ќе им помогне на децата да растат и да се развиваат на повеќе нивоа.

2. ТЕОРЕТСКИ СОЗНАНИЈА

Музичкиот развој започнува со раѓање на детето, ако не и пред тоа, од моментот кога човечкиот мозок и тело прв пат ќе реагираат на звук. Во текот на шеесеттите години од минатиот век познатиот музички педагог и виолинист Сузуки укажува на важноста од пренаталните музички стимулации на фетусот за поттикнување на музичкиот развој на новороденчето. Како и да е, детето реагира на звуците од опкружувањето веднаш по раѓањето и таа негова приемчивост е најголема и најбрзо напредува меѓу 6 и 24 месеци по раѓањето, како и меѓу петтата и шестата година од животот. Секое дете поседува иницијален потенцијал или способност за учење музика. Количеството музички потенцијал дадено на секое дете со раѓањето директно и во голема мера е во зависност од музичкото изложување, искуството и охрабрувањето во кое расте до својата деветгодишна возраст.

Првиот пристап е *приближување низ ритам* и *ритмички движења во вид на игра*, при што се следат слободните, спонтани изразувања на ритмичка активност на детето. Вториот пристап подразбира *способност и контрола за изведба на одреден ритам и ритмички целини,* при што треба да се има предвид дека одредени неправилности во изведбата не значат недоволно перципирање на ритам, туку можеби се работи за проблеми во моторниот развој или нецелосната моторна зрелост кај детето.

Перцепцијата на *гласноста* се одвива многу рано и веќе на 4-годишна возраст точно се разликува. Перцепцијата на *мелодијата,* нејзината репродукција нагло се развива меѓу 6-тата и 7-тата година[1]. Според невроистражувачот *Marian Diamond* од „Беркли“, новите нервни врски кои можат да ни овозможат учење, памтење и решенија за проблемите настануваат кога човекот се наоѓа во позитивно, грижливо, стимулативно опкружување.

Уметничките програми, а особено музиката, овозможуваат позитивно, стимулативно опкружување и ги јакнат капацитетите на личноста. Опкружувањето во кое детето опстојува веднаш по раѓањето има значајна улога во формирањето на неговата личност. Музичкото

опкружување е присутно секојдневно. Тоа е дел од семејното опкружување, дел е од предучилишното детско искуство како дел од воспитно-образовните искуства на децата во градинките.

Според *Манастериоти,* децата треба да ги подготвиме за естетско восприемање, развивајќи ја во нив способноста за забележување на естетските својства на околината. Прошетките во природа треба да се наменети за восприемање на звуците, црцорење на птиците, жуборот на водата, шумот на ветерот. Така самите ќе станат чувствителни за музиката на природата.

Со растењето детето го проширува своето посебно опкружување – од најтесното (семејство) кон поширокото (воспитно-образовна установа). Семејството ја претставува првата и единствена средина во која детето опстојува, се развива и социјализира во почетната фаза на својот развој. Културните навики и обичаи во семејството се рефлектираат и на различните области од животот на детето, а во таа смисла, семејството за детето претставува базична музичка средина во која од самото раѓање го започнува својот музички развој и ги стекнуваат основите на музичката култура и сопствен однос кон неа.

Значаен е фактот дека естетското воспитување со музика е резултат на разноликоста во систематски воспитно-образовната работа. Квалитетот на реализирањето на задачите на естетското воспитување најмногу зависи од личноста на воспитувачот, од неговата општа и музичка култура, од познавањето на педагогијата, нејзините принципи и законитости, од посебната методска подготвеност на воспитувачот и од неговата творечка инвенција. На воспитувачот му е доверен првиот степен на воспитување на човекот. Мора многу да знае, а наспроти тоа мора да е способен да го забележи, разбере и почувствува убавото, затоа што само на тој начин кај децата ќе ја втемели љубовта за убавото.

Воспитувачот несвесно ги пренесува своите ставови на децата, своите емотивни ставови за музиката. Според некои психолошки истражувања, утврдено е дека првите контакти на детето со некоја појава се од пресудно значење. Од тие први контакти, од степенот на силината на впечатокот, зависи и понатамошниот став на детето кон одредена појава. Според тоа, и односот на детето кон музиката зависи од првите контакти на детето со музиката и токму тој факт ја зголемува важноста на улогата и одговорноста на воспитувачот.

Воспитувачот за музичкото воспитно подрачје треба:

- да биде страстен љубител на музиката;
- да ја сака песната;
- да знае изразно и темпераментно да ја презентира песната на другите деца;
- да има разбирање за квалитетната танцова и вокална музика и
- преку своето педагошко објаснување да ги насочи децата кон правилен развој на музичкиот вкус.

Музичкиот развој на личноста е еден од позначајните области на истражување во психологијата на музиката од повеќе аспекти: заемното меѓусебно влијание на музичкиот развој и општиот психомоторен развој на една личност, како и можностите за стимулирање на музичкиот развој. Музичкиот развој како целина содржи во себе повеќе компоненти со заемно силно меѓусебно дејство, односно тоа е клучна карактеристика на оваа специфична област од развојот на детето:[2]

- перцептивна компонента – се однесува на осетот за ритам, висина на тон, мелодија, гласност и хармонија;
- когнитивна компонента – се однесува на формирањето на музичките поими во сферата на севкупниот интелектуален развој на личноста во сообразност со теоријата на Жан Пијаже;
- афективна компонента – го претставува естетското доживување на музиката и музичкиот вкус изразена низ индивидуалното емоционално реагирање на музика;
- вокална компонента – определена од созревањето на личноста, но под влијание на поволното опкружување и учење и

- психомоторна компонента – спонтани движења кај детето како начин на креативно искажување.

3. ЕМПИРИСКИ СОЗНАНИЈА ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Ова истражување е спроведено за да се утврди влијанието на музиката врз развојот на предучилишните деца, односно когнитивниот, емоционалниот, социјалниот и моторичкиот развој. Истражувањето се реализираше во ЈОУДГ „Димче Мирчев“-Велес и опфати 38 испитаници, практичари во различни возрасни групи: 0-2 год., 2-3 год., 3-4 год., 4-5 год. и 5-6 год.

Исто така, преку истражувањето може да се увиди и користењето на музиката во секојдневните активности во предучилишните установи во текот на целиот престој на детето во градинка, при приемот, слободните активности, насочените активности, за време на попладневен одмор на децата и испраќање на децата. Музичките активности се согледуваат од умешноста и компетенциите на воспитувачите и во нивната работа.

Доаѓањето до соодветни заклучоци и сознанија беа добиени со спроведен анкетен лист на кој беа поставени следниве прашања:

- Колку години работите како воспитувач?
- Дали имате формално образование или обука поврзана со тоа?
- Колку често користите музика во вашата секојдневна работа со деца?
- Според вашето искуство, на кој аспект од детскиот развој музиката најмногу влијае?
- Кои музички активности најчесто ги применувате во работата со децата?
- Дали сметате дека музиката помага во смирување и концентрација на децата?
- Дали децата покажуваат поголем интерес за активности кои вклучуваат музика?
- Дали сметате дека треба да се зголеми интеграцијата на музиката во програмата за предучилишно воспитување?

Добиените податоци од истражувањето графички се прикажани со следните графикони.

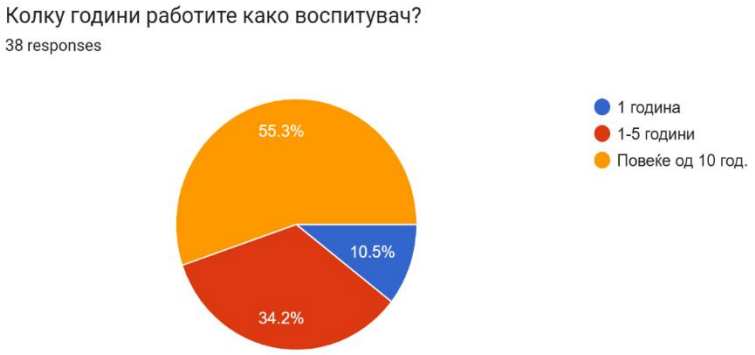

Графикон 1: Работно искуство на испитаниците

Графикон 2: Искуство на испитаниците за музичко образование

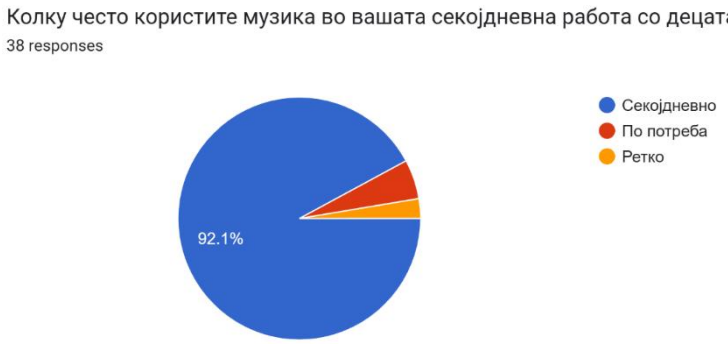

Графикон 3: Користење музички активности при работа со децата

Графикон 4: Фактори од користење на музиката врз детскиот развој

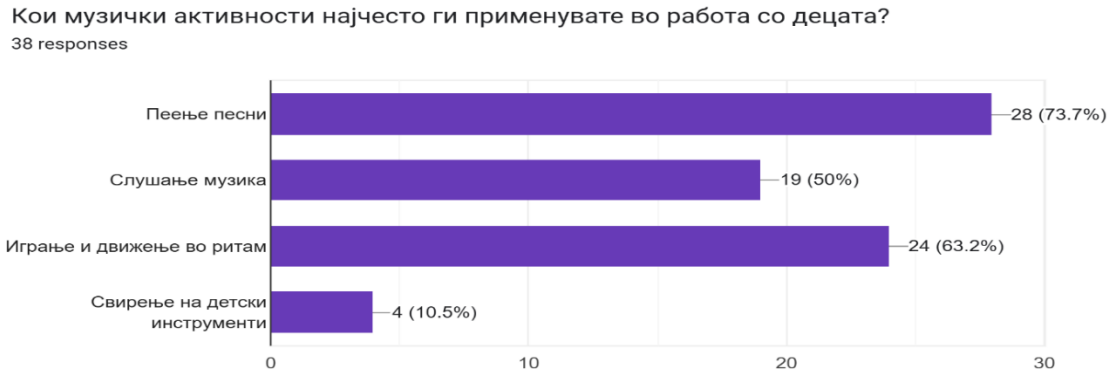

Графикон 5: Музички активности кои се користат во работата со децата

Графикон 6: Влијание на музиката врз вниманието / концентрацијата на децата

Графикон 7: Интерес на децата за музичките активности

Графикон 8: Потреба од вклучување на музичките активности во програмата за предучилишното воспитание

4. РЕЗИМЕ

За да се подобри развојот на предучилишните деца преку музиката, треба да се применат различни стратегии кои ќе ја поттикнат нивната когнитивна, социјална и моторичка развиеност. Еве неколку важни чекори.

Воведување на музиката во следните секојдневни активности:

- пеење песни за време на игра, хранење и подготовка за спиење;
- користење едноставни мелодии за учење на нови зборови, броеви и букви и
- создавање музичка рутина со омилени песни што ќе им помогнат на децата да ги разберат различните делови од денот.

Поттикнување на активно учество на децата може да се постигне со:

- охрабрување на децата да пеат и да се движат во ритам;
- користење едноставни музички инструменти како тапани, триаголници и маракаси,
- организирање музички игри каде што децата ќе експериментираат со звуци.

Комбинирање музика со движење:

- танцување на различни жанрови на музика за подобрување на координацијата и моториката и
- организирање игри со ритмички движења („статуа танц“ или „следи го ритамот“).

Креирање збогатена музичка околина:

- изложување на децата на различни видови музика (класична, народна, џез, поп);
- воведување интерактивни музички приказни и аудиокниги и

- обезбедување простор во кој детето може слободно да експериментира со музички звуци.

Поттикнување на креативноста преку музиката

- создавање нови песни со помош на децата;
- импровизирање мелодии со рачни инструменти и
- охрабрување на децата да создаваат ритам со своето тело (плескање, тапкање, чукање).

Со активно вклучување на музиката во секојдневието, децата развиваат подобри когнитивни, моторички и социјални вештини. Родителите и воспитувачите играат клучна улога во создавањето музички богата средина која ќе го поттикне нивниот целокупен развој.

5. РЕФЕРЕНЦИ

1. „Детето, музиката и ние“ (прирачник за работа со деца од предучилишна возраст) – Васил Попдучевски
2. „Музички развој на детската личност“– проф. д-р Томислав Таневски

ТРЕТ СТРУЧЕН СОБИР
7 април, 2025 година

НАСЛОВ НА ТРУДОТ
МИСЛЕЊЕТО НА ВОСПИТУВАЧИТЕ, НЕГУВАТЕЛИТЕ И СТРУЧНИТЕ РАБОТНИЦИ И СОРАБОТНИЦИ ЗА БРОЈОТ НА ДЕЦА ВО ВОСПИТНИТЕ ГРУПИ ВО ГРАДИНКИТЕ

АВТОРИ:
м-р Роза Костеска – воспитувач, ЈОУДГ „Јасна Ристеска“-Охрид[35]
Татјана Грегова – воспитувач ментор, ЈОУДГ „Мајски цвет“-Битола[36]

[35] м-р Роза Костеска, воспитувач во ЈОУДГ „Јасна Ристеска“-Охрид, е-пошта: rozakosteska@yahoo.com
[36] Татјана Грегова, воспитувач ментор, ЈОУДГ „Мајски цвет“-Битола, е-пошта: gregova@yahoo.com

АПСТРАКТ

Во последно време тренд е родителите да ги запишат децата во градинка. Причините се различни, но факт е дека овој тренд ги оптоварува и ги надминува капацитетите на градинките во смисла на просторни, кадровски можности и обезбедување соодветни услови за престој на децата. Следејќи го овој тренд и согледувајќи ги одблизу проблемите во градинките во Охрид и во Битола, спроведовме истражување со цел го провериме мислењето на поголем број вработени во градинките за да дадеме придонес во решавањето на проблемот. За таа цел формиравме анкетен прашалник со кој беа опфатени воспитувачи, негователи, стручни работници и соработници, за да ја согледаме состојбата во нивната градинка и како тие се справуваат со ситуацијата. Анкетниот прашалник беше упатен до 13 градинки и на него одговорија 185 испитаници.
Заклучок: Децата немаат доволно простор и време да ја изразат својата природа. Вработените се преоптоварени со дополнителен број деца, некаде двојно и тројно повеќе. Недостигот на стручен кадар, обемноста на административните работи, исто така, се пречка и ја отежнуваат состојбата.
Предлози: За децата да растат во здрава позитивна средина, треба да се почитуваат нормативите за нивниот број во воспитните групите. Да се обезбедат соодветен простор и доволен број вработени.
Проблем на истражувањето: Големиот број запишани деца во воспитните групи во градинките.

ABSTRACT

Recently, there has been a trend for parents to enroll their children in kindergarten. The reasons are different, but the fact is that this trend burdens and exceeds the capacities of kindergartens in terms of space, staffing opportunities and providing appropriate conditions for children to stay. Following this trend and closely observing the problems in kindergartens in Ohrid and Bitola, we conducted a survey in order to check the opinion of a larger number of kindergarten employees in order to contribute to solving the problem. For this purpose, we created a survey questionnaire that included educators, caregivers, professional workers and collaborators, in order to understand the situation in their kindergarten and how they are dealing with the situation. The survey questionnaire was sent to 13 kindergartens and was covered The questionnaire was answered by 185 participans.
Conclusion: Children do not have enough space and time to express their nature. Employees are overloaded with an additional number of children, sometimes double and triple more. The lack of professional staff, the volume of administrative work is also an obstacle and complicates the situation.
Suggestions: For children to grow up in a healthy positive environment, the norms for the number of children in the educational groups should be respected. Adequate space and a sufficient number of employees should be provided.
Research problem: The large number of children enrolled in the educational groups in kindergarden

1. ВОВЕД

Можностите и капацитетите на градинките не се во согласност со трендот и изразената желба на семејствата. Запишувањето многу деца без лимитирање на нивниот број во групите само го отежнува функционирањето на градинката. За да им се обезбедат соодветни услови и позитивна средина за учење, раст и развој на децата, потребно е поголемо познавање на значењето на раниот детски развој од сите релевантни и одлучувачки фактори – што значи нивниот глас за развојот на децата. Почит кон трудот и работата на вработените во градинките. Преобемната работа на вработените доведува до фрустрација и незадоволство кое резултира со намалена ефективност во работата, постојан замор, стрес и до појава на напуштање на работата.

Незадоволството на родителите од работата на вработените е сè поголемо и почесто. Потребно е систематско решавање на проблемот од аспект на обезбедување доволно простор, занимални, објекти, користење на сите расположливи капацитети во други просторни услови, градење нови објекти, вработување соодветен и доволен број на кадар од сите профили предвидени во Правилникот[1] за систематизација на работните места, мотивирање на вработените.

Со надминување на овој проблем ќе градиме среќни, задоволни и успешни генерации. Општеството ќе расте и ќе се развива заедно со развојот на децата, а вработените ќе бидат среќни и задоволни од својата работа затоа што резултатите ќе бидат мерливи и видливи и ќе бидат помотивирани за уште поефективна и поефикасна работна ангажираност.

2. ТЕОРЕТСКИ СОЗНАНИЈА

Појдовна основа за овој труд се одредбите од Законот за заштита на децата[2] и условите што градинката им ги нуди. Ако заштитата на децата се остварува со обезбедување услови и ниво на животен стандард што одговара на физичкиот, менталниот, емоционалниот, моралниот и социјалниот развој на децата и ако државата, како и единиците на локалната самоуправа се грижат за давање соодветна материјална помош на родителите за издржување, подигнување, грижа и заштита на децата и организирање и обезбедување развој на установи и служби за заштита на децата. И ако се тргнува од принципите на заштитата на правото на живот и развој на детето, заштитата на најдобриот интерес на детето, обезбедување минимум стандард за секое дете и подеднакви услови, исклучување на каква било форма на дискриминација, почитување на правото на детето на слобода и безбедност на личноста, на сопствено мислење и слободно изразување, здружување и образование, услови за здрав живот и остварување други социјални права и слободи на детето, зошто има потреба да се третира нашиот проблем? Некаде е прекршен Законот уште во првите ставови.

За да им се обезбедат соодветни услови загарантирани со закон, тој треба да се почитува. Имено, бројот на деца во воспитните групи варира според возраста на децата. Колку помали деца толку помалку во групата. Но, практиката покажува поинаква состојба. Некои групи на помала возраст имаат повеќе деца од повозрасните групи. А бројот на деца го надминува трикратно пропишаниот норматив. Дополнителен проблем е и сè понагласената инклузија која уште повеќе ја усложнува и онака сложената работа. А законот, пак, вели дека доколку во групата се запише дете со попреченост, бројот треба да се намали за 2 деца. Кои деца да се отпишат ако се веќе запишани? А, и онака групата е преполна. Запишувањето на сите заинтересирани деца не го решава проблемот на децата, напротив, тој е голем проблем за нивниот правилен раст и развој. Децата не добиваат доволна и соодветна грижа, нега и соодветно воспитување и образование. Нивниот престој во градинка е сведен само на чување, додека родителите се на работа или користат слободно време за себе. Нема соодветна работа

со децата, нема време и можност за почитување и поттикнување на индивидуалните потенцијали, можности, потреби на секое дете одделно.

Поаѓајќи од работните задачи што треба да ги извршуваат вработените, негувателите според правилникот за систематизација, покрај што се стручни за нега и згрижување на децата, имаат подеднакво важна улога со воспитувачот во процесот на воспитување на децата. Негувателот има задача да врши прием, хранење, облекување, соблекување, тоалет. Го организира и уредува просторот во занималната, се грижи за хигиената на просторијата, инвентарот и играчките. Помага при реализација на насочените и слободните активности, подготвува материјали и ресурси за непречено одвивање на активностите. Комуницира со родителите и ги известува за престојот на детето. Но, предлага и како и со што да се вклучат во програмските активности.

Многу често се испреплетени обврските на воспитувачот и негувателот поради тоа што престојот на децата во градинка е 9-10 часа. Во рамки на своето работното време поголем дел од денот секој е сам во групата и врши работи и работни задачи од колегата во групата. Иако воспитувачот треба да се грижи за воспитно-образовната работа, врши голем дел од негувателските работни задачи. Отсуствата на вработените поради различни основи и редовно недоволниот број вработени исто така уште повеќе ја усложнува и отежнува работата.

Административната работа со водење дневник и во хартиена и во електронска форма, водење досие на секое дете и други работи придонесува за голем притисок врз нив, како и намалување на способноста да им се посветат на децата. Големиот број деца во групите не им дава можност да се посветат на нивните потреби, па може да се случи децата да не го добијат потребното внимание. Особено децата што отстапуваат од нормалниот развој имаат потреба од дополнителен ангажман на сите. Доколку има логопед, психолог или дефектолог, потребна е соработка за детектирање на проблемот и работа со конкретното дете во континуитет. Но, нивниот број е голем и стручните лица немаат доволно време за да им дадат правилна стручна поддршка.

Воспитувачот и негувателот се презафатени со своите работни задачи што доведува до ненавремен и несоодветен третман кој може да премине во трајна последица. А, често се случува во некои градинки воопшто да нема вработено стручни работници. Надарените и талентираните деца често се преточуваат во просечноста од истите причини – немање можност возрасните да им се посветат на овие деца. И многу потенцијали се задушуваат уште во рана возраст. Пропишаните просторните услови се 2 $м^2$ површина и 3 $м^3$ волумен за секое дете за негов оптимален развој. Ако се земе предвид дека во просек занималните се 45-50 $м^2$, а има 30-35 деца во нив, станува јасно дека детето нема соодветни услови за престој во градинката.

3. ЕМПИРИСКИ СОЗНАНИЈА ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Направено е истражување во 13 градинки во Македонија, а испитаници беа воспитувачи, негувателки и стручни работници и стручни соработници. Испитаници беа 89 воспитувачи, 85 негувателки, 4 стручни работници и 2 стручни соработници.

При истражувањето користевме анкетен прашалник преку „Гугл формс“ каде што покрај општите прашања беа поставени следните прашања:

1. Дали треба да се почитуваат нормативите и стандардите за згрижување на децата во воспитните групи?

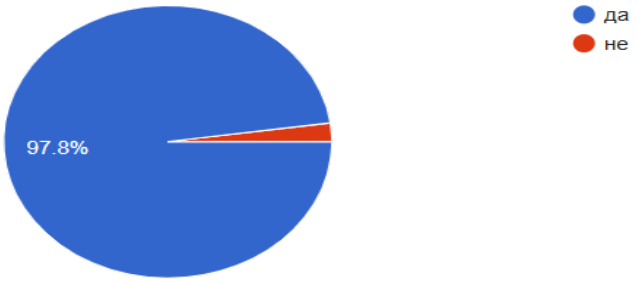

Графикон 1: Почитување на стандардите и нормативите за згрижување на децата во воспитните групи

На ова прашање одговориле 180 испитаници и добиен е резултат со 176 одговори „да“ и 4 „не“, што значи дека треба да се почитуваат стандардите и нормативите.

2. Дали во вашата установа се почитуваат нормативите и стандардите за згрижување на децата во воспитните групи?

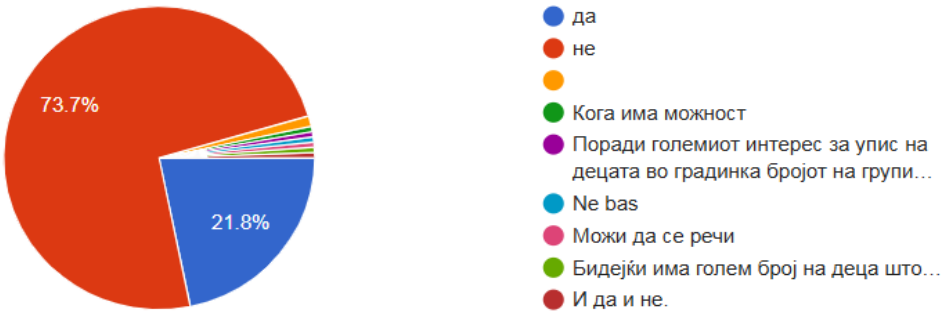

Графикон 2: Почитување во установата на нормативите и стандардите за згрижување на децата во воспитните групи

На прашањето одговориле 183 испитаници и добиен е резултат со 39 одговори „да“, а 132 „не“, и 12 останати, што значи дека во групите има повеќе деца и не се почитуваат нормативите.

3. Дали советите на општините треба да носат одлуки за зголемен број деца во групите?

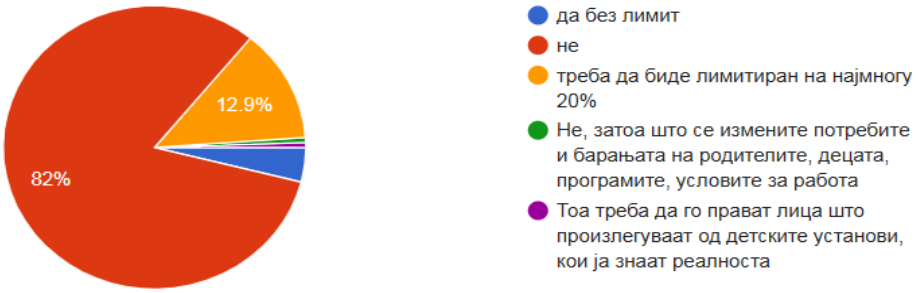

Графикон 3: Улогата на советите на општините и одлуките за зголемен број деца во групите

На прашањето одговориле 182 испитаници и добиен е резултат со 7 одговори „да“ без лимит, 146 „не“, 23 за најмногу до 20%, што значи дека Советите на општините не треба да носат одлуки за зголемен бројот деца во групите.

4. Доколку во групата имате дете со попреченост, дали се намалува бројот на деца во групата?

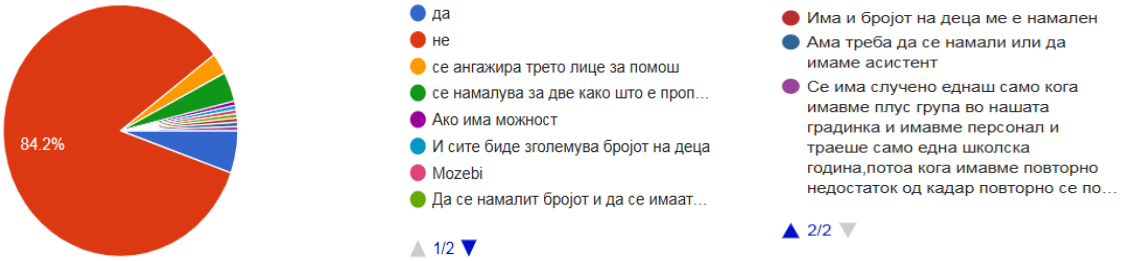

Графикон 4: Бројот на деца во групи во кои има дете со попреченост

На прашањето одговориле 184 испитаници и добиен е резултат со одговори 10 „да“, 152 „не“, 6 се ангажира трето лице. Што значи дека не се намалува бројот на деца во групите доколку во нив се запише дете со попреченост.

5. Дали родителите потпишуваат согласност за упис на детето во група со зголемен број деца?

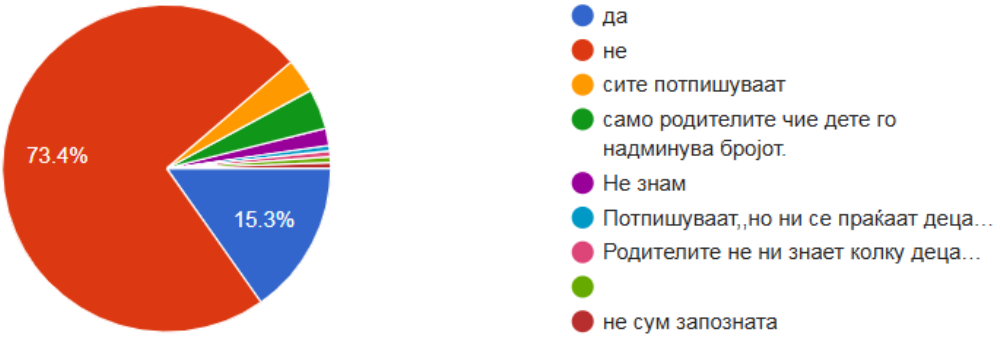

Графикон 5: Потпишување согласност од родителите во однос на бројот на деца во групата

На прашањето одговориле 183 испитаници, добиен е резултат со одговори со „да“ одговориле 27, со „не“ 130, сите потпишуваат 6, само родители чие дете го надминува пропишаниот број 7, 13 други одговори. Што значи дека во мал број градинки родителите се запознаени со бројот на деца во групите при уписот на своето дете.

6. Дали просторот во занималната ги задоволува нормативите и потребите на децата за престој?

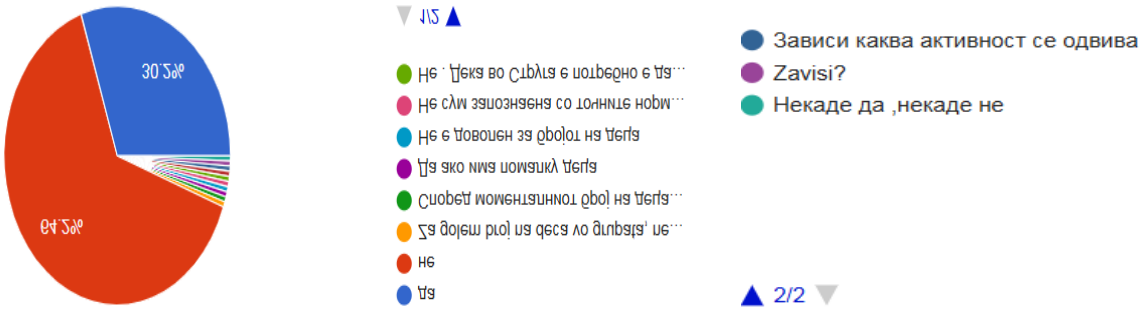

Графикон 6: Нормативите за простор и задоволување на потребите на децата

На прашањето одговориле 182 испитаници и добиен е резултат со одговори – 54 „да“, а 119 со „не“, што значи дека поголем е бројот на случаи каде што просторот во занималните не ги задоволува условите за престој и движење на децата.

7. Како се однесуваат децата кога групата е полна, а како кога има помалку деца во неа?
- Кога е преполна групата и децата се повеќе вознемирени и создаваат одбивност кон градинката, одговориле 177 испитаници.
- Кога е полна групата децата не се мирни, активноста не може да се изведи како што треба, одговориле 185 испитаници.

На прашањето одговориле 177 испитаници, а најчесто добиени се одговори дека кога во групата се присутни поголем број од децата тие се раздразливи, агресивни, бучни, а кога се помалку меѓусебно соработуваат и стапуваат во интеракција, потолерантни се и има позитивна комуникација.

8. Како се справувате во случај на отсуство на воспитувач или негувател од вашата или од другите групи?
- работиме сами,
- најчесто ги делиме децата по групи,
- тешко,
- никако, кој како што знае.

На прашањето одговориле 175 испитаници и добиени се одговори: Обемноста на работата се зголемува, не може да се постигне ништо од предвидените активности, престојот на децата се сведува само на грижа да не се повредат, да бидат нахранети и згрижени. Вработените се преуморни, сите присутни се во тензична ситуација.

9. Дали стручните работници и стручните соработници се соочуваат со недостиг на време да им се посветат на сите деца кои имаат потреба од нив?

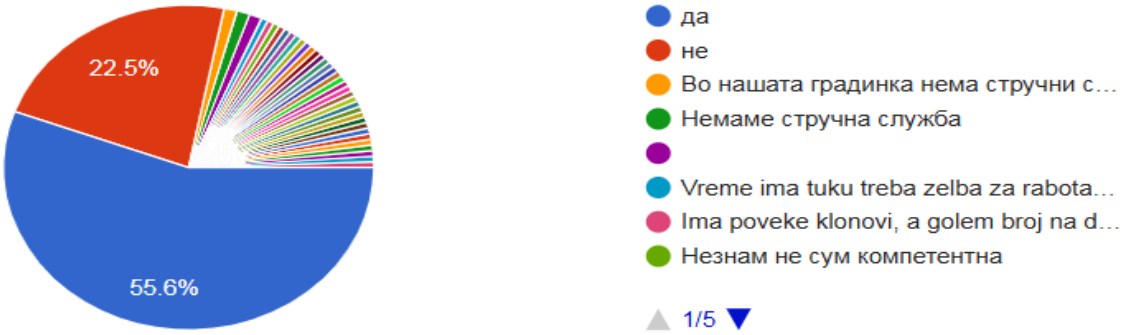

Графикон 7: Стручните работници и стручните соработници и времето што го посветуваат на работа со деца

На прашањето одговориле 182 испитаници и добиен е следниот резултат: 102 одговори се „да“, а 41 „не“, а тоа јасно покажува дека зголемениот број присутни деца и зголемениот број деца со потреба од логопедска и дефектолошка помош не им дозволуваат соодветно и правилно да им се посветат на сите деца поради малиот број стручни работници, сè поголемата потреба на децата за поддршка и недостигот на време. Меѓу другото, добиени се и следните одговори:
- голем број деца и објекти, а по еден стручен работник и соработник;
- ги нема воопшто, по еднаш годишно доаѓаат и толку;
- не им посветуваат доволно внимание иако имаат доволно време и
- имаа доволно време, но секој си ја врши работа.

9. Дали сметате дека зголемениот обем на работа треба соодветно и финансиски да се вреднува дополнително?

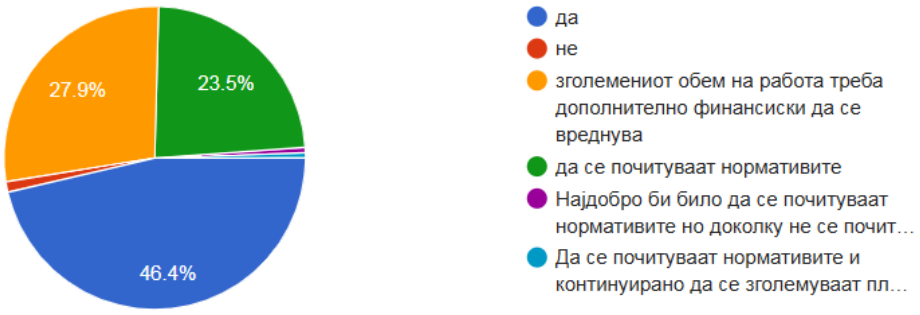

Графикон 8: Зголемениот обем на работа и дополнителното финансиско компензирање

На прашањето одговориле 183 испитаници и добиен е резултат: 132 одговори со „да“, 2 со „не“, а со да се почитуваат нормативите 42, што јасно покажува дека вработените се свесни за проблемот со поголем број деца во групите и дека финансискиот надоместок нема да ги подобри условите за престој на децата, но и нема во голема мера да се зголеми мотивираноста за работа.

4. РЕЗИМЕ

Од добиените резултати може да се заклучи:

- сите вклучени во истражувањето го делат истото мислење: преголемиот број запишани деца во воспитните групи не им помага на децата, напротив, ги забавува или ги води во неправилен развој;
- нормативите се значајни за холистичкиот развој на децата и
- обезбедувањето соодветни просторни и кадровски услови е од огромно значење, затоа што придонесува за холистичкиот развој на децата во сите домени.

На децата треба да им се овозможи доволно простор, време, квалитетен, стручен и доволен на број воспитен кадар кој ќе се грижи за нив. Тоа ќе овозможи доволно време за да организираат разновидни активности, кои се од посебна вредност за правилниот раст и развој на секое дете, а ќе бидат и мотивирани за работа.

За постигнување на целта здрави и среќни деца потребно е вклучување на целото општество за обезбедување соодветни услови за престој во градинка на секое дете (почитување на стандардите и нормативите).

5. РЕФЕРЕНЦИИ

1. mtsp.gov. https://cms.mtsp.gov.mk › content › pdf › систематизација и правилник за работни места
2. https://mtsp.gov.mk/content/pdf/sistematizacija/Pravilnik_sistematizacija_na_rabotni_mesta.pdf

ТРЕТ СТРУЧЕН СОБИР
7 април, 2025 година

НАСЛОВ НА ТРУДОТ
КОЛКУ ВРЕМЕ ДЕЦАТА ПОМИНУВААТ ПРЕД ЕКРАНИ И КАКО РОДИТЕЛИТЕ РАЗМИСЛУВААТ ЗА ШТЕТАТА И КОРИСТА ОД ТОА

АВТОРИ:
Андријана Михаиловска-Никовска[37]
Сања Мицевска-Стојковски[38]

[37] Андријана Михаиловска Никовска, психолог во ЈОУДГ „Весели цветови“-Делчево е-пошта: ana23mihailovska@gmail.com
[38] Сања Мицевска-Стојковски, логопед во ЈОУДГ „Весели цветови“-Делчево е-пошта: sanja_micevska_87@yahoo.com

АПСТРАКТ

Проблемот што се третира во овој стручен труд е прекумерната изложеност на децата на дигиталната технологија уште во најрана предучилишна возраст. Технолошкиот развој донесе многу нови трендови во животот на луѓето кој покрај возрасните ги зафати и најмалите деца. Сè повеќе сме сведоци на родители кои своите деца ги смируваат или хранат со екран пред нив. Таквото растење им донесе нови проблеми на воспитно-образовните установи во кои сè повеќе има деца кои се „екранизирани“ и со низа на други проблеми кои самата екранизација ги носи (слаб или неразвиен говор, проблеми со исхраната, нарушен вид и моторика итн.)
Соочувајќи се со сите тие проблеми, направивме истражување за тоа колку време децата што посетуваат градинка поминуваат пред екран, какви содржини гледаат, на кој јазик и што родителите сметаат за штетноста од така поминатото време.
Резултатите покажаа дека 99 % од испитаниците им дозволуваат на децата да гледаат, а дури 49 % од децата поминуваат дури до 2 часа пред екран.
Од направеното истражување може да се дојде до заклучок дека децата поминуваат многу време пред екрани, а родителите често не се свени за штетата што им ја прават на своите деца. Во иднина е потребена едукација на родителите за последиците од прекумерната изложеност на децата пред екрани бидејќи штетата во иднина допрва ќе се рефлектира.

ABSTRACT

The problem that is treated in this professional paper is the excessive exposure of children to digital technology in the earliest preschool age. Technological development has brought many new trends in people's lives, which, in addition to adults, have affected even the smallest children. We are increasingly witnessing parents who soothe or feed their children with a screen in front of them. Such growth has brought new problems to educational institutions, where more and more children are screened i.e. they are exposed to screen time, and with a series of other problems that the screen itself brings (weak or undeveloped speech, problems with nutrition, impaired vision and motor skills etc..)
Faced with all those problems, we did research on how much time children attending kindergarten spend in front of the screen, want content they watch, in what language, and what parents think about the harmfulness of such time spent.
The results showed that 99% of respondents allow children to watch, and even 49% of children spend up to 2 hours in front of a screen. From the research done, it can be concluded that children spend a lot of time in front of screens, and parents are often unaware of the damage they are doing to their children.
In the future, it is necessary to educate parents about the consequences of excessive exposure of children in front of screens, because the damage will still be reflected in the future.

1. ВОВЕД

Технолошкиот развој придонесе во нашиот секојдневен живот екраните да се повеќе застапени, но исто така сме сведоци дека родителите најчесто ја користат оваа модерна алатка за занимавање на своите деца. Сведоци сме на секојдневни ситуации каде што децата т.е. најмалите гледаат во екран во маркет, во чекална, додека јадат, додека се возат во автомобил, па и дури и на роденденски забави итн. Децата од првите месеци на животот се најчесто изложени на екрани, некој од родителите се фасцинирани од „способностите“ на своите деца да ги менуваат видеата на мобилниот / таблетот. Најголемиот дел од нив не се свесни за негативните влијанија што ги остава прекумерното седење пред екран врз здравјето на нивното дете, како физичко така и психичко.

Во стручната терминологија психотерапевтите користат нов израз „екранизам“, кој означува негативно влијание на екранот на мозокот, а психотерапевтите во работата со децата најчесто ја применуваат неврофидбек-терапија. Децата што се предолго изложени на екрани почнуваат да се затвораат во себе, имаат проблеми со комуникацијата, говорот, концентрацијата и слично, а ако навреме не се препознае негативноста што настанува по прекумерното поминато време пред екранот, тоа може да има многу поголеми последици. Па така, во практика, имаме деца кои имаат цели три години, а немаат говор или имаат говор што не е соодветен за таа возраст. Или, пак, деца кои зборуваат на англиски јазик, кои ги знаат имињата на животните, боите, формите и друго на англиски, но не и на мајчиниот јазик. Во логопедската практика се јавуваат загрижени родители за отсуство на говор кај нивното дете, во тие ситуации работата со тие деца никако не треба да се сведе на масичка и столче, туку на под со игри за развој на моторика и родители кои и дома ќе го прават истото, а не да се продолжи со старите навики и де се препушти детето на екранот.

Другиот проблем кај малку повозрасните деца е што когнитивниот развој, кој сè уште не достигнал апстрактно ниво, и тие деца не можат да разделат реалност и фикција, па така имаме деца кои имаат стравови, стануваат анксиозни, кај некои се јавува агресивност насочена кон себе или кон другарчињата бидејќи родителите најчесто и немаат увид во содржините што нивните деца ги гледаат на екранот.

Според психолозите, постојат одредени тешкотии во тоа што детето го дава од себе. Примарно тоа е говорот, потоа концентрацијата, фокусот, будноста или спротивно од тоа мечтаење (пасивност). Се покажало дека постојат одредени отстапувања кај децата кои при раѓање не биле невроризични, а во првата година од животот до третата се забележуваат отстапувања. Според искуствата од практиката, таквите деца не спаѓаат во аутистичен спектар на нарушување – АСН, а имаат однесување многу слично на АСН.

Тешкотиите што ги гледаме во функционирањето на детето во неговите први години од животот често се предизвикани од долготрајното седење пред екран. Долготрајно се смета се што е подолго од половина час, со тоа што стручните лица велат дека детето до третата година не би требало ни половина час да гледа во екран. Но, има деца што пред екран поминуваат 4,5 часа и повеќе време во текот на денот.

Според психотерапевтите, тоа може да има две негативни влијанија. Детето го вежба тоа на што е изложено. Ако детето во раните години е изложено на екран, тоа вежба комуникација со екрани. Во првите контакти на детето со екрани тоа се обидува да воспостави комуникација со содржината на него. Бидејќи тоа што е на екранот не возвраќа, детето ќе почне да се затвора во себе бидејќи не добива одговор во комуникацијата. Детето развива внатрешни светови кои се независни од оној во кој живее. Тоа е најголемата штета од екранизмот. Детето не научило да комуницира покрај екранот бидејќи екранот не се приспособува на детето и не ја следи неговата комуникација, па тогаш мозокот на детето е извежбан да се исклучува. Кога гледаме дека детето не ги гледа другите деца, се повлекува во свој свет, кога му зборуваме нè игнорира, не обраќа внимание на браќата и сестрите и на новите гости, тогаш ситуацијата е алармантна.

Другата негативност е што детето поради времето поминато пред екраните пропуштило многу, и тоа му нанело многу штета. Покрај тоа што мозокот на детето бил еднонасочно стимулиран во раните развојни фази, другата штета е што сите други центри не биле стимулирани. Во раниот детски развој постојат оптимални фази за развој и периоди кога треба да се воспостават способности за фокусирање, координација на говорот, мускулна експресија, воспоставување контакт со очи итн. Постојат точно одредени периоди во развојот на децата во когнитивно-ментален план за секој месец. Се знае кои способности на детето се развиваат во кој месец од животот, но нема да се развијат сами од себе, туку со поддршка од околината. Ако детето остане под стаклено ѕвоно, изолирано од поттикнувачите и вегетира пред екран, невроните нема меѓусебно да се поврзат сами од себе, за појава и развој на говор потребен е развој на фината моторика. Недостигот на стимулација од околината, плус еднонасочната стимулација која ја добиваат од екраните, детето го свртува кон себе и го затвора и притоа се добива слика слична на аутизам и забавен јазично-говорен развој.

Гледањето во екрани не може да создаде аутизам, но може кај детето да создаде некои облици на однесување слични како кај оние кај аутизмот (доцнење на говор, стереотипно однесување итн.) Во практиката кај таквите деца со работа / третман што подразбира жива игра, укинување на екрани, прошетки во природа итн., и се добиваат релативно брзи резултати.

2. ТЕОРЕТСКИ СОЗНАНИЈА

Изложеноста на екрани не можеме да ја избегнеме во нашето секојдневие. Од големите светлечки екрани покрај улиците до малите екрани во рацете се сè повеќе присутни и преполни со информации кои ние свесно или несвесно ги примаме. Возрасните, секој на свој начин, ги филтрираат информациите и притоа сите или во поголем дел свесно ги отфрламе. Кај децата, најмалите, ситуацијата не е толку едноставна. Поимот екранизација, екранизам или екранитис сè почесто се споменува меѓу стручните лица кои работата со деца. Некои автори сметаат дека тоа е нов вид аутизам, дигитален аутизам. Некој наведуваат дека последиците од раното изложување на екрани се штетни за нивниот целокупен развој. Симптомите како што се дебелина, проблеми со спиење, нарушување на вниманието и хиперактивноста, тешкотии во развојот на говорот и јазикот, проблеми во однесувањето, лошо академско постигнување и емоционални нарушувања се само некои од 22. симптоми што ги наведува Glumbić. Исто така, децата што се рано изложени на голема количина секојдневно гледање во екрани развиваат поврзаност до екранот од кој не добиваат повратна реакција, што резултира со повлекување на детето во себе и развој на чувство на изолираност од другите (Kokeza Vrdoljak, 2024)[39].

Во едно истражување од Пакистан (Multaza, Molnár, 2021, според Glumbić, 2022[40]) во кое е утврдено дека екраните влијаат на децата како дигитален хероин. Истражувањето покажало дека долготрајната изложеност кај децата до 2 години резултира со лоши постигнувања во развојот помеѓу 30 и 36 месеци.

Brunner (2000) вели дека децата в светот поминуваат просечно три часа дневно пред екраните. Телевизијата доминира во животите на децата и во урбаната и во селските средини и не е чудно што е важен фактор за социјализација. Mikić (2001) истакнува дека во дневната консумација водат децата од 11 до 12 години, според Krt, M. (2021)[41].

[39] Kokeza Vrdoljak, Ž. (2024). *DIGITALNE KOMPETENCIJE ODGOJITELJA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI* (Doctoral dissertation, University of Split. Faculty of Humanities and Social Sciences).

[40] Glumbić, N.. (2022). Autizam i digitalni detoks. *Timski rad u logopediji i defektologiji Zbornik radova*. Udruženje logopeda Srbije.

[41] Krt, M. (2021). *Televizijski sadržaji za djecu na engleskom jeziku* (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Faculty of Teacher Education).

Авторката Ђапић и сор. (2020)[42] во својот стручен труд тврдат дека времето што децата го минуваат пред екрани ги надминува препораките на Американската академија на педијатри. Тие препораки се темелат на досегашните сознанија за можноста за импликациите на развојот и благосостојбата на децата кои сугерираат на децата од 2 до 5 години да им се ограничи времето поминато пред екрани на еден час.

Децата покрај различни електронски уреди во просек поминуваат вкупно 2,42 часа во работните денови и 3,03 часа во викенд. Со еднонасочна анализа на варијанса е утврдено дека со растењето доаѓа до значаен пораст на времето поминато покрај екран во работните денови. Резултатите упатуваат дека има пораст на времето поминато пред екрани во возрасната доба од 6 до 7 години.

Според Krt, M. (2021), прекумерната употреба на електронски медиуми во предучилишната возраст за ризична се смета и употребата пред спиење и во текот на оброкот, кое истражувањата го поврзуваат со тешкотии во спиењето (De Jong i sur., 2013) и прекумерна телесна тежина (Epstein i sur., 2008).

Ђапић (2020) наведува дека девет од десет родители изјавуваат дека нивното дете барем понекогаш поминува време пред екрани, еден час пред спиење (89,8%), а 40,6 % тоа го прават често или секогаш.

Todorović (2004), според Krt, M. (2021), наведува дека поради негативните пораки од телевизијата децата може да имаат нарушување во спиењето и исхраната, а кај децата што поминуваат долго време пред телевизиски екран може да се забележи покачен холестерол, па и склоност кон повреди и депресија. Тие може да покажат различни патолошки симптоми како што се агресивно однесување, лош и испрекинат сон, ноќни мори и апетит за производите кои се рекламираат.

Plemčić (1982), според Krt, M. (2021), зборува како често се слуша критика дека ТВ развива пасивно гледање, ја зголемува изолацијата на посматрачот, ја намалува меѓучовечката комуникација, ја намалува личната иницијатива, а со тоа ја нагласува парализата на човечката имагинација и ја намалува креативноста. Истиот автор предупредува дека децата со такви социјални и психички предиспозиции често не се снаоѓаат во светот што ги окружува и единствено во ТВ-екраните го наоѓаат својот свет.

Детето пред сè е активно и игриво битие. Денес, во доба на големо влијание на електронска технологија на децата, важноста на активната игра треба да се нагласи уште повеќе, особено кога се знае дека многу деца времето го поминуваат пасивно пред екрани. Во својата книга „Силата на играта“, Elkind (2007) предупредува дека психичките последици се сериозни и загрижувачки и условуваат неуспех кај децата при вклучување во спонтана игра, според Jurčević-Lozančić, A. (2011)[43].

3. ЕМПИРИСКИ СОЗНАНИЈА ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Во текот на мај 2023 година спроведовме истражување во кое беше опфатен примерок од 130 родители на деца од 2 до 6 години. Од поделените 130 прашалници беа вратени 71. Прашалникот имаше за цел да испита колку време децата поминуваат пред екран и како нивните родители размислуваат за користа или штетата од така поминатото време.

За потребите на истражувањето беше изготвен анкетен прашалник (види Прилог 1).

Во продолжение се дадени графички прикази од одговорите на испитаниците на прашањата од анкетниот прашалник.

[42] Đapić R., M., Flander, B., G., Bagarić, S., E. (2020). Mala djeca pred malim ekranima: Hrvatska u odnosu na Europu i svijet. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, 161(1-2)*, 45-61. URL: https://hrcak.srce.hr/239891. Pristupljeno 2. kolovoza 2021.

[43] Jurčević-Lozančić, A. (2011). Teorijski pogledi na razvoj socijalne kompetencije predškolskog djeteta. *Pedagogijska istraživanja*, *8*(2), 27

На прашањето бр. 1: „Дали вашето дете гледа ТВ / Јутјуб?“ 70 испитаници одговорија со „да“, а само 1 родител со „не“.

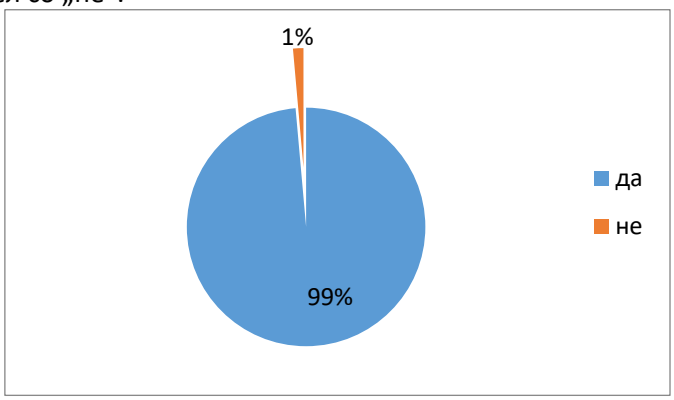

Графикон 1: Одговори на испитаниците на прашањето бр. 1

На прашањето бр. 2: „Колку време вашето дете поминува гледајќи ТВ / Јутјуб во текот на денот? Испитаниците ги дале следните одговори: до 30 минути 27 испитаници, од 1 до 2 часа 35 испитаници, од 2-3 часа 7 испитаници и повеќе од 3 часа 2 испитаници.

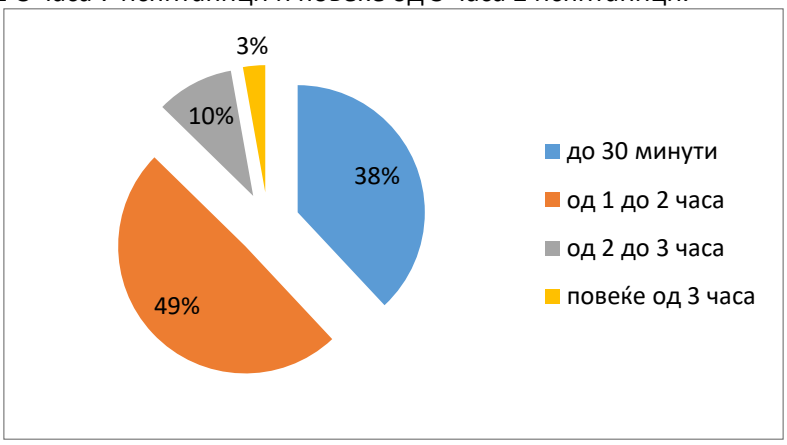

Графикон 2: Време што децата поминуваат гледајќи ТВ / Јутјуб во текот на еден ден

На прашањето бр. 3: „Дали содржините што ги гледа се на македонски јазик, на англиски јазик или детето гледа и на македонски на други јазици (различни јазици)“, родителите одговорија на следниот начин: само на македонски 27, на друг јазик 14 и на македонски на други јазици 30 родители.

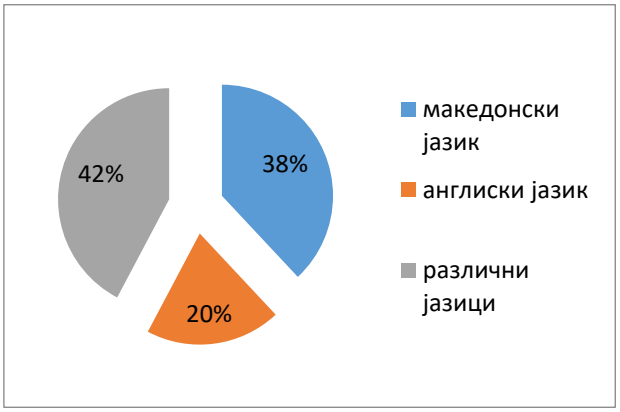

Графикон 3: Јазик на кој децата гледаат ТВ / Јутјуб

На прашањето бр. 4: „Дали сметате дека времето поминато пред екран е корисно за вашето дете“, 19 родители одговориле дека има корист, 35 дека е штетно и дека е штетно, но и корисно во исто време 17 испитаници – родители.

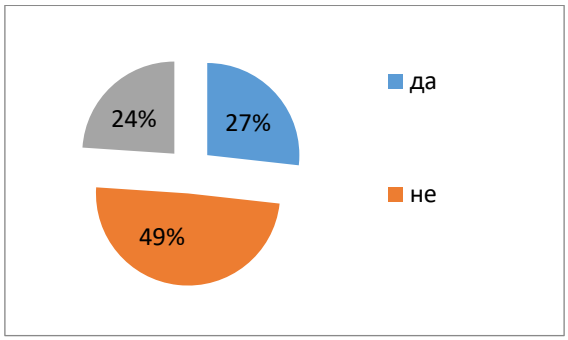

Графикон 4: Корисност или штетност од времето што детето го минува пред екран

На прашањето бр. 5: „Наведете наслови на едукативни ТВ-содржини што вашето дете ги гледа“, родителите ги споменаа следните ТВ-наслови: Бушава азбука, Пепа прасе, Дора истражува, Биби и Боби, Стела и Сани, Црвенкапа, Снежана и седумте џуџиња, Маша и Медо, Дајте музика, Зоки Поки, Дарко Биберко, Во светот на бајките, Влад и Никита, Дајана и Рома, Тинтиримингири, Трите прасиња, Волкот и седумте јариња, Пилиќи, Том и Џери, Македонски народни приказни, Бонтон, Елза, Златно славејче, Лисичко, Поточиња, Настија, Мистер Бин, Бејби шарк, Леминс.

На прашањето / барањето да објаснат накратко каква е користа / штета што ја има нивното дете од времето поминато пред екран, родителите искажаа свесност за штетата од времето поминато пред екран. Добиени се одговори почнувајќи од штетата за видот, деформитети на рбетот, па сè до штетата по комуникациските способности, развојот на говорот итн. Но имаше голем број родители кои наоѓаат оправдување т.е. одговори од типот дека времето поминато пред екран ги учи децата на нови поими, зборови, учат англиски и други јазици итн.

4. РЕЗИМЕ

Од добиените резултати може да се согледа дека децата чии родители беа опфатени со ова истражување поминуваат многу време пред екрани. Ако се земе предвид дека родителите честопати знаат да бидат малку самокритични кога се однесува на некои прашања поврзани со родителството, тогаш сигурно може да се претпостави дека времето поминато пред екрани е уште подолго.

Како резултат на тоа има сè повеќе деца што покажуваат симптоми на екранизам, деца со 3 и повеќе години кои немаат развиен говор, слаб моторен развој итн. Долгорочните последици врз децата допрва ќе се рефлектираат во иднина. Во нашата градинка, во периодот по направеното истражување, во воспитно образовната година 2023/2024 со логопедски третман беа опфатени 90 деца од 4 до 6 години од вкупно 360 деца кои посетуваат градинка. Стручниот тим на детската градинка во годините наназад реализираше работилница со родителите за последиците од прекумерната изложеност на екрани и во текот на воспитната година објавуваше разни текстови за екранизам и потребата на децата за жива игра и комуникација.

Цртаните филмови во денешно време имаат голема моќ и нивното влијание на формирањето мислење, ставови и стил на живот е огромно, особено кај децата од предучилишната возраст. Цртаните филмови, разните компјутерски игри, како и новата технологија го променија во целост стилот на живот на денешните деца, се поставија нови граници, а ги променија постоечките. Заборавени се бајките во книгите со кои некогаш децата

растеа. Децата сè помалку имаат контакт со бајки и книги, а сè повеќе со разни цртани филмови без кои не може да се замисли денот на предучилишното дете. Денешните родители заборавија на важноста да им читаат на своите деца, на играта на улица, на разните друштвени игри. Има генерации кои имаат оштетен вид, прекумерна тежина, искривен ‘рбет, слаба психомоторна активност.

Бајките им се потребни на децата како причина за поврзаност со родителите. Тој момент кога родителот ќе го земе детето во скут, кога ќе го гушне, во тој момент детето чувствува сигурност и знае дека ниту едно зло не може да дојде до него. И за крај, треба да се истакне дека бајките не им помагаат само на децата, туку ги учат и возрасните на кој начин можат да им помогнат на децата и себеси. На децата треба да им се читаат бајки бидејќи со нив ќе го запознаат светот во суштина.

Децата со бајките учат да го разбираат говорот, го развиваат вниманието, им се збогатуваат речникот и комуникациските способности. Исто така, ги развиваат перцепцијата, помнењето, вниманието и заклучувањето. Кај децата се забележува промена во креативното изразување, некои деца ги прераскажуваат бајките, па ги менуваат, на пример, на крајот на приказната внесуваат нови ликови, ги споредуваат ликовите со ликови од други приказни. Бајките ги учат децата на идеи за креативно изразување, им се поттикнуваат фантазијата и моралниот развој, учат за љубов, почит, правда и чесност.

Потребна е постојана едукација на младите родители за штетноста од дигиталната изложеност во раното детство. Децата до три години не треба воопшто да бидат изложени на екрани. Едукацијата треба да се спроведе преку матичните педијатри и лекари бидејќи веќе има деца зависници од екрани. Многу деца не можат да јадат ако не се пред екран, на тој начин покрај тоа што се прави социоемоционална штета, детето јаде механички без да има основно чувство за ситост и глад. Децата треба со игра да се вратат кон природата, да допираат и газат природни материјали. Да се остави нивната фантазија да креира разни игри, да се прават разни групни игри и во градинка и во домовите. Родителите да посветат повеќе внимание на децата и со свој личен пример да не користат мобилни телефони пред своите деца. Бидејќи и родителите, семејството, детските градинки и училиштата треба да создадат деца што самостојно и храбро ќе чекорат кон својата иднина.

5. РЕФЕРЕНЦИИ

1. Glumbić, N.. (2022). Autizam i digitalni detoks. *Timski rad u logopediji i defektologiji Zbornik radova*. Udruženje logopeda Srbije.
2. Kokeza Vrdoljak, Ž. (2024). *DIGITALNE KOMPETENCIJE ODGOJITELJA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI* (Doctoral dissertation, University of Split. Faculty of Humanities and Social Sciences).
3. Krt, M. (2021). *Televizijski sadržaji za djecu na engleskom jeziku* (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Faculty of Teacher Education).
4. Đapić R., M., Flander, B., G., Bagarić, S., E. (2020). Mala djeca pred malim ekranima: Hrvatska u odnosu na Europu i svijet. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, 161(1-2)*, 45-61. URL: https://hrcak.srce.hr/239891. Pristupljeno 2. kolovoza 2021.
5. Jurčević-Lozančić, A. (2011). Teorijski pogledi na razvoj socijalne kompetencije predškolskog djeteta. *Pedagogijska istraživanja*, *8*(2), 27

ПРИЛОГ 1

АНКЕТЕН ПРАШАЛНИК ЗА РОДИТЕЛИ

Почитувани родители,

Ве молиме да издвоите малку од своето слободно време и да го пополните овој анкетен прашалник кој се однесува на еден денешен предизвик за сите деца и родители, а тоа е животот во дигитално време и екранизацијата на предучилишните деца. Прашалникот е анонимен и ве молиме за објективни одговори.

На следните прашања одговорете со заокружување на понудените алтернативи.

Прашање бр. 1: Дали вашето дете гледа ТВ / Јутјуб? ДА НЕ

Прашање бр. 2: Колку време вашето дете поминува гледајќи ТВ / Јутјуб во текот на денот?
до 30 минути 1 до 2 часа 2 до 3 часа повеќе од 3 часа

Прашање бр. 3: Дали содржините што ги гледа вашето дете се на:

- македонски јазик
- англиски јазик или
- и на македонски на други јазици (различни јазици)

Прашање бр. 4: Дали сметате дека времето поминато пред екран е корисно за вашето дете?
ДА (корисно) НЕ (штетно) и корисно и штетно

Прашање бр. 5: Наведете наслови на едукативни ТВ-содржини што вашето дете ги гледа.

-
-
-
-
-
-
-

Прашање број 6: Објаснете, според вас, каква е корисноста / штетноста по вашето дете од времето поминато пред екран.

ТРЕТ СТРУЧЕН СОБИР
7 април, 2025 година

НАСЛОВ НА ТРУДОТ
МЕТОДОЛОШКИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА ВОСПИТУВАЧИТЕ ВО ПРЕДУЧИЛИШНИТЕ УСТАНОВИ

АВТОРИ:
Благородна Ушева[44]
Тања Оцедова[45]

[44] Благородна Ушева, воспитувач во ЈОУДГ „Димче Мирчев“-Велес е-пошта: usevanone@gmail.com
[45] Тања Оцедова, негувател, ЈОУДГ „Димче Мирчев“-Велес, е-пошта: ocedova0804@gmail.com

АПСТРАКТ

Проблемот што се третира во овој стручен труд се методолошките компетенции на воспитувачите во предучилишните установи. Истражувањето се спроведе во ЈОУДГ „Димче Мирчев“-Велес, каде што како испитаници беа опфатени воспитувачи од градинката. Истражувањето се спроведе преку анкетен прашалник составен од 2 општи прашања и 8 прашања за предметот на истражувањето, структурирани според индикаторите за следење на методолошките компетенции на воспитувачите. Вкупно се опфатија 22 испитаници (воспитувачи). Имено, трудот се движи во насока на поставување рамка за поимно определување, дефинирање и суштинско истакнување на сите аспекти на методолошките компетенции на воспитувачите во предучилишните установи. Сето ова е потребно со цел прецизна анализа и дефинирање на карактеристиките, како и осетливоста на потребата да се зајакне и поттикне употребата на методолошките компетенции од страна на воспитувачите.
Успешното функционирање на системот на предучилишното воспитание и образование на децата најмногу зависи од позитивна селекција, квалитетно образование и добро осмисленият професионален развој или стручно усовршување на воспитувачите.
Методолошката компетентност на воспитувачите е првиот чекор за понатамошен професионален развој на воспитувачот кој подразбира постојано учење и иновирање на практиката. Токму иновирањето на практиката е можно со постојано критичко преиспитување, нејзина објективна процена која не може да се изведе без методолошка оспособеност на поединецот.

ABSTRACT

The educator’s methodological competencies in the preschool educational institutions are the problem that have been addressed in this professional paper. The research has been conducted in the preschool educational institution “ Dimche Mirchev ” and the respondents were educators and professional workers that are working in the kindergarten. The research was analyzed through a questionnaire consisted of 10 questions, written according the indicators for monitoring the methodological competencies of the educators. The total number of the respondents was 22. Namely, the paper is moving toward establishing a frame of subject determination, defining and essential highlighting of all the aspects of the methodological competencies of the educators in the preschool institutions. All this is necessary to establish precise analysis and definition of the characteristics and the sensitivity of the need of strengthening and encouraging the methodological competencies of the educators.
The successful functioning of the system of preschool education and teaching of the children, depends mostly of the positive selection, quality education and well designed professional development or professional educator’s training.
The methodological competencies of the educators is the first step towards future professional development of the educator that requires continued learning and innovative practice. Thus, innovative practice is possible with continued critical reconsideration, its objective estimation which cannot be co9nducted without the methodological ability of the individual.

1. ВОВЕД

Квалитетна воспитно-образовна установа не може да се замисли без квалитетен и одговорен воспитно-образовен кадар. Само со цврста верба во постојано подобрување на својата работа, спремност за прифаќање ризици и промени, постојано истражување и прифаќање нови методи кои се покажале успешни во практиката, тимска работа, отвореност за соработка и отвореност кон поблиската и поширокатa заедница може да се дојде до унапредување на воспитно-образовната работа. Кадарот што работи со децата од предучилишна возраст мора да биде стручно оспособен за задачите што ги извршува.

Потребата за постојан професионален развој се наметнала со донесување нови програми, потреба од обновување на знаењата, иновации, комуникативна и информативна технологија и динамичен развој на општеството.

Методолошките компетенции на воспитувачите ќе им овозможат реализација на многубројни истражувања, пред сè, на сопствената непосредната воспитно-образовна практика во која тие директно се вклучени. Затоа денес важноста на методолошките компетенции се зголемува. Тие се првиот чекор кон сопствено усовршување и професионален развој, но и насочување и подобрување на секојдневната пракса во работата со децата. Со помош на разните методи, техники и инструменти кои се во опсег на самата методологија, како и примената на научните сознанија со кои располагаат воспитувачите (методолошките компетенции) се создава реална слика на состојбите во образовниот процес. На тој начин се даваат можности за согледување на проблемите што се појавуваат, како и нивна анализа врз која ќе се донесат заклучоци за решавање на проблемите. Со тоа ќе се подобрува структурата на кадарот во предучилишните установи, ќе се намалуваат недостатоците, а децата ќе добиваат подобар квалитет во знаењата, вештините, навиките со кои се стекнуваат од секој развоен аспект на детскиот развој.

2. ТЕОРЕТСКИ СОЗНАНИЈА

Воспитувачите во предучилишните установи мора постојано да се усовршуваат. Водејќи се низ тој процес на усовршување, треба да се водат според следните начела:

- Одговорност – што подразбира постојана обврска на децата да им се создадат најдобри можни услови за нивниот целокупен развој;
- Квалитет – постојан стремеж да се подобруваат условите за учење и развој на децата и
- Иницијативност – како особина која заедно со креативноста и желбата за внесување иновации треба да бидат постојани двигатели кон подобрување на воспитно-образовната работа.

Воспитувачот не може само да ги „учи децата“, туку мора широко и сеопфатно да ги артикулира влијанијата што доаѓаат како однадвор така и од самото дете. Затоа повеќе од неопходно е современиот воспитувач да биде повеќестрано образован бидејќи неговата функција не се ограничува само на пренесување содржини строго и статички дефинирани, туку се проширува на поартикулирана и динамична тематика за што му е потребно културно, методолошко и инструментално образование[46].

Кога се зборува за компетенции на воспитувачот, многу е важно да се определи кои од нив се темелни и клучни. Се издвојуваат три битни димензии на компетенциите на воспитувачот:

- професионална компетенција, (подразбира ниво на општо знаење; способност за планирање; способност за изведување задачи; учество во проекти; вреднување и самовреднување; стручно и професионално усовршување.)

[46] Каменов,Е.,2009 стр.5

- методолошка компетенција (што подразбира примена на научните сознанија) и работна компетенција (подразбира: вештина за соработка, посветеност на работата, тимска работа, чувство на одговорност, квалитет на работа, познавање јазик и информатичка писменост, оптимизам, истрајност во целите итн.)

Првиот чекор за проверка на методолошката оспособеност на воспитувачите би била реализацијата на т.н. мали, микроистражувања кои главно се насочени кон решавање на практичните проблеми во воспитно-образовната работа како што се: социјално-емоционалната клима за работа во групата, установата, проблемот со адаптација на детето кон воспитната група, несоодветните методи, средства, облици на работа, соработката со родителите, инклузијата во предучилишната установа и др. Целта на овие истражувања најчесто е насочена кон утврдување на „објективните врски во појавите структурално системски, каузални, развојни, кои се предмет на проучување (сознавање)“[47], т.е. откривање на проблемите и причините за проблемот, а потоа и решавање на проблемот, отстранување на причините, а со тоа и унапредување на практиката во воспитанието и образованието.

Во трудот „Професионални компетенции на воспитувачите“ јасно и недвосмислено е нагласено: „Под методолошка компетентност се подразбира признаена способност и стручност за проучување и истражување на педагошката стварност, педагошката пракса[48].

Во насока на дообјаснување и допрецизирање, Јованова-Митковска во истиот труд објаснува дека методолошката компетенција подразбира умешност за анализирање на педагошката стварност, способност за теориско засновање на предметот и целта на истражувањето и избор на соодветни методи, процедури и инструменти на истражување, разбирање на методолошките парадигми, статистичките формули и да се интерпретираат статистичките резултати.

Методолошките компетенции кај воспитувачкиот кадар се однесуваат на познавање на епистемолошките обележја и основните научни методи со кои се проучуваат воспитанието и образованието[49]. Исто така, методолошките компетенции се и умешност во користење на резултатите до кои дошле други истражувачи во истражувањето на исти или слични проблеми[50], но и: разбирање на јазикот на науката од која се црпи проблемот; познавање на методите за научно проучување и истражување; познавање на техниките и инструментите за собирање податоци; познавање на основните етички норми и правила за научна работа[51].

Методолошките компетенции кај воспитувачкиот кадар се однесуваат и на мотивираноста за следење на најновите сознанија во научноистражувачката работа. Методолошките компетенции на воспитувачот му овозможуваат да владее со компетенциите важни за учество во научноистражувачки проекти и да негува научна критичност кон теоријата и практиката во образованието.

3. ЕМПИРИСКИ СОЗНАНИЈА ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Истражувањето се спроведе со цел да се испитаат мислењата за методолошките компетенции на воспитувачите од предучилишните установи. Да се соберат податоци врз кои ќе се изврши анализа и ќе се добијат факти од кои ќе се изведат заклучоци: колку воспитувачите ги употребуваат своите методолошки компетенции, потоа познавањето на методите, техниките и кои инструменти ги користат најчесто во работата, а од друга страна колку тие самите следат и учествуваат во научноистражувачка работа.

[47] Јовановић и Кнежевић Флорић, 2006: 37,според: Банђур и Поткоњак, 1999
[48] Јованова-Митковска., 2015, ср. 6-12. преземено од Кундачина М., 2003:221-235
[49] Matijević, 2004; Mužić, 1986;Pejović, 1983
[50] Matijević, 2004; Mužić, 1986; Pejović, 1983),
[51] Mužić, Matijević & Jokić, 2003

Впрочем, истражувањето се вршеше со дескриптивно-аналитичка метода, со цел да се наведат карактеристиките на методолошките компетенции од сите аспекти и да се опише важноста за нивната примена во подобрувањето на воспитно-образовната пракса. Како техника за собирање податоци се зема анкетирањето, а се користи анкетниот прашалник како инструмент за собирање на податоците. Откако се собраа податоците кои се добиени како одговори на прашањата од анкетниот прашалник, се направи нивна анализа за кои што факти ќе следува презентирање во продолжение.

Имено, во анкетниот прашалник беа поставени 2 прашања за општи податоци за испитаникот, а во другиот дел прашања за предметот на ова истражување (методолошките компетенции на воспитувачите) беа поставени 8 прашања.

Прашања со општи податоци

1. Работно искуство во предучилишната установа?

Предлог одговори	Резултати
1-5 години	4.5%
6-10 години	36.4%
11-20 години	50%
Над 20 години	9.1%

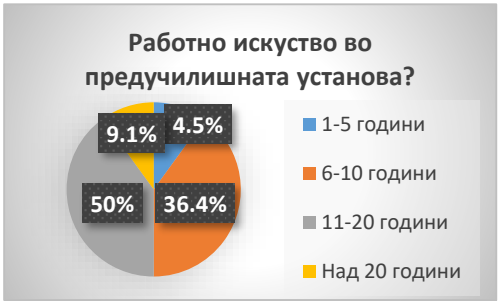

Од одговорите на испитаниците може да увидиме дека станува збор за веќе искусни воспитувачи, каде што најголемиот број се со богато работно искуство (со над 11 години), а тоа не упатува на размислувањето дека и нивните методолошки компетенции се на добро ниво.

2. Највисоко ниво на образование?

Предлог одговори	Резултати
Вишо образование	13.6%
Високо образование	77.3%
Магистратура	9.1%

Покрај големиот процент со високо образование, имаше и дел од испитаниците со магистратура, што говори за кадар кој ги отвора можностите за вложување во сопствениот професионален развој.

Прашања за предметот на истражувањето.

1. Колку често читате научни трудови или истражувања од областа на воспитанието и образованието?

Предлог одговори	Резултати
Често	32%
Понекогаш	64%
Никогаш	4%

Овде може да се види дека сепак следењето / читањето на научни трудови и истражувања најголем број на испитаници тоа го прават понекогаш (64%).

2. Дали некогаш сте учествувале во истражување поврзано со воспитно-образовната практика?

Предлог одговори	Резултати
Да	45,5%
Не	54,5%

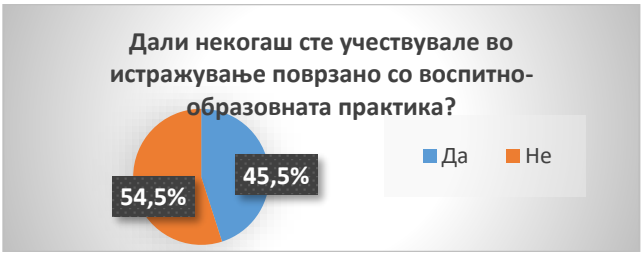

Поголем процент од испитаниците не учествувале во истражување поврзано со воспитно-образовната практика (се мисли на научно истражување).

2. Колку често применувате научноистражувачки методи во вашата работа?

Предлог одговори	Резултати
Често	23%
Понекогаш	54%
Никогаш	23%

Само 23 % од испитаниците често применуваат научноистражувачки методи во сопствената работа!

4. Кои од следните истражувачки методи ви се познати?

Понудени одговори	Резултати
Статистички метод	27,3%
Каузален метод	27,3%
Студија на случај	68,2%
Анализа на документи	13,6%
Интервју метод	**54,5%**
Набљудување	**72,7%**

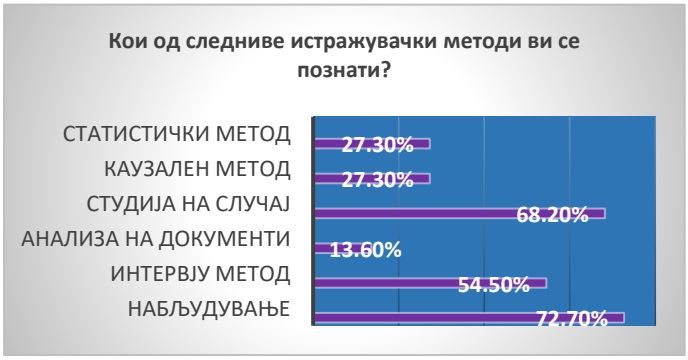

Методите со кои најмногу се запознаени испитаниците (во најголем процент од нивната секојдневна воспитно-образовна пракса) се: методот на набљудување, студија на случај и интервју.

5. Кои од следниве техники ви се познати?

Понудени одговори	Резултати
Структурирано, полустрктурирано и неструктурирано набљудување	36,4%
Отворено и затворено интервју	59,1%
Анкетирање со прашања од затворен, отворен или комбиниран тип прашања	50%
Аудио и видеозаписи	40,9%
Анализа на детски цртежи и креативни продукти	77,3%

Најголем процент на техники кои им се познати на поголем дел од испитаниците се: анализата на детските цртежи и креативните продукти, како и отворено и затворено интервју.

6. Кои инструменти ги користите во вашата работа?

Понудени одговори	Резултати
Анегдотски белешки	31,8%
Скали на процена	45,5%
Анкетен прашалник	40,9%
Евидентни листови	45,5%
Дневници	77,3%
Чек-листи	31,8%

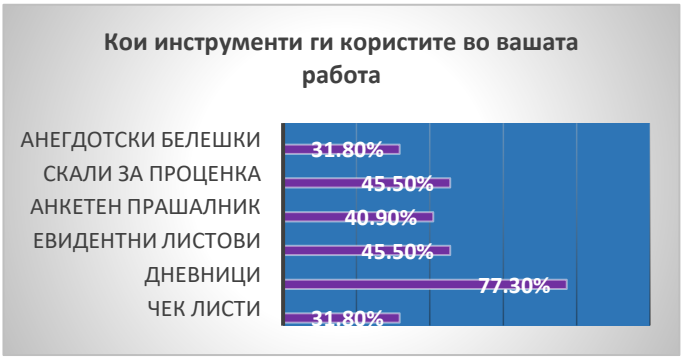

Може да се забележи дека најголем дел од испитаниците се изјасниле за дневниците како најчесто користен инструмент, но голем процент користат и скали за процена, анкетниот прашалник и евидентните листови во нивната воспитно-образовна пракса.

7. Дали сметате дека научните истражувања се корисни за подобрување на воспитно-образовната пракса?

Предлог одговори	Резултати
Да	91%
Не	0%
Не сум сигурен/а	9%

Речиси едногласно, дури 91 % од испитаниците се изјасниле и потврдуваат дека научните истражувања се корисни за подобрување на воспитно-образовната пракса.

8. Колку често учествувате на обуки или конференции за научно истражување во областа на предучилишното воспитанието и образование?

Предлог одговори	Резултати
Често	36%
Понекогаш	41%
Никогаш	23%

Од ова прашање може да се согледа дека испитаниците многу се разликуваат во своите одговори, каде што 36 % често учествуваат во научни истражувања во областа на предучилишното воспитание и образование, а 41 % понекогаш. Тоа ни укажува на потребата за подигнување на мотивацијата, интересот за учество и следење на научни истражувања во областа на предучилишното воспитание и образование со чија помош ќе се подобрува воспитно-образовната пракса.

4. РЕЗИМЕ

Подобрувањето на воспитно-образовната пракса е стремеж на секоја предучилишна установа, а тоа е можно со вложување, истрајност и критички осврт во секојдневната работа. Тоа подразбира примена на методолошките компетенции на воспитувачите кои треба постојано да ја следат сопствената, непосредна воспитно-образовна работа, но во ист континуитет и следење на современи достигнувања – научни трудови и истражувања. Со нивната умешност да ја согледуваат состојбата во воспитно-образовната пракса, да воведуваат новитети во работата и да ги надминуваат недостатоците со цел за децата да добиваат подобар квалитет во знаењата, вештините, навиките со кои се стекнуваат од секој развоен аспект на детскиот развој.

Сознанијата до кои дојдовме укажуваат дека добро квалификуван кадар со богато работно искуство отвора можности за професионален развој. Воспитувачите во својата работа повремено, но и често, применуваат научно-истражувачки методи. Истражувањето покажа дека кадарот во предучилишната установа ги познава голем дел од методите и техниките за научно-истражувачка работа, како и инструментите што се применуваат во воспитно-образовната практика. Сепак, и покрај високото ниво на методолошки компетенции, воочена е недоволна доследност во следењето и читањето на научни трудови и истражувања. Исто така, постои ограничено учество во научни истражувања, обуки и конференции, иако воспитувачите речиси едногласно потврдуваат дека научните истражувања се корисни за подобрување на воспитно-образовната пракса.

За да се постигне повисоко ниво на ангажираност на воспитувачите во научно-истражувачки активности, неопходно е систематско зголемување на нивната мотивираност. Ова може да се реализира преку организирање стручни обуки, семинари и конференции, каде што искусни истражувачи и практичари ќе споделуваат знаења, искуства и добри практики. Дополнително, може да се воведат и менторски програми, каде што воспитувачите ќе имаат можност да работат со искусни научници во областа на образованието, со што ќе стекнат нови истражувачки вештини и ќе бидат охрабрени да спроведуваат сопствени истражувања.

Важно е да се обезбеди и институционална поддршка преку финансирање истражувачки проекти, доделување грантови за иновации во воспитно-образовната практика, како и можност за објавување трудови во релевантни научни списанија. Покрај тоа, поттикнувањето на тимска работа и соработка меѓу воспитувачите може да создаде позитивна истражувачка култура во образовните установи. Воведувањето награди и признанија за активни воспитувачи кои придонесуваат кон развојот на воспитно-образовната наука, исто така, може да биде значаен мотиватор.

Со овие мерки воспитувачите не само што ќе бидат охрабрени да учествуваат во истражувачки проекти, туку и ќе придонесат кон унапредување на квалитетот на воспитно-образовниот процес преку иновативни пристапи засновани на научни сознанија.

5. РЕФЕРЕНЦИИ

1. Каменов,Е.(2009) *Различити приступи предшколству као темељу школског система*, Зборник радова САО
2. Kneževći-Florić,O. (2006) *Interaktivna pedagogija,Savez pedagoških društava* Vojvodine, Novi Sad:
3. Јованова – Миткова,С.(2013)*Методологија на педагошко истражување со статистика (Електронски извор): практикум*. Штип:Универзитет „Гоце Делчев“, Економски факултет
4. Mužić, V., Matijević, M. & Jokić, M. (2003). Istraživati i objaviti: elementi metodološke pismenosti. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor
5. Pejović, D. (1983), Hermeneutika, znanost i praktična filozofija
6. Mužić, V. (1986), Metodologija pedagoškog istraživanja (6. izdanje